CHRONYC.

Hiſtorie der Nederlandtſcher Oorlogen/ Troublen eñ oprroeren oorſpronck/ anuanck eñ eynde/ Item den Standt der Religien/ tot deſen Jare 1580. Beſchreuen duꝛch den hoochgeleerden Heren Adam Henricipetri/ Docteur by den Rechten tot Baſel/ alſo hy ſchꝛifteltck van een Raetſhere te Bꝛueſſel ontfanghen heft/ allen Liefhebberen der Chꝛiſtelicker Religion ſeer pꝛofytelick ende ten dienſte wtghegeuen.

VVt den Hoochduytſchen in onſe Nederlantſche ſprake getrouwelick overgeſedt

Mitzgaders diuerſche Copien vñ Sentbrieuen, Placcaten, Accoorden van peyſen, Vnien, Articlen eñ Verbonteniſſen, in Nederlant gepubliceert eñ wtgegaen.

Gedruct tot Noortwitz na de Copie van Baſel.

Anno 1572.

Den hogen, eedelen ende Seerweerdigen, wijsen Heren den Staten, eñ Gedeputeerden, Presidenten eñ Raden. Borgmesteren, Schouteten, Crietmannen, eñ allen andere Officieren der geunieerder Landen van V. wenscet de Ouersetter Theophilus als onderdaen van mijne Heren; Genade, Vrede eñ Liefde van God onsen hemelschen Vader, duer Christum zijnen lieuen Sone onsen Heere.

MYn Heeren: Dewijl de Ouerheyde een Ordinantie Godts is/ ende het swoert niet vergeefs draecht: want sy is Gods dienerisse eñ wreeckster/ om de goede menschen te beschermē/ eñ de quade te straffen/ eñ tegen te staen/ (gelyck Paulus Rom. 13. ende de Schrifture op veele plaetsen sulcx is betuyghende.) Daerom zijn die Staten eñ Ouerheden der gebnieerder Landē van V. alle Loff eñ eere weerdich/ die welcke na grote disūdie eñ afsplittinge van sommige lāden en Steden/ die byde generale Unie niet zijn gebleuen/ eñ haer eere eñ eedt vergetende/ hebbē met den Vyant geparlementeert/ zijn nochtans niet alleene by haer Verbonteniſſe ghebleuen/ maer hebben de meerder geconfirmeert eñ beuestiget/ aensiende de grote stantastichryt van Hollant en Zeelant/ eñ de wtnemende getrouwicheyt vande Excel. van mijn Here de Prince van Oraengien/ die tsamen soo getrouwelick haer debuoir int wtvoeren vande Oorloge tegē de Tyrannen gedaen hebben eñ gequeten/ also dat Hollant eñ Zeelant met rechte mach genoemt worde Jerusalem ofte Israel/ eñ de Prince voorsz Ezechias/ Josue ofte Moses/ daer van men seer heerlicke

licke vrome daden of leest inden ouden Testamẽte hier te lanck om te verhalen: Hoe er beuinde ick Thesphilus nae mijn kleyne Pont my van God gegeuen/ den gebnieerden Landen niet nodiger te zijn/ als dat sy volgen de voetstappen vã Hollant en Zeelant/ in allen manieren so sy voor gegaen zijn/ als doen sy het Vorloch alleene hebben gevoert tegen Heren en Potentaten/ Ja tegen de gantsche bijstãe Provincien/ ofte ghy sult niet bedien ofte profijt schaffen: Want wat is er salliger/ beter/ profijtelicker eñ nodiger/ als voor zijn Vaderlant te strijden/ op dattet niet vande bloetdorstige Tyrannen onderdruckt worr: wãt by den Heydenen hebben de gheene een eewige name verkregen/ die haer Vaderlant hebben voorgestaen. Nu is noch de Religie veel beter/ kostelicker eñ precioser als het Vaderlant wãt door de Religie komen wy tot de kẽnisse Gods/ eñ door de kennisse Gods comen wy tot het eewige leuen (gelijck Christus seyt:) Dit is het eewige leuen: Dat sy v kennen/ lieue Vader/ alleene een warachtich Godt te zijn/ eñ dien ghy gesant hebt Jesum Christum. Joan. 17.

Is dan het Vaderlant soo goet eñ profijtelic/ Jae de Religie veel beter ende veel precioeser/ soo is billick eñ recht/ dat de Ouerheyt daer ouer wt is/ om de goede Onderseten te beschermen/ Maer hoe salmen de gemeene beste bequaemst beschermen/ de wijl daer so groten discoort oft twee dracht is onder de Onderseten: So zijn daer twee bequame middelen/ om te beschermen eñ te houden in vreden eñ rust de gemeene beste/ eñ dat onder drie Staten van menschen. Inden eersten/ Soo behoort de Ouerheyt twee middelen te onderhouden/ waer deur sy de Ghemeente kunnen beschermen/ eñ in vreden (so geseyt is) conserueren/ te weten/ Iudicium et Iustitiam/ dat is/

Ordel eñ Rechtueerdicheyt / Ordel / dat sy het Sweert haer van Godt gegeuē niet te vergeefs gebruycken / maer scherpelick te wercke leggen / om alle boose Menschen te straffen / Op dat die goede daer van geuryt eñ geen oueriast daer van gedaen worde / eñ oock so moeten sy toesien / dat sy geen onnoosel Bloet en storte / op dat het Bloet der onnoselen geen wrake roepe tot God / eñ dat tet van haer handen niet geeyschet worde / want daer staet int Boeck der Paralippomenon tot die Richters gesproken: Siet toe wat ghy doet / ghy en oeffent niet eens Menschē / maer Gods ordel. Rechtueerdicheyt: Dat de Ouerheyt haer Officiers eñ Sententien recht wijsen / Weduwen eñ Weesen aen het hare helpen / eñ niet lange na laten loopen / noch om geen giften noch gauen maken recht dat crom is / eñ crom dat vrom is / noch oock niet door onwetenheyt eenige sententien wijsen / dat de lieden daer door vercorter worden: Daerom is van noden dat de Rechters eenige geleertheydt ofte wetenschap hebben iuris ciuilis / het welcke de Heydensche Plato wel geweten hekt / daer hy seyt: Rempublicam fore beatam, si in ea Philosophi imperant. Ten tweeden / so zijn twee middelen van nooden inde Christelicke kercke / so daer geen schandalisatie ofte tweedracht onder de Borgeren sal ghebeuren / het eerste is / de reyne puere suyuere leere des Godlicken woorts / met de oprechte administratie der Sacramentē / sonder yet toe te doen / ofte af te doen: want verinaledyt is alle die ghene (so in Apocalipsi geschreuē staet) de tot Gods woort yet / aff / ofte toe doet / het ander middel is / de excommunicatie / discipline / Kerckentucht ofte Ban in de Kercken Gods dat die scherpelick gheobserueert worde sonder dissimulatie ofte aensien der personen: Dat hoereerders / dronckendrancketers eñ andere quade

volher

volherdende ſondige Menſchen gheexcommuniceert eñ wt de ghemeente wech gedaen worden/ op dat ſy de gantſche Gemeente niet en inficierē ofte beſmetten / eñ ander luyden haer daer door argeren / want daer groot misbruyck in is. Ten darden ſoe zyn twee middelen van nooden inde Oeconomia dat is huyshoudinge / dat Vader eñ Moeder haer Huys eerlick onderhoudē / dat wyf en kynders geen gebreck en lydē / want wie zyn Huys niet en beloorget (ſeyt Paulus) is arger als een ongelouige Heyden ofte Publicaen / het anderde middel is de diſcipline eñ tucht ouer de kinders / dat ſy wel geſtraft eñ gedwongen worden / want die de Roede ſpaert (ſeyt de wyſe man) de hatet zynen Sone / want de Joecht is gelyck de ionge Boomkens / wilt ghy hebbē dat het boomken recht opwaſſen ſal / ſoo moet ghy daer eenen rechten ſtock by voegen daer het na waſt / alſo iſt oock mit de Joecht / tucht ghy ſe goet tyt wel / eñ leeret ghyſe van kynts beenen of den Here God vreſen / eñ zyne wegen wanderen / dat ſelue kynt ſal opwaſſen tot een tuchtich bequaem Godvreſende Man / &c. So deſe drie Staten / van Mēſchen / myn Heren / wel onderhouden worden / het ſoude (God beteret) ſo qualicken niet in de Werelt toegaen / men ſoude van ſulcken ſwaren inlantſchen Oorlogē / Bloetvergietē / branden en blaken niet hooren / want gantſche Lantſchappen liggen onder de voet eñ inder aſſchen / veele Steden geplundert eñ de Inwoenders vermoort eñ gants wtgerooft / eñ dit geſchiet om geender ley oorſake / dan dat de drie Staten voorſz. niet recht onderhouden worden / daerom God billick op ons verſtoort is / dat wy deſe ſtraffen ontfangen. Tot een concluſie: So heb ick deſen Boeck / geintituleert: Chronyck der Nederlantſcher Oorlogen / myn Heren willen dediceren / waer wt ghy den

oorſprong

Oorspronck deser troublen als wt een Fonteyne sult putten/daer in dē listigen verborgen Schatcamer der Pauselicker eñ Spanischer Inquisition is begrepē/om wt te roepen de kercke Gods maer Christus de belooft heft by zijn Kercke te zijn tot den eynde des werlts/heft victorioeslick de Kercke Gods verlost wt alle der Antichristischer vyanden handen/eñ salse noch laten triumpheren/spijt den Paews dat ghecroonde Beest/met alle zijn Coningen en Vorsten die wt zijnen Beker droncken geworden zijn/eñ met hem gehoereert hebben/het welcke ghy alles claer lick in desen Boecke beschreuen sullen vijndē/so dat ick het loff van desen Adami Henricipetri werck niet en behoef vhalen wāt het vat sal selfs wtgeuē dattet ingesluct heft/mijn Heren neme desen Epistel vāmy Theopilo idiota in danc: Gedaen van my ter eeren Gods/eñ ter liefde van mijnē naestē: willen mijn Heren eenige beneuolentiam toonen ex publico aerario/dat moghen sy den Drucker bewijsen tot oncosten deses Loflickē werck.

Datum ex nostro Musæo
2. die Decembris.
Anno. 1579.

Theophilus translator.

Dese Chronijck ofte Historie der Nederlantscher Oorlogen/ wort gedeelt in drie Boecken/ waer van het eerste tracteert vanden oorspronck deser Troublen eñ bloetdorstiger Oorlogē.

Dat eerste Boeck.

DEr Propheten ende Apostelen Schriften/ op welcke de Kercke onses HEeren bouwet/ zijn lange tijt den Christenheyt onbekent geweest/ eñ in soo diepen eñ dicken duysternissen gesteken/ also dat den Inhoudt van dien de Monneken ende Papen hebben bedeckt gehouden/ op dat sy haer opinie eñ voorgheuen dies te meerder mochten verstercken eñ beuestigen/ als een Fundament haerder rijckdom ende een standt haerder eeren.

Maer doen Martinus Luther de H. Schriften hadde angeuangen an den dach tebrenghen/ eñ door de predicacij des Euanghelij veel misbruyck oepenbaer gemaeckt hadde/ so is dese Luthers leere seer heftich gehatet gheworden/ niet alleyn dewijl sy an tesien was/ als woudemē eenen nieuwen wech der salicheyt op brengen/ eñ daer door onse Voorvaders verdoemen/ die desē niet geuolghet hadden/ maer dese Luthers leere wijst an de gleysnerij/ menschen Insettingen eñ misbruycken/ waer door de Kercke Godts was besmettet/ eñ niet meer Christelicke/ maer Roōsche Kercke worde ghenoemt.

Luterus autoer des lichtes.

Maer meestendeel is sy veracht/ verworpē eñ voor onrecht ghehouden geworden/ doen ter selver tijt sommighe verwerrede Luyden/ wederdopers genaēt (gelijck te Munster/ t'Amsterdā

Anno 35. zijn de wederdoeperē op verschei den oordē opgestaen,

eñ toude Cloester in Vrieslandt is gebruert) zijn opghestaen/anno 35. gelijck een Latijnsche Sētentie met zijn capitael Letteren den datum des Jaers wtwijst/welcke voor de Poorten vande Stadt Munster was geschreuen: eCCe peCCata tVa VenerVnt sVper CapVt tVVM. welcke Wederdoepers onder den schijn des Religioons eñ tijtel des Euangelij gantschelick den Overheydt haren gewalt benemen wilden/ eñ hebben een ghemeenschap der ghoederen bedacht/eñ dat sy vanden Gheest Gods ghedreuen worden/ om den weereldt te reformeeren/ eñ een ander policij op te richten/sich beroemden.

Daerom heft de Vyant der ware leere/ diemē te predicken int begin pleechde/groote profijt eñ nuttichept daer wt vercregen/ dat dē grootmachtichsten onoverwinlicksten Keyser Carolo/den vijfden hoochloflicker ghedachtenis te verstaen gegeuen is/dat alle de geene/ welcke straft ofte tegenspreckt het misbruick der Roomscher Kercken/deser leckte soude besmet zijn eñ soudē hebben voorghenomen/dat sy den Vorsten eñ Overheden haren ghewalt eñ macht ontnemen willē/ omkeren alle policij/vermengē alle weereltlicke ordeninghen eñ een grouwelicke alder dingē vā deringe souden hebben onderstanden op te richtē/ door welcken Ingheuinge zijn Māt. lichtelick is wijs gemaeckt/om straflicke mandaten ende Edickten der Religion haluen an te slaen.

Eñ dat dit waer sy/betuyget ghenoechsaem het Edict vande Key. Māt te worms wtghegangen: Zijn Mat. hebbe gewisse bericht/dat de secte sy haer Lecre/eñ dier haluē zijn wille/ dat het voorsz Edict in een straflick volbrenghen ghetogen worde/sonder alle ghenade eñ aensien der personen/van wat state ofte conditie sy zijn. Eñ van stonden aen hebben de Officeren/sommighe wt hare/

wt haet/de sy tot dese lere gedragē hebbē/andere wt hoepe/dat sy een goede Roeff ofte buyt ontfangen souden/ en vast al tesamen int ghemeen toenden sy haren ghoeden wille/ behendicheydt Lust eñ Liefde/ om teverdrucken die onnoesele Luyden vanden Luthersche Leere/ veel meer neerstichеyt doende om tevolbrengen dat geboth eñ beuel vāde Keys. Mat. als Christi geboth/ die daer seyt: Quid me persequeris tot de Tyrannen/als zyn Volck veruolginghe lydet. Eñ dewyl dat der wederdoperē sake wyt verscheidē js vande leere/ diemen Lutersch ofte Swingelsch noemet/eñ want dese leere gantz geen oproer in sick heft/doch hebben de Officeren dē handel der conscientie betreffende/so veer ghebracht eñ die gehoorsaemheyt/die sy zyner Māt' om te leytsē begheerich waren/so hebben sy niet vergeten al derley pyn ende martelisatie den arme Luyden an te doen/op dat zyn Māts. meninge eē voortganck hebbe(de daer was om al te samen wt te roeyen eñ te vernielen) Eñ js gewis dat binnen vyftich Jaren in dese Landen meer dan hondert duysent menschen/eenē ōnatuerlicken doot hebbē steruen moeten/die dese Edicten eñ geboden niet ghelyckformich gheleeft hebben/ofte sy zyn om des swaren straffen wille wt den Lande ghe toeghen.

Nu gelyckmen ooghenschynelick opden eenē deel der Luterschen gesien heeft/ hoe groote veruolginge sy gheleden hebben in Duytzlandt aen alle oorden/ also oock vande Euangelischen ofte Zwingelschen inde Nederlandē/ somēse noemt die met den Lutherschen meest ouereencomē/ist claerder als de Middaechs sonne/welcke groote trouwe eñ ghehoorsaemheydt/die sy harē natuerlicken Vorste eñ Coninck geleystet hebbē/ gelyck de Vlaminghē dickwyls beweesē hebbē

eñ hebben Lijf en goet voor haeren natuerlicke Here tonderpande gestelt/doe sy de Fransoysen wt haere palen verdreuen hebben/eñ voorts hoe geduldich dat sy een lange tijt de Tyrannie zijn onderworpen geweest/sy hebben allein een goede gewisse conscientie Godt geleystet/Godt meer gehoorsaem zijnde dan den menschen/ in saken der Religion belangende/ die eene is verbrant geworden/die ander gehangen/ die darde verdroncken/die vierde onthalst/ eñ alle ander martelisatie is den armen lieden an gedaen/ ende daer en is niet een quaet woort/ ofte dat tot oprueer streckte / wth haer mondt ghegaen/ hier in gelijckende haeren Meister Christum/als hy vermaledijt worde/en heeft niet weder vermaledijt/maer sy hebben altijt in haer wterste noot en marter God gelouet/eñ haeren Duersten/ die haer dese pijn en doot an deden/ gewonschet alle welvaert eñ bekeeringe haers leuens/bidoende voor haer den Here almachtich: Dit zijn ym ner geen opruerige saken/die daer dienē tot seditie/ Ja de vianden der Luterschen ofte Euangelischen/hoe ickse best noemen sal/ moesten teghen haers herten wille dat selfs bekennē/maer nochtans seyden sy: dat geschiede dat sy om te resisteren niet sterck genoech waren / maer gewislick sy hadden ymmers een teecken haeres moetwilles ghegeuen/ soo yet wat oprueers in haer herte geweest hadde/want in so lāgen afwesen haers Conincx/als so grote oprueringe haerder nabueren/ in grote dienstbaerheyt eñ onderdruckē der consciencien/in een sware onbillickheydt eñ onbarmhertigheyt sommiger Officieren eñ Inquisiteuren geweest is/nochtans so hebben sy altijt gehoorsaemlick haer als Slachschapen ter doot laten leyden/haer goet laten nemen/ dat de kijn derkens om broot moesten gaen/ wt den Lande

Vanden gedult der Euangelisē.

verlaghe

verjaget wordende/ moesten in vremde Landen gaen woenen eñ sweruen/ende hebben daer grote armoede geleden/ dat veele door hertzeer eñ elendicheyt zijn vergangen.

Vermeerderinge der Euangelischen.

Doen nv de vyanden der Euangelischer Leere gespoert hebben/ dat sick die Protestierende/ de Luthersche in Duytslāt/ Hugenotē in Vrāc rijck/Goesen in Nederlandt ghenoemt worden/ sick dagelicx vermeerderden/so hebben sy gheen beter middel sick inbeelden kunnen/ om den gelucsaligen voortganck der predicacij te stillen/ dan die Hispanische Inquisicij ofte der Kettermeysteren Hantwerck/ daer door sy der Ouersten gewalt becomē mochtē/ nochtans so is de sake daer hen geraden/ onangesien dat zijne Māt. wt angeborne mildicheyt heft oepentlick v̄staen gegeuen den Heere vā Egmont/ eñ andere Ordens Heerē/zijne Māts. wille sy niet/dē Onddanen in sulcke dienstbaerheyt te dwijngē/ veel meer sommige vriendelicke eñ duechdelicke ordeninge te stellē/daer door de Religij in een rechte ganc gebracht mochte worden: Doch so is zijne Māt. ten laetsten door zijne Inquisitooren/ beweget geworden/eñ anders in zijn sin geuatet (anmerckt wat groote macht/ die Coninck in Spaingien heeft / daer zijn woort eñ schryuen niet meer autoriteijts heft) so heeft hy wtdruckelick beuolē: Dat nieuwe Bisschoppē gesettet sullen wordē/het Cōcilium tot Trent gehoudē eñ de Spāsche Inquisitie ingeuoert worde/eñ dat strēgelick int werck geuordert worde/ gelijc ghy cortelick sult hoorē/eñ sucx wtdruckelic beduyt de Brief/welcke de Hertoginne vā Parma Regentine inde Nederlandē geschreuen heft aen alle Lantvoechdē/Radē eñ Steden/tsamdt eē Copie des Cōninclickē schrijuens de daer inhout eē beuel sulckes wt te richtē eñ an tslaē īde gantsche Nederlanden.

Als

Inquisicie oirspronck deses orloges,

Als dit in alles wtgeroepen was/ eñ forme eñ wijse den Inquisitoren was ghegeuen/ om die sake an tegrijppen/so is daer sulcke onmoet ende truerichheyt inde herten der menschen gecomē/ als oftmense al ter doot veroordelt hadde/ doch hadde niemandt gedacht/an zijne Mat. oprue=rich ofte trouweloos te worden/maer sy hebben alleyn toeblucht om te biddē en suppliceren ge=hadt/gelijck de ouergegheuene Supplicatie vā de van Antwerpen betuycht/te weten/ Dat de oude Vryheden eñ priuileghien niet behooren te worden ghecasseert die alle afgestoruene Vorstē den Nederlanden hebben gegheuen/wiens In=houdt also luydt.

De Vorst sal niet ande olde ghesetten eñ ghe=bruycken veranderen/dan by raet aller Statē/ daer toe ordentlijcker wijse beroepen: Sullē ooc niet angebodē noch versocht wordē door de geest=licke persoenen/eñ voor dat hoochste/ ofte het is stracx tegen den eedt/ soo een Vorst doet/als hy vande Nederlanden opghenomē wert: Sy wil=len gantsch niet de oude priuilegien eñ Vryhedē ge=swacket/maer met den alderbesten vlyt onder=houden hebben/ ghelijck sulckes de Acta daer vā opgherecht vermogen/bysonder ouer des Co=ninck Philippi.

Grote Priuilegien vā Brabandt,

Maer eer ick inder saken voortuaere/ moet ick v beter verclaren/ wat sy daer door vōstaen willen hebben/op dattet v tot eenen beteren be=richt der nanolgender saken diene/ beneuens de wonderlicke veranderingen/die hier nae komen sullen: Ick wil met weynich woorden anseggen de groote Priuilegien/die sick de van Brabandt beroemen/ende hebbe hier dese ses puncten thoe=samen gesocht.

1. Dis eerste is: Dat de Vorst der Prelaten staet sonder weten/ofte bewillinge der ander tween Staten/

Staten te weten/des Adels ẽn der Steden niet versamelen sal.

2. Dat de Vorste sal gheenen zijner Onderdanen/ofte vreemde Inwoner vervolgen/ dan doer ordentlicke/vrye/ẽn ongedwongen wech der gerechticheyt/die daer klaecht/sich met Advocatẽ behelpen mach/om vã alles openlijck beschermt te moeghen worden.

3. Dat de Vorst gheen tribuyt ofte schattinge op zijn onderdanen legghẽ sal/&c. noch yet wat nieus inde handt nemen/ sonder bewillinghe der Staten des Landts.

4. Sal gheen Officier de watlants is/in Brabandt insetten/wtghenomen sõmighe slechte exceptien.

5. Als de Vorst den Staten toesamen beroept om yetz vã haer te vorderen/die van Brabandt zijn niet schuldich wt haer Landẽ te reysẽ/ noch gheene sake daer en buiten te sluyten.

6. Soo veer de Vorst hare privileghien breken wil durch ghewalt/ ofte anderssins/ zijn die wt Brabandt ledich ẽn los nae beschijner purghelicke protestatien/des eedts ẽn huldinge/so sy dẽ Vorst gedaen hebben/ẽn als geurijet/ẽn ledighe luyden doen moeghen/wat hem ten bestẽ erschijnen mach.

Neuen den voorghenoemder Supplicatie vãde van Brabandt/hebben de vã Vlaenderen ock Requesten angegheuẽ/ẽn hoe wel haer afscheyt gegheven was/dat des Conincx meninghe noeyt sy gheweest/noch huydens dages gesinnet is dat hy wilde Inquisitij oprichten/welck een groot argewaen onder de Luyden heft ghebracht/ als waren de gheboden ẽn mandaten inde Nederlanden gesmedet gheweest/sonder weten vã zijne Mt. Doch so heftmen gesien grote ẽn wonderbaerlycke toebereydinghe aen alle ordẽ/ wãt

in alle

in alle Raden eñ Parlementen zijn sommige Vordent geworden / welckē een jeder in zijne Lāt-schap een opsien hebben sal / ofte de Ondersaten oock gaen inde Misse eñ doen dat haer de Roō-sche Kercke gebiedet / eñ de verordente Officierē voorsz moesten van drie maenden tot drie maen-den int Hof te Bruyssel haer bericht doen / ende de Inquisitooren selfs hadden volle macht / om haer voornemen in dat werck te stellen / gelijck-formich de Instuctie / de ouergeleuert is den 31. May. anno 1550. In welcken na eygentlick wtwijsinge der woorden / is haer gegheuen ghe worden volcomen autoriteyt / de Inquisicije te offenen / verordelen / corrigeeren eñ straffen / ofte te vangen / eñ den wereltlycken Ouerheydt ouer te leueren: Item dat sy mogen gebruycken grou welicke geuankenissen eñ bewaringen / eñ oock om te verordelen sonder alle form des ordentlic-ken rechtes / maer alleyne eene te kiesen somtijts wt den Raet van zijne Mat. om den geuangen na haer begeerte het ordel wt te spreecken / eñ om na te comen de forme ende Inholdt der Paeuse-licker bullen / eñ dit ordel wort wtgesproken te-gen alle de ghene / de eenighe fame vande Religij voert / diemen Luyters ofte Zwinghels noemet welcke sy Ketterij schelden / de eenighe Boeken lesen vanden Paeus verboeden / moeten met dē boecken inden viere verbranden / voorts de versā-lingen houden / daermen vāde H. Schrift sprect: ofte disputiert: Item mē dwingt voor de Inqui-sitooren alle onderdanen zijner Mat. sy zijn van wat staet ofte conditie / het sy President / Raedt / Burgemeyster / ofte eenich Officier / om kun-schap tegebruycken tegen alle de ghene / diemen haer voor ooghen stelt / by straffe / diemen andoen sal allē argewanigē eñ opholders der Ketterij.

Verborgen eñ listich ingeuē des Spanischē Inquisitiōs

Exempel Anno 70, is by Staueren in Vriesland eē scip per mz zijn schip vā eē spansch vrybuyter verbrant.

Daerbeneuen so teeckenen de Inquisitooren

op alle

op alle Coopluyden/Ambachtsluydē/rēcke ofte arme/die van eenighe suspitte zijn vande reformierde Religij: Dī Inquisitoozen zijn gemeynlick de Minrebzoeders van Franciscus Oozde/ eñ de Jacoppyners van Dominicus Oozde inde Nederlanden/die welcke de Luyden opteeckenen/die tot haer niet comen om te bijchten/eñ de haer niet willen gheuen/ende dat gheuen sy dan die de nieuwe Bisschoppen aen/eñ daer zijn dan de deurwaerders/die Schrobbers vanden Bisschop by/die schattē eerst de arme Lien haer geld aff/daer na so moeten sy ruymen wtet Landt ofte sy worden byden hoofde ghenomen/eñ meestentmetten halse betalen: Heeft dit de experencij niet gheleert: Zijn dit niet des Antechristis trecken: dat hy alle de ghene beruolget/die Godtsalich in Christo Jesu begheeren te leuen.

Daer thoe was een geschrey inde Nederlādē/ eñ een gewisse sake/tot allen eynden eñ Oozden/ dat grote Kzijchsruslinghen/thoe voete ende toe Peerde wozde toebereydet van Hertoch Erich thoo Brupnswijck gedaen/op dat hy inde Nederlanden met heyrscracht/gelijck men seyde/ de Inquisitie soude planten gelijck hy tevoozen onderstaen hadde/ende dat het alles tot volbzen ginghe geschic van eener meyninghe/welcke die Cardinael Granuelle langhe tijt te voerē vooz hem ghenomen hadde/ende geraden dochte/dat Nederlandt vooz een ghewonnen Landt te houden soude zijn/eñ voozts als de Wzyheden ende Pzuilegien relaxeerden ofte opheldē/dat sy als dan Nederlandt tot een Koninckrijck temaken oozbaerlick gheuonden hadden: Daerom wozdt die sake den Hooftluyden beslediçht/welcke Hertoch Erich anghenomen/ende gelt op die handt ghegeuen hadde.

Geschrey der Oorlogen inde Nederlāds

Dit

Ieder man vlucht het perijckel,

Dit heeft den gantschen volcke een sulcke v̄schrickinge ingebracht/dat van stonden aen veel Coop Luyden/ Ja de beste eñ treflicxte vanden Lande haer goet tesamen gebracht/wt vreese eñ perijckel des Cryschtochts denckende wech tereysen: Ende veel waren al wech getoghen/ die Handtwercken stonden stille/ eñ hielden op/ die exchysen eñ Incomsten v̄minderden/ veel Steden eñ Dorpē stonden al verlaten/het most voor waer gheen man zijn vā vromer gemoet/ de sick niet seer om dese elende eñ nederganck des Lāts bedroefde want Nederlandt te voeren in sulckē fleur vā neringe van Coopmanschap stonde/dat zijns gelijcke noyt in gheens Heeren Lādē was bevonden: Bysonder sommige Ouersten eñ Regenten van grooter ansien betrachten op deene zijde/de grouwelicke expeditie der mandaten/in welcke(oepentlick gheseyt) so yemandt eenichsins sick opposieren/eñ niet behulpich den Inquisitoren wilde zijn/om haren beuel te volbrēgen/dat de selue van zijn Offitie afgestoten/ eñ een ander in zijn plaetse verordineert soude worden: Op der ander zijde hadden sy voor ooghen genomen/des ghemeynen popels toorn/ welcke Popel ofte volck door sulcke sware Lasten ofte ongehoorde Tyrānien seer balde beweecht worden/vallen somtijts in sulcke toorn eñ grammicheyt/dat noch Ouerheydt/noch Officieren verschoont wort: Daerenbouen so gingen sommige Regenten voorsz. met haer eygen conscientie te rade/dat sy niet mochten met goeder conscientie in eenen ongrondelicken sake Procureur /Profoost ofte Richter zijn / lieten sick oepētlick horen/dat sy haer Offitie haren Coninck weder ouer te geuen gesinnet waren/wāneer zijne Ma. in zijne voorgenomen wille volherden woude/ ofte perseuereren.

Beneuens

Beneuens dien so hebben de oude vyandē des huyses vā Borgondien noyt gheen anslach voor by laten gaen/ maer met vlyt de herten der Inwoners in desen Lande versocht/ ofte het oock moeghelick soude zijn/ haer lien vande trouwicheyt hares naetuerlicken Vorstes afwendich te maken/ gauen haer daer toe te verstaen/ door geordineerde persoonen/ hoe onlydelick een sulcke dienstbaerheydt sy/ deur welcke alle Vriheden/ Priuilegien eñ andere gherechticheden en wech genomen worden/ men soude haer andere wettē eñ ordinantie nade Hispanische wijse inuoeren/ welcke alle gewalt soude hebben ouer haer hoff/ goederen/ Wijf en Kinderen/ Ja alle dingē haer lien dus langhe toebehoert hebbende/ soude niet langer haer eygen zijn/ ofte Heeren daer van/ maer dienstknechten eñ Slauen: Ende dit selue soude niet int werc gestelt gebracht wordē voor ende al eer sy des Conux persoen selfs hare heylige Inquisitie onderworpen hadden: Sy vergaten oock niet de grote schade/ welcke dese Lāden ontfangen souden/ wanneer de Coopluyden dat verlaten hadden/ wāt de Coopmanschap is een voetster deser Landen/ als de wech quame/ so moesten die Inwoeners van honger steruen: Eñ dat bouen al is/ teweten/ de dienstbaerheydt der conscientien/ tot welcke men haer dwijngen soude/ onder handen ware: Sy vergelijckt ē ooc alle dese stucken by andere Prouintien eñ Lātschappen/ welcke groote vriheyt daer ghebruyct worde/ eñ hoe dese Landen alle andere Prouintien tebouen gingen van coopmanschap eñ vette gronden/ ende hoe grooten gerief andere prouintien wt dese landen haddē/ eñ dat sy dit Lāt niet misten mochten. Maer voor seecker de trou eñ stantaftiheyt aen haren Vorsten is soo groot gheweest/ ende sulcke werckinge gedaen/ dat sy

sulcke personen geen audientie ghegeuen hebbē/ maer de Ouerheyt geaduerteert / desen anfang waer te nemen eñ voor tecomen: Doch niet dies weiniger/ so zyn sy verschrickt geweest/ niet wetende wat sy doen ofte laten souden.

Inlettinge der nieuwe Bisschoppē

Waer om beter te verstaen/ eer ick wyder in myne Hystorie voortuare / waerom eñ in wat gestalte die nieuwe Bisdommen opgerecht zyn/ so salmen weten dat die Catholycken om meerder seeckerheyt des Inquisitions te hebbē in Conincx Philippi Landen/ siende dat sommige Gheestelicke Prelaten eenichsins den Protesterenden tot gedaen waren/ eñ dat sy te grooten gebiet haddē/ eñ te ryck van goede waren/ so hebben sy dat selue seer benyt: Daerom hebben de Inquisitoers voor haer genomen eenen nieuwen Prelatē staet op te richten/ eñ den Eertzbisdom/ Bisdom/ Abdyen/ Prioraten/ &c. te verdeelen in meerder delen ofte partes dan tevoren int 1558. Jaer.

Sonnius vā Loeuē han delt voor dē Geestelie ken staet te Romen,

Sonnius een Schriftgeleerde binnen Loeuen/ deur verstueck des Koninex Philippi/ vanden Gheestelickē daer toe verordiniert/ is nae Romē getogen/ nadien hy bysonder de afcontrafeytinge eñ beschryuinge des Nederlants opgeleyt hadde/ voorts daer in mede angewesen der Gheestelicken goederen begryp/ getal/ eñ Ryckdō/ heeft nochtans so veel te wege ghebracht/ dat Paeus Paulus de vierde van desen naem/ op angheuen van seuen Cardinalen daer thoe verordiniert/ om Sonnij meyninge eñ goetbeduncken te verhorē: Alsoo hebben sy vanden Eertzbisdom toe Collē/ welckers begryp eñ kreys te wydt eñ oncommerlick om te regeren was / genomen in plaetse dat Bisdom Utrecht ende dat selue tot een ouerste Eertz Bisdomme ghemaeckt/ ende sy

hebben

hebben dat selue Eeertzbisdom onderworpē vā nieus vyf andere Bisdommen/Een Bisdom te Deuenter dan weghen Ouerysel/dat ander toe Haerlem van wegen Hollant/dat derde te Leeuwarden voor Vrieslandt/dat vierde toe Middelburch voor Zeelandt/dat vyfste toe Gronningē voor dat Landt van Wedde/ welcke plaetsen al tesamen de Stadt Collen te wydt liggen/dewyl de sprake niet wel ouer een coemt/ eñ die Vonnissen te Collen gegheuen van de Nederlanders niet verstandichlick beduydet heeft moegē worden Daer toe was Coellen so wydt gheleghen/ dat sy by nae acht daghen moesten reysen/ ende met groote ongelegentheyt/eer sy daer mochten comen/daeren bouen en heeft die Eertzbisschop geen ghebruyckelicke visitationes gedaen: Om dese dinghen te middelen/so hebben sy de Stadt Utrecht als middel onder den Suffraganeen opgericht: Voor Artoys heftmen gesticht dat Bisdom S. Omar/ Voor Vlanderen dat Bisdom te Iperen/voor Vranckryck dat Bisdom Bonlongne/onder de drie is dat Bisdom Terouannen getelt: Dat van Tournay is in twee deelen gedeylt/in Brugghe en Gendt/ dat van Cambray/in Mechelen ende Antwerpen/voor Brabandt toe Lieghen ende Hertogenbusch: Voor hooch Brabandt die van Liege. Een ander Bisdom is opgherecht voor het Graefschap Namē/ ende die van Namen moesten incomsten vstrecken voor dat Bisdō van Liegen/voor Gelderlāt dat te Remunde/ Als een yeder Bisdom niet drie duysendt ducaeten hadde l Jaers/ so moesten de Abdyen/Prioraten/die daer onder warē/ ofte de naeste ryckste Bisdommen de somme vervullen/ende behulpich zyn. Als tot S'Thomas hebben sy die Proosdy selfs aenghenochten/ welcke rycke Proosdie oft Abdye (als andere

 meer)

meer) tot eenen doem Kercke verãdert worde. Dat Bisdom Terouanen heft verschoten de vã Boloingne/eñ S. Tomas/ vanden inkomsten die sy hebben in Artous/ eñ so die selue Incõstẽ niet genoechsaem mochten zyn/ soudemẽ de reste vanden thienden des Abdyes S. Bertin nemẽ/ Mechels Bisdom heft vyf duisent ducaeten/ tot welcke die Prouincie van S. Rumold ock mede heft gecontribueert. Hebben ock geordineert dat den Eertz bisdom midden onder den ander Bisdommen souden altesamen van eender spraeke zyn/ als die Fransoys oste Walsch zyn/ Arras S. Tomas ende Namen onder den Eertzbisdõ Cambracy/ die Nederlantschen/ Antwerpen/ Gent/ Brugge/ Hertogenbosch/ Iperẽ eñ Ruremond/ onder den Eertzbisdom van Mechelẽ/ dewijl men nochtans daer duer den Eertzbisdõ te niete doet/ soude die Coninck vanden Paeus sulcx te doen begheren eñ verecrijghen/ In deser gestalte zyn veel Abdyen in Bisdommen Bandert eñ in eenen yeghelicken Bisdom soudẽ seuẽ ledige personen zyn/ voor gheleerde Doctoren des heyligen Schrifts/ so weldes weereltlickẽ als des gheestelicken rechts/ doch met beschey-de/ dat sy bereyt ende behulpich souden zyn den Bisschoppen in saken de Inquisitie betreffẽde/ Geen Pastoor ofte sorger der sielen sal geadmitteert worden/ eer sy gheexaminert/ eñ gheschickt daer thoe gheuonden duzch eenen Doctoer der H. Schrift/ ende der gheestelicken Rechtẽ. Die Bisschop/ welcke ses maenden lanck van hare Bisdom (ten sy hy ware vãdẽ Paeus ofte Vorsten voorschreuẽ) is geabsentert sullen sy so lãge eyt haer Incomsten niet genieten/ gelyck ãder Herders/ Schrifgheleerden eñ Doctoren ock de twee outste eñ beroemste Doctoren sullen Inquisiteuren zyn/ welcke om die andere te helpen

Doctores in alle Stiften.

waren

waeren verplicht: Dese souden hebbē voor haer dienſten/ moeyte/ eñ arbeyt eñ vorderinghe des Religions/ die eerſte ſtemme in het Capittel nae den Decaen/ met vyftich Tzonen. Dat Eertz-Biſdom te Mechelen heft die Cardinael Granvelle beſtemt/ het ſoude dat voornaemſte ende Primaet des gantſchen Lants zijn/ ſoude ock perſoonlic daer reſideren/ op dat hy den Coninclicken Hoffte Bruyſſel na by ware/ ende het is vanden Paeus begheert/ dat hy mochte Eertz biſſchop/ Biſchop/ doechdelicke naemachtighe perſonen noemen/ ende die ſelue nae den Paeus ſeynden.

Anno 1559. hebben die Catholijckē met by ſtandt eñ hulpe des Paeuws Pauli die vierde dit willen in zijn werck ſtellen: Een jeder man was daer tegen (die principaelſte des Lants ſagen ſulcx geerne) ende beclagede ſick by Coninck Philippum/ maer hy liet haer wech gaen/ gelijc ſy an gecomen waren ſonder alle beſchept. Bouē de naturelicke vyantſchap die dit Landt neuens den Spangiaerden hadden/ eñ hoe die Spangiaerts haer altijt willen verheuen bouen de Nederlanders/ eñ achten ſeer cleyn die Requeſten vāden Nederlanders aen zijne Māt' ouergegeuen/ want ſy ſelden goet beſcheyt hebben gecregen op hare ſchriften/ ſo heeft de Adel des Lāts ock beuonden ſeer vreemt te zijn de verwanderinge vanden gheeſtelickē ſtaet/ welcke dat eyn de deſer nieuwicheyt recht betrachtē/ waer in ſy recht konden verſtaen/ dat daer deur een wech geſocht worde/ om de Spanſche Inquiſitie int Lant te voeren: Hebbē daerom haer oude klachten weder begonſt te doen aen zijne Māt. ofte aen de Hertoginne van Parma/ tot aen dat Jaer 1562. Ju welcke ſyde voleyndinghe der Frāſoeyſcher troublē eñ Oorlogē wolde āwachtē/

Dat Volck wil de nieuwe Biſſchopen niet aennemen.

doch baden sonder opholdt aen de Regentin/ Hertogin van Parma/om byden Connick een milderinge te verkrigen/welcke sie van zijne Māt. Anno 1563.ontfanghen heeft. Daernae hebbē sy gesupplicert/dat haer soo veel vrijheyts moch te ghegeuen worden/als de Fransoysen dā haren Coninck vergunt is/ want de Coninck wt Vranckrijck heft noyt so balde vrede eñ ruste in zijn Lant/eñ zijn onderdanen tot gehoorsaemheit gebracht/als int toelaten vanden vryheydt der conscientien/eñ oeffeninghe der Religien/ nae luyt dat Edict te Orleens/opgericht/soo hebben sy gebeden den Catholijcken Coninck/dat zijnder Māt.neuens haer oock so genedich wil zijn. Sommige vande voornaemste Heeren hebben so veel te wege gebracht/ nadien sy hem die oude vryheden/des Roorsten Eedt/de ghehoorsaemheyt/welcke de Nederlanders toe voeren haren Roorsten/beweesē hebbē/de eenicheyt des Lāts/ het groote ghetal der Protestanten/hadden ingeprent eñ voor ooghen ghehouden/dat der Mandaten straffe eñ Inquisitie te rugghe ghestelt/eñ de saken alsoo meestendeel gestillet worden. Het welcke den Catholijcken seer vertoornde (principael de Cardinael Granuelle) want sy saghen voor ooghen den afbreuck hares anslachts/ende de grote ghetal der Nederlanderen/de inde predicatie ginghen/ Daerom reysde Granuelle in Hispanien/eñ ophielde niet ofte hy brachte de saken op eenen goeden wech.

Ambassatē comen wt het cōcilio vau Trent tot het Hof van Hispanien.

Daerbeneuens so quam van Trent wt het Cōcilio/Ambassaten vanden Inquisiteurē daer toe verordēt/tot het Hoff vā Hispanien/ō zijne Māt. te kennen te geuen ende verwilligen al het gene/ wat daer inden Concilio tot Trent voorsz beslooten was/hoe zijn beghin ende eynde streckte tot gen den maendt Januarium Anno 1564.

Dit

De Koe. Mãt. wort inducéert om te laten wtroepen eñ publiceeren de Decreeten/ eñ van artyckel tot artyckel continuelicken geobserueert eñ onderhoudē te worden/ seyndet de selue in Nederlandt eñ souden aldaer soo wel cracht ende macht hebben als in ander Landen zyner ghehoorsaemheytz/ met wtdruckelicken beuel aende Hertoginne van Parma/ op dat die Inquisitie neerstelick geuordert/ eñ in goeden voortganck ghebracht worde/ ghelijck sulcx die brieuen aen wysen/ van welcke de Copie alhier ghestelt is.

Margarete van Gods genadē/ Hertoginne tot Parma eñ Placentia, Regentin eñ Stadtholderinne in Neederlandt.

GElieſden eñ ghetrouwen: Hoe wel ghy sonder twijuel/ ghelijck van beghin onsers genadighen Heeren des Conincx in Hispanien regeringhe in desen Landen/ tot nv toe niet alleen wt vernieude Edicten/ soo Keyſ. Caerle Hoochloflicker saligher ghedachtenisse in Religioons saken te voeren heeft laten wtgaen/ maer oock deur Coe. Mãt. selfs/ als hy van hier in Hispanien verreysen woude dese alhier gelatē zijn publiceerde mandatē/ eñ voorts zijn veruolgende schrijuingen gesondē/ waer wt ghy genoechsaem hebt te verstaen/ met wat goede affectie/ Keyſ. Mãt. tot beuestinge des warē ouden geloues/ eñ Catholicken Religions/ om alle Secten ende ketteryen/ welcke mochten in deese Nederlanden opryſen/ wt te roeyen/ gheneghen sy: Soo heeft doch Coen. Mãt. om sommighe wichtighe saken/ sulcke zijne heylighe Intentie meyninge ende voornemen wederomme in zijn laetste schriften breeder verclaren willen/ met wtdruckelicken Beuel dat selue

selue vorder aen v ghelangen te laten. Ende is nv des voorñ schriuens deser inhoudt.

NA dien Coe. Mãt. niet meer begheert dan te holden vast eñ onbeuleckt de Catholycke Religie: Ende dat zyn ghetrouwe ghehoorsaeme Onderdanen/in dese Landen in goede vrede eñ eenicheyt leuen/oock alle quade ordinantien/welcke sick aen veel plaetsẽ des Christenheyts/ om de saken des Religioons hebben opgewropen/gheuryt zyn mochten/so ware zyn Mãts wille/meyninge ende beuel/dat des vorñ Keysers/Caroli/hier voor/oock volghens duer zyne Mãt. selfs in Religions saken wtgegangen/Ordinantien/Edicten/eñ Mandaten gãtzlick gehouden eñ volbracht souden worden. Na denmael dan zyne Mãt. oock wilde hier meede eernstlick gebieden/alle het gheene/ welck inden heylighen Concilio van Trent/ oock wat des Gheestelitken reformieringe haluen in het Prouinciaelsche Synodo ofte vergaderinge bessotẽ worde/sonder alle teghenspreken/in ghelycker gestalte vastelick geholdeu te worden/ daer mede die Ketteryen moeghen worden wtgheroeyt/ eñ het Leuen der menschen ghecorigheert ende verbetert worde. Het sy oock zyne Mãts. wille/ meyninghe eñ beuel/om de Inquisiteurs des geloofs/ende der Kettermeysters(ghelyck mẽ haer in duytsche sprake mach noemen)alle bequaeme bystant eũ hulpe ghegeuen mach worden / daer mede sy haren ampt dies tebeter mochten doen. Souden oock die voorñ Inquisiteurs ende der Kettermeysters haren ampt vlytelick na comẽ/ in manierẽ dat sulcke Inquisitie deur haer recht gheschiede/ghelyck sy van des Godtlicken ende menschelicken Rechten wegen te doen schuldich zyn/welcke zyn Mãt. op het vlytichste wtterichten hier mede wtdruckelick eñ eernstelick doet

mandieren

mandieren ende ghebieden.

Soe dan zijne Coe. Mãt. / wy als dieshaluen Stadt holderinne in dese Landen hem ghehoorsaem te zijn v̄plicht ende schuldich kennen / oock mede zijn voorghehouden beuel / bysonder in eene sulcke heylighe ende billicke sake te exequiren / voor ons selfs geniecht eñ willich zijn / hebbẽ wy niet voorby gaen laten ofte willen / sulcks dan v schriftelick te laten aduerteeren. Eñ bidden / begheeren / ende van weghen Coen. Mãts onsers ghenadichsten Heeren gebieden v / dat ghy v nae dat voorsz Mãts beuel eñ ordinantie wilt reguleren / eñ dit seluighe in alle puncten nae coemet / eñ oock het selue Beuel eñ Ordinantie den Officieren / bysonder den Rechtgeleerden eñ Regyments Heeren des voornaemsten Standts int Landt eñ Heerschappy te kennẽn gheuen sult / op dat de selue sick daernae weten te voegen / sonder alle dissimulatie / byden straffe soo voorsz is / nae Luydt der Keyserlicken ende Coninclicken Edicten ende mandaten: Daer mede sy sulcx soo veel tebeter int werck wetẽ te stellẽ / hoe de Religie in allen plaetsen geaccuteeert sy / sult ghy eenen Raet kiesen midden wt v / welcke doch een yeder half Jaer (op dat een alleene niet alweghe beswaert sy) verwisselt ende v̄andert soude worden: Deputieren eñ Ordinieren wy / dat die met gheen ander saken verbonden sy / dan alleen acht geue in dat voorñ Landt ende Heerschappy / daer mede dat heylighe Concilium van Trent / Decreet eñ Ordinantiẽ gehouden eñ volbracht worden: Eñ so eenigen Officieren yet wat swaerlicx voorcoemt / souden dat haestlick te kennen geuẽ / daermede sy nootsakelic terstont voorñẽ wordẽ / eñ dat alles nae luydt des Coe. Mãt. wille / meyninge ende beuel.

Eñ op dat wy op dese tijt eyghentlick weten

moeghen/hoe dat onse Religie(in maniẽren bo-
uen geroert) nochte staẽ: So begeeren eñ ordine
ren wy/dat so nv geseyt is/ eernstelicke betrach
tinge geschiede/eñ bysonder dat ghy binnen drie
maenden ons eygentlick in Schriftẽ te aduerte-
ren doet/hoe alle dese sakẽ harẽ voortganck heb-
ben/eñ indien wat swaerlicx vallen mochte/dat
dieshaluen wy/ofte des Coe. Mãts. secretẽ Ra-
de versocht worde/daer mede wy oock beuyndin
ge der saken nae een bysonder Raet eñ gesand-
ten aen de plaetse daer het van noden sy/die sa-
ke na nootdruft tehandelen: Daer mede ghy ooc
so veel te klaerder spoeren moecht eñ versekert
zijn/wat zijn Coe Mãts. eyndelick wille/mey
ninge eñ beuel hier inne sy/so hebbẽ wy dat prin
cipaelste punct deser materien angaende/ wt zij
ner Coe. Mãts Brieuen/eñ andere ghelijcke
Schriftẽ getogen/ dese onse schrijuen by leggen
laten/op dat ghy dies tebeter zijner Coe. Mãts.
beuel sonder tenige faut moegen oprichten ende
volbrẽgẽ/doẽ als v onsere getrouwe eñ gelieuẽ
in defentie eñ bescherminge onsers Heeren beuel
Ghegeuen te Bruissel den achtienden dach des
Maents. Decemb. int Jaer ons Heerẽ/1566.

H. VT Signauit D'Ouerloepe

Het opschrift staet also.

Onsen gelieuen eñ getrouwen Presidenten eñ
Coninclicken Raden.

Extract wt de laetste Brieuẽ eñ
schrijuen/welcke de Coe, Mãt. van Hi-
spanien/Vrouw Margarete, Hertogin
ne van Parma eñ Placentia, Regentin
eñ Stadtholderin inde Nederlanden,
met de laetste commissie in saken de
Religie belangende, heft toe gesondẽ.

Erstelick soo veel de olde eñ oock de nieuwe
Edicten/Ordinantiẽ eñ Mãdaten vãde Re

ligie belangt nadien de Coe. Mat. ẏnomẽ heft/ in wat ghestalte ende conditie de Religie sy/ in dese Nederlanden/ so wolde daer gebuerẽ/ dat niet in sulcke Religions sakẽ verwandelt/ maer dat alle Edicten/ welcke tevoeren in saliger gedachtenis Keysers Caroli/ eñ voorts ooc in zyn Mãts. name wtgegangen/ in alder manieren gehouden eñ volbracht worden.

Eñ de Coe. Mat. beuynt de oorsake eñ beginselen deses tegenwoordigen quaets hier wtghecomen te zyn/ dewyl de Richters in alle plaetsẽ op sulcke ancoemende tegenspoet vãde Religie niet behoorlicke oplicn hebbẽ gehat/ maer daer in ne deur de vinger gesien hebbẽ/ soude nochtans wel bestaen/ dat de Richters niet also cleynmodich behoorden te zyn/ om sulcke wederspannighe Luydden inde Religie te straffen/ wt vreese dat een tumult ofte seditie daer wt cpryscn mocyte/ ofte dat andere door haer inde plaetse ẏordiniert worden/ om stoltelicker eñ yueriger te doen volbrengen sulcke executie/ welcke stolte eñ yverige Luyden geen quaet ouercomen kan in dese Landen/ alwaer so veel Catholycke eñ gantz begerige mannen sulcken Gods dienst/ eñ des Coen. Mats beuel op terichten eñ te volbrengẽ/ maer wantmen in maenieren tevoeren geroert/ de saken neerstich ouerloept/ eñ also die publiceerde Ordinantie exequiert/ so ist gantzlick te hopen/ dat het rylende quaet meer deur desen/ als deur andere middelen wtgeroeyt eñ voorgecomen soude moegen worden.

Ten anderdẽ/ aengaende de Inquisiteurs des geloofs/ is des Coe. Mat. hoocheyts eñ deurluchticheits beuel/ dat sy neerstige voorsichticheit doẽ daer mede de Inquisiteurs in oeffeninge eñ administratie haeres Amptes fauorisecrt/ ende genoordert alsdan mogen worden/ dewyl zyns

Mãts.

Mãts. eyntlicke Intentie eñ meyninghe sy/ dat die Inquisitie geschiede/ gelijck tot noch toe gebruyckelick is/ eñ oock nae regel eñ anwijsẽ des Godtlicken eñ menschelicken rechts geschieden sal/ welck oock niet nieus is/ dewijl de seluighe oock te voeren by Keyser Caroli hoochloflicker saliger gedachtenis tijt/ oock by zijne Mãts. regeringe tot desen tijt ghebruyckt worde/ eñ soude sulcx soo veel te meer in dese tijt gheschien/ dewijl het perijckel nu veel groter is/ als hier voren oyt gheweest sy/ wanneermẽ niet gehengde de Inquisiteurs hare Offitie/ eñ oock haer niet nootdruftige bystant eñ hulpe doen soude willẽ.

Ende dewijl uwe Hoocheyt eñ deurluchticheit lichtelick vermercken kan/ wat eñ hoe veel in desen gheleghen sy/ so beueelt de Coe. Mãt. dieshaluen sulcx veel meer te volbrenghen/ nadiẽ het seer nootsakelick sy/ kan voorts in geenen wech toe laten noch bewillighen dat voorñ Coen, beuel duer andere middelen ghebruyckt te worden/ dewijl uwe Hoocheydt ende deurluchticheydt wel bewust is/ hoe veel de Coe. Mãt. an dese sake ghelegen sy/ oock dat sy hem daer aen eẽ grote weldaet doen souden.

Voor het derde beuelt de Coe. Mãt. uwe Hoocheydt ende deurluchticheydt/ naedien het Concilium van Trent met zijne Decreten/ alrede gepubliceert zijn dat sie de executie belanghende/ den Bisschoppen bystandt ende alle nootdruftighe hulpe doen/ daer mede sy dies te beter moeghen voortgaẽ Oock soude uwe hoecheit eñ deurluchticheit geerne siẽ eñ willẽ/ dz des geestelickẽ leuẽs eñ wãdels reformatie ĩdẽ vorsz Cõcilie v̄ordiniert/ int werck volbracht en gestelt worde/ eñ sulcx alles beuelt eñ mãdiert niet alleẽ de Co. Mãt. uwe Hoocheit/ maer ooc allẽ Coeninclickẽ Officierẽ eñ Beuels luyden/ dat sy sulcx alles/ wãneer het nootsakelic is/ met alle behoorlicke

vlijt wtrechtē sullē / eñ ist sake dat het van haer begeert wort / sullē ooc sekere luidē ādē oort sen kē / al waermē de Reformatie / welcke de Bisschopen nae des Concilium van Trent Decreten eñ ordinantien willen oprechten / om te straffen de ghene / die de Decreten voorsz. niet willen gehoor geuen / ofte onderdanith zijn.

Ten laetsten eñ tot Conclusie / de wijl dese dingen / gelijck de Coe. Māt aen uwe Hoocheyt eñ Deurluchticheyt geschreuen heft / als hier bouen gementioneert is / dat dese Landen eñ Religie / tot grote profijt strecken / sonder welcke de selue niet volbracht dan worde noch bestaē mach / dan duer desen wech eñ middel / om Lant en luiden in vrede / cenicheyt eñ ruste / eñ oock by den seluen de gerechticheyt geheuden mach worde: Eñ de wijl oock uwe Hoocheyt eñ Deurluchticheyt klaerlick spoeret / hoe veel aen deser handelinge gelegen sy / so souden sie dies te meerder vlijticheyt aenwenden / daer mede dese dinghen int werck gestelt worden / daer aen de Coe. māt een sunderlinge vreuchde eñ welgeualien soude hebben / eñ sulcx niet alleen tegens uwe Hoochheyt eñ Duerluchticheyt / maer oock neuens de Heeren der Regieringen / met bysondere goedertierenheyt aennemen wil / dieshalue oock uwe Hoocheyt eñ Duerluchticheyt de selue Heeren voorsz opleggen sal / dat sy sulcx also met alle neerstichept wtrechten / gheliick oock de Coen. Māt. verhoopt / dat sy daer inne geen faute schinen sullen laten / na dien dat dese des Coe. Māt genadichster wille / meininge eñ welbehagen is / eñ dat sy hier inne oock doen wouden / wat haer te doen behoort / niet alleen wt schuldighe verplichtheyt / daer mede sy de Coe'. Māt. toegedaen zijn / maer oock de wijl sy hier in Godt den Heere een aengename dienst doen / oock mede de

Ghemeente

Gemeente eñ haer seluen nootsakelicke profijt betrachten sullen.

De protestante Edeluydē verschrictē vā sulckē beuel,

DIe Eedel e van de Protestierende verschricten sick seer van sulcken beuel eñ Mādaet des Coninck als voorszis/ so hebben sy de Hertogin van Parma so veel te kennen gegeuē/ eñ so menigerley personē daerom angesocht/ dat sy ten laetsten den Graue van Egmondt in Hispanien tot des Coninck Hof gesonden hebben/ last eñ Commissie hebbende om het herte vandē Coninck te vermoruen/ dat d'Inquisitie mochte after blijuen/ eñ de Graue voorsz wedergecomē zijnde/ heft mede gebracht bescheyt aen de Hertoginne/ dat sy seeckere bequame middelen soude voornemen/ om het Lant in vrede te houdē/ doch dat de Catholijcke Religie in zijnen weerde blijue. Eñ daerom heft sie drie Bisschopen/ drie doctoren des H. Schrifts gestelt/ so wel des werelt licken als des geestelicken Rechten/ tot middel des rechtueerdicheyts/ tegen de beklachte ketterien. Dewijl nochtās sick heft ansien laten/ dat dese milderinge gantz te kleyn was/ streckende oock tot vercleyninge vande Vorsten by den onderdanen/ is van nieus d'Inquisitie weder opgerecht/ eñ de Decreten des Conciliums te houden beuolen/ eñ datmen sware straffe tegens die voorñ suppliāte menschen soude gebruycken.

Na dien nu dat Volck verschrickte/ is veel meer de Eedeldom in vrese geweest/ die voor ogen gesien hebben een gewisse eñ innerlicke scoeringe/ die zijne Māt. na volgen soude/ hebbē de Hertogin sulcx voor houden willen eñ dat door onderdanicheyt vā zijne Māt./ als Vasallen eñ Leenluyden schuldich waren/ eñ dieshaluen zijn by de twee hōdert HEeren eñ Adel te Bruessel by eene vergaert/ den 5. Aprilis/ Anno 1566.

Ende

Eñ Henrick van Brederoede/ Heere tot Brederode heeft haer Hoocheydt ten schriftelicke Supplicatie ouergegeuen/ eñ op volghende wijse gesproken.

Oratie des Heeren vñ Brederoe

Goedertierenste Vorstin: Die van Adel welcke in dese loflicke Stadt zyn/ hebben met andere haers gelycken/ om sommige oorsaken eñ bedenckens wille met een ander gesloté/ hare schuldige gehoorsaemheyt eñ dienst neuen Coe. Mãt onseren genadichsten Heren/ daer mede betuegende oock het gemeyne profyt deser Nederlãden beuorderende/ uwer Hoocheyt eñ Deurluchticheyt dese Remonstratie voor te brengen/ onderdanichlick daer mede supplicerende eñ biddende/ sie woude sulcx niet ten quaetsten op nemen/ maer rechtelich inzien/ eñ verordineren alle dingen/ ghelyck sie vernemt dat van nooden sy/ ofte te doen wel behoren soude.

Neuens dien souden wy uwer Hoocheyt ende Deurluchticheydt niet te voren houden/ dewyl wy vernemen/ dat wy by den Heeren vande regieringhe ende andere beschuldiget worden/ oft sonde dese onse Supplication daerom ouerghegeuen worden/ om Tumult/ Rebellicheyt ende oproer daer door aen te rechten: Ende dat noch veel grouwelicker is/ soo souden wy beschuldighet geworden zyn/ ofte wolden wy van onsen ghenadichsten Heere af vallen/ ende eenen anderen aennemen. Ende dat wy ter cause van dien heymelicke Practycken/ Conspiratien eñ verbindinghen met vreemde Coninghen/ Vorsten ende Hoofdluyden in Vranckryck/ Duytzlant/ eñ ãdere plaetsen meer souden hebbẽ opgerecht/ van welcke verbontenisse gheene van ons allen in zyn sin ofte gedachten heeft gehadt/ soo dan oock sulcx õse trouwicheyt eñ obediẽtie neuẽs onse

Heere

Heere/voorts het selue / welcke uwe Hoocheyt eñ Duerluchticheyt in dese onse Remonstratie verhaelt beuinden wert/ gantschelic en tegē sy: Dan wy bidden onderdanichlick/uwer Hoocheyt eñ Deurluchticheyt wille ons namachtich maken de ghene/ welcke so onrechtelick eñ onvrientlick soo veel eerlicke personen van Adel diffameren/eñ met loegens hebben voruen aengegrepen.

Voorts is ons oock/genadichste Vorstin/wōs gemaeckt/hoe eenige onder ons bysonder beschuldicht zyn/dat sy souden hebbē onder sick onderstaen onbetamelicke eñ oneerlicke conspiratie met den Francoysen eñ andere vreemde Natiē int werck te stellen hebben.

Hewel dan dese particuliere beklaginge niet min als de gemeyne roep eñ diffamatie ons geheel beswaerlick niet te gedulden is: Soo is doch/dat wy uwer Hoocheyt eñ Duerluchticheyt ten anderen ghebeden hebben willen / sy wilde ons oick in desen so veel te wille doen/ eñ sulcken klager oock met de klaginge noemē/ daer mede duer ghewisse openbaringhe sulcke Lasteraers eñ quaetdoenders/duer uwe Hoocheyt/sulcke straffe opgeleyt worde/ daer aen elck ander exempel nemen mach/op dat ooc alle toecomende booshеyt/troublen eñ wantrou/ welcke ten laetsten daer wt solde mogē opryysen/ hier mede voorcomen werden.

Wy zyn ooc der Onderdanē troostelicke voorsichticheyt / eñ twyfuelen daer aen gantschelick niet/oft uwer Hoocheyt eñ Duerluchticheyt worde geensins toe laten/ dat om sulcke ghesellschap soo veel eerlicke van Adel / van weghen sulcker oncierlicker eñ schandelicker / doch onghewisser handelinge souden also onrechtelick beswaert bliuen.

Requeste/

Requeste, welcke die van Adel inden Nederlanden aen de Hertoginne van Parma, als Regentinne der seluer Landen, Supplicationswijse gedaen hebben.

Supplicatie vã de vã Adel dat de Inquisitie mach op houden.

GEnadige Vorstin: Het weten alle menschen/eñ is een yegelick wel bekent/dat de Inwoners deses Nderlandts duer de gantsche Christenheyt van lange tijden oft beroemt zijn geweest/eñ noch dat sy haeren natuerlicken Heeren sonderlinge trouwicheyt eñ gehoorsaemheyt bewijsen/principael die van Adel/als welcke nimmermeer lijf ofte goet van wegen haere Duericheyt gespaert hebben: Nu zijn wy als des Coc. Mãts. onderdanichste leeluyden niet weyniger genegẽ/willich eñ bereit/sulcke gehoorsaemheyt eñ ghetrouwicheyt alle tijt hoe langer hoe meer/ ooc met versterckinge van Lijf en goet/in onderdanichsse dienst te vertoenen/dewijl wy dan spoeren eñ sien/in wat gestalteniſſe de saken deses tijts gelegen zijn/hebben wy raetsaem geacht/niet aensiende uwe hoocheydt ende Duerluchticheyt/oft de seluige wat toornich dieshalue op ons worde/sommighe ghe dinghen onderdanichlick aen te geuen ende voorhouden/welcke soo sie niet ghehenghet sullen worden/hier nae de Coninckliche Mãt. tot groten schade/voorts tot verstoringhe des ghemeynen vredes ende eendrachticheyts in dese Landen geraden mochten/dieshalue wy dan verhoopen oock/het sal in wtganck der saecken metter tijt openbaren/dat onder alle onderdanichste Dienſten/welcke wy zijne Coninckliche Maiestaet opt ghetoont/ofte voortaen toonen moeghen/desen tegenwoordigheu dienst/die principaelste/eñ zijne Maiestaet de aenghenaemste sal worden.

Hoe wel nv/ghenadighe Vorstin/ wy niet twijffelen/alle dat ghene/welcke zijne Co. Mãt. toe voeren ende oock nv langhe van nieuwẽ/ vã weghen der Inquisitien ende strengen onderholdinghe der Edicten/in Religioons saken wtghegangen geordineert eñ geboden heft/worde sonder eenighe bedencken ende wichtighen oorsakẽ niet moeghen gheschieden/ daer mede dat seluighe/ghelijck Keyser Kaerele/ hoochweerdighe ghedachtenis toe voeren wt goeder meyninghe gheordiniert heft/also continuiert ende dese tijt gheholden worde. Ende dewijl een seer grooten onderscheydt onder den eenen eñ den andere tijt sy/oock die Constitutien ende ordinantien na de tijt/ende niet nae teghenwoordicheydt gherekẽt moeten worden/ende dan de experientie claerlijc te kennen heft gegeuen/ dat wt sulcke te voeren wt ghegangen Edicten eñ Mandaten/ hoe wel sie niet scharpelijck tot executie ghestelt zijn/beswaerlijcke ende schaedelijcke misual opgheresen js.

Soe draghen wy niet onbillijcke sorghe/ nae dien des Coen. Mayestaets laeste resolutie mede brengt/ dat des Religiẽ haluẽ te voeren publiceerde Edicten ende Mandaten/ in het alder minste niet alleen niet ghemainteneert/dan oock wtdruckelijck daerin verboden wort, dat de Inquisitie stracks voorghenomen/ende also de erste ende nieuwe Religions Oordinantien met allen eernst/ende sonder achterlatjnghe volbracht sol de worden/dat niet alleen quaeden oordinantien ende periculose handelinghen daer door oprysen werden/dan oock ten laetsten een ghemeyn ende seer schadelijcke oproer daer wt wel volgẽ mochte/ ghelijck dan al bereyt aen veel oorden menigerhande

gherhande teerkenen voorhanden zijn waer uyt volget alteratie/ende veränderinge des gemoets ooghenschijnlijck af toe nemen.

Deshalven ende in aensien des groten perijckels/ welcke te besorghen is/ hebben wy tot nu toe verhoopt/uwer Hoogheydt ende Deurluchticheyt solde door de Heeren des regierings ofte door die Staten vande Landen/toe gheleghener tyt/sulckes voorsien/daer mede den oorsake dā sulcke quaden opgeholden/ende daer teghen goede heylsaeme voorsieninghe gedaen worde mochte: Dan naedien wy nu mercken/ dat die voorsā personen uyt oorsaken ons onbewust/sulcks niet aengherecht noch voortghebracht/dan doch niet te weynigher alle daghen vermeerdert/alsoo dat seer tebesorghen is/daer sy al schoen een oproer voor de dueren/soo achten wy/t'solde eygentlijck onsen ghedanen eedt ende sonderlinghe liefde/ welcke wy tot den Coen. Mayestaedt ende onseren ghemeynen Vaderlandt hebben/niet ghebueren/ dat wy langer solden wachten ofte toesien/ja veel meer toe arbeydē hier in toe doē wat sick betaemt, Ende sulcks soo veel te voorens/ dewijl wy Onderdanichlick hoopen/ zijne Coene. Mayestaedt worde onse voorsieninghe ende hoedinghe ghenadich aennemen/ nadien dat sulcke handelinghe ons meer dan anderen aentrefft/ als de wy alle sulcke perijckel ende schade so hier in sprijsen moeghen/voor andere ghemeynlijck draeghen ende lijden moeten/ dewijl wy meerder deel onse woeninghe op den dryc veldt hebben/ende alsoo een yeder man zijnen goetduncken ende roeff aen ons lichtelijck tot werck stellen moeghen.

Het is oock hier by toe ghedencken / wanneer dien aengerechte Edictē eñ mandatē also stracx eñ met sulcke wredicheyt / als de Coe. Māt. wil hebben / solden exequeert eñ volbracht worden / dat al haest eender onder ons in dese Landen / tsy dan oock van wat conditie dat hy sy / in perückel van Lyf eñ goederen komen mochte / dewijl lichtelijck eener wt viantschap / ofte daermede hy vā des aengeclaegde goederen een deel had / onder dē forme der Koeninglicken Edicten eñ Mandatē hem aendragen konde / daerenbouen de angeclagede sick hier tegen niet ontschuldigen noch ontladen mochte / hoe treffelick oock sulcke ontschuldingen worden voortgebracht / het geschiede dan wt sonderlinge gonst des Rechters / ofte vā diē / welcke tot sulcken ampt verordiniert worde / also des aengeclaegden Lijf eñ goet in desseluigen gewalt staen moeste.

In betraftinge van desen allen worden wy so veel toe meer veroorsaeckt / aen uwer Hoocheyt eñ Deurluchticheyt Onderdanichlick toe suppliceeren eñ toe bidden (so dan de tegenwoordi- Supplicatie alleyn daer toe strecket) dat sie in bouen geroerde saken goede voorsichticheyt doē willen / eñ nadien dese sake wichtich / eñ seer veel daer aen gelegen is een sonderlinghe persoen tot des Coe. Māt. goetduncken komen laten / welcke dese voorsz beswaringe eñ perijckel aenwijsen mochte / eñ van onsen wegen Onderdanichlijck bidden dat zijne Coe. Māt. genadichlijck gedulde / de seluige nootsakelijck nv eñ in toecoemē tijden voor tecoemen / eñ dewijl sulcke voorsieninge niet wel gheschieden kan / wanneer de publiceerde Edicten eñ mandaten soldē in harē kracht also blijuen / angesien dat alle oorsaken eñ beginsel aller turbatien eñ perijckelen daer wt opstaē mochte zijne Coe. Māt. genadichlick betrachten

wolde /

wolde/welcker maniere deseluige afghebracht/ eñ also dese Landen onuergeldlijcker schade eñ verderuen daer deur voorcomen mochte wordē.

Daermede nochtans die Coe. Māt. niet sonderlinge quaets aenleggen ofte suspiceren mochte/als solden wy (welckers meyninge en willen doch noyt anders gheweesen/ eñ oock noch niet is/dan den seluigen alderdaenichste dienst toe bewijsen) ons hiermede stoltelick onder staen/zijne Coe. Māt. onsen welgeuallen voor toeschrijuen eñ ordonnantie te geuen/wat sy hier in toe doen ofte toe laten hadde/so wy dan niet twijffelē het gebuere daerom/ons toe verongelijcken sulcks also verclaert wordē sal/wolde sie doch voor sick seluen in vergaderinge aller ghemeyne Staten van dese Landen/bouen gheschreuene saken bedencken eñ daer ouer zijn Raet staen laten/eñ op andere middelen trachten/ oock niet met Raedt gemeyner Staten andere Edicten eñ ordinantien wtgaen laten/so desē tegēwordige tijt meer voechlick eñ dienstlick/oock niet so perijckeloes als te voeren/sy.

Daerbeneuens coemt aen uwer Hoocheydt eñ Deurluchticheyt onsen onderdanige Beede/ sie wolde doch hier tusschen tot dat de Coen. Māt. sich op desen onsen onderdaenichste supplicatien eñ begeeren verclaert hadde/ ooc daer op nae zijner Maiesteyt genadichste wille andere ordinātien bestellen/om aenstaende perijckel door eenē ghemeynen stilstandt van d' Inquisitie oock der executien ofte aengerechter Edicten eñ Mandaten voor te coemen eñ te hoeden.

Eñ protesteeren hier mede wtdruckelijck/dat so veel wy schuldich zijn te doen/ wy trouwelijc oock hebben protestatie gedaen eñ naeghespoert/ also dat van desen tijt af wy ons neuens God eñ alle menschen ontschuldigen willen/eñ verclaren

ons/in geval eenige quade ordiãntie/ Tumult/ Rebellie/ Oproer/ ofte bloetuergieten hier wt nauolghen mochte(dewijl men niet tot rechter tijt deſe ſaken aengheuangen heeft)dat wy daer aen niet ſchuldich gheacht worden ſullen/ als oft wy ſulcke perijckel ende ſchaden haddẽ verheelt ende verſweghen/dieshalue wy Godt onſẽ hemelſchen Vader/ die Coen. Mayeſtaedt/ uwer Hoocheyt eñ Deurluchticheydt ende allen Heeren der regheringhe oock met ons conſcientie tot eenen ghetuyge nemen/byſonder hier in/dat wy gehandelt hebben/ als ghetrouwe ghehoorſame Onderdanen ende Vaſallen neuens haeren Ouerheydt te doen behoort/oock daeren bouen na onſen ſchult verplicht waren/ biddẽ dieshalue ſo veel toe neerſtigher ende duyrigher/ dat uwer Hoocheydt eñ Deurlachticheyt/ ſulcks alles genadichlijck voeghen/ oock Ordinantie eñ voorſieninge doen wolde/eer eñ te voorzen merckelijcke ſchade eñ ſchande daer wt op ſtonde.

Deſe Supplicatie is door Henrick van Brederode Heere desſelutghen oorts/ voorts Margarete Regentin inden Nederlanden den 5. Aprilis in het 66. Jaer gepreſenteert ende ouergheuen worden/in preſentie van veele vã Adel wt den Nederlanden.

Antwoort

Antwoordt, de welcke Vrouwe Margarete Regentin eñ Stadtholderin inden Nederlanden op desen Heeren eñ de van Adel voorhaelde Remõstrations begheerde schriften heeft geuen laten.

HAer Hoocheyt eñ duerluchtiicheyt heft wth die van Adels ouergegeuene Supplication vernoemen/wat sie bidden eñ begheeren/ eñ sy daer wt besloten sulcke schriften de Coen. Mãt. ouer te schicken/ wil oock alle flyt aenwenden in allen desen/waer door sie verhoept die Coen. Mãt. toebeweghen eñ toe bewiligen tot der Supplianten onderdanichste bede eñ begeeren/ende solden sie dieshaluen anders niet ghetroosten dan alles goets ende genedighen willes/ ouermidts dat hare Hoocheydt eñ Deurlucheydt van natuerẽ eñ gewoenheyt tot alder mildicheit genegẽ sy.

Heeft oock haere Hoocheydt ende Deurluchticheydt van stonden aen/ende eer die Supplianten sulcx hebben aenghebracht/ door hulpe ende Raedt der Ouersten in alle dese Prouintien ende Landen/oock des Oordens Heeren eñ dẽ Raet/ welcke by haere Hoocheyt waren/ sick beneerstiget/een moderatie inde saken des Religions wt ghegangene Edicten ende Mandaten te toonẽ/ eñ der protesterenden supplicatie voorsz de Coe. Mãt. ouer te seynden/vertrouwende voor seecker dat sulcke moderatie inde ghestalte sal benonden worden/dat een yeghelick verstandighen man lichtelick te vreden wesen sal.

Dewijle nochtans haeres Hoocheydts authoryteyt ende ghewaldt (ghelyck die Supplianten wel wisten) wel so wijt streeckende was/ dat sie macht hadde die Inquisitie/ende des Co. Edicten ende Mandaten een stilstandt te maeken/nochtãs so en wil se haer die autoriteyt niet nemẽ/maer presẽteert d̃ Suppliãte ouergegeuẽ

Requeste den Conincke ouer te seynden/begheerende dat die Supplianten daer mede te vreden willen zijn/ter tijt toe de Coninc. Māt. antwoort weder ouer seyndt/eñ wil sulcke ordinantien geuen/dat niet alleen de Inquisiteurs op die plaetsen/daer sy nv al zijn/haer macht sal ontnoemen worden maer ooc allen Officieren met sonderlinge discretie sal geinterdiceert werden die Inquisitie te oeffenen/also datmen gheen oorsake sal hebben dieshalven/te beclagen.

Voort meynt oock hare Hoocheyt: Des Supplications appoinctement sal sick inden voeghe tonen eñ wtwijsen/dat niet van noode sal zijn in andere gestalte te handelen/eñ soude oock zijn te verhopen/eñ vermoeden/men sal de Coe. Māt. dewijl hare Hoocheyt eñ Deurluchticheyt alsoo begeert/noch wyder genadichlick bewilligen/dat oock de selue/by welcke die Inquisitie alrede is opgherecht/vandien voorts aen geuryt sullē zijn/gelijck dan sulcx te verstaen is wt de Insinuatie welcke de Coe. Māt. als nv inde Hooftstadt van Brabandt heeft gedaen/te weten/dat die Inwoners voort aen met dis Inquisitie niet sullen beswaert worden.

Eñ hare Hoocheydt wil noch veel meer neerstichеyt doen/daer mede die Coen. Māt. tot den voorsz genadichstē appointemēte beweget mocht worden: Dewijl sie voor ghewis houdet/dat de Supplianten oock niet van wille noch van meyninge zijn/het alderminste inden ouden Religie(naedien de selue tot nv toe in dese Landen gehouden is)te invoeren ofte te vanderen/maer de selue na haer beste vermoegen te obseruceren/eñ int werck te stellen.

Sulcx is des Regentius antwoort gegeuen in desen Jaer 1566.

Volgt

Volget der Nederlantſchē Heeren, eñ van Adel Replijcke op de voorgeſette Regentins antwoort den 6. Aprilis vau het voorſz iaer.

GEnadighe Vorſtin van uwer Hoocheyt eñ Deurluchticheyts ouergegeuene antwoort doen wy ons om dieſſeluigen expeditie haluen ſeer onderdanichlick bedancken/ dan byſonder dat de ſeluighe onſe ontſchuldinghe van weghen onſe vergaderinge/genadichlick aengenomē eñ daer duerin allē ons gedachtich; zyt geweſt nadien dan oock inder waerheyt ſulcke vergaderinge niet wt andere meyninge eñ oorſaken is geſchiet/dan om de Co. Māt, onſen genadichſtē Heere daer mede Onderdanichlijck te dienē/ ooc om onſe gemeyne Vaderlants vrede/ eenicheyt eñ profyt recht te beſorghen.

Nochtans hadden wy gheerne begheert/ dat uwer Hoocheyts eñ Deurluchticheyts antwoort een weynich wyder eñ claerder waer geweſt/op dat onſe ghemeyne Vaderlandt meer vreuchde eñ blytſchap daer wt hadde moegen ontfangen/ maer nadien uwer Hoocheyt eñ Deurluchticheit ſulcke gewalt/autoriteyt eñ macht ꝛen hadde/ welcke ons ſeer leedt te zyn wy geerne bekennen/ſo zyn wy doch al euen wel van goedē hoop eñ voorſichticheyt/dat uwer Hoocheyt eñ Deurluchticheyt deſe verſtroostinghe ſa na gebuerlicken eñ noetſakelijcken ordonantien aen alle plaetſen byden Ouerheyt/oock den ſeluigen Inquiſiteurs doen/eñ dat met eernſtelijcke beuel/ dat ſie met harer veruolginghe welcke vanden Inquiſitie van nieuwen eñ oude Edicten ofte Mādaten in Religions ſaken wtgeganghen zyn/ſtil ſtaen en ſullen/ſo lange als de Coe. Māt. āders in deſen ſal ordonieren ende mandieren.

So veel als ons an gaet/genadige Vorstin/na dien wy anders niet begeeren/dā alleen dat geene/welcke de Coe. Māt. met Raet eñ besluytinge van die versamelde gemeyne Staten des olden Religions haluē sal willē ordineren/voorts hem onderdanich te zijn: So willen wy ons alsoo toonen eñ houden/ dat uwer Hoocheyt ende Deurluchticheyt een goede behaghen daer aen sonder twijuel sal hebben.

Wy bidden oock/wanneer yet opruers van ye mant voorgenomen eñ gehandelt wort/dat sulcke viantlick deur uwe Hoocheyt eñ Deurluchticheyt/eñ de Ouerste vande regieringe gestraft worden sal.

Wy protesteren wederom / soo hier naemaels tenige perijckel ofte schade voorts opstonde/ eñ de selue wt ghebreck van goede ordinantie / dat wy dat aengebracht/ eñ ooc onse schult genoech gedaen willen hebben /seer onderdanichlick mede biddende uwer Hoocheyt eñ Deurluchtichz/ wil dese onse getrouwe vermaninge eñ handelinge(nadien de Coe. Māt. van uwer Hoocheyt niet anders eyschende is)in danck eñ gratie nemen ofte ontfangen: Presenteren ons oock hier mede uwer Hoocheit ende Deurluchticheyt onderdanige eñ gehoorsame Dienaers altijt willen zijn/voorts in die seluighe onderdanighe dienste lijf ende goet by te setten/ wanneer sulcx van ons begheert/ ofte oock opgheleyt mochte worden.

Wt gemeynen Raet ende Besluytinghe is die Marcgraef van Bergues/eñ Vryheer vā Mōtygny aen zijne Mayestaet / in Hispanien ghesonden.

Uwer

Alwer Hoocheyt/(op dat wy de waerheyt seggen)heft wt dese onse vergaderinghe ende verbondt wat quaets genomen/ende die saken hadden beter mogen versachtet worden / wanneer het voornemen van sommige Catholycken haer gheen goede vertroostinge ghedaen en hadden/ want eene onder haer luyden ghesproken heft: Neen/neen genadige Vrouw / vreest doch niet voor dese Goesen/dat is/Weedclaers/ wy willē al haest haer wt royen ende te gronde brenghen: Men schrijft sulckes die Heere van Barlaimōt toe/eenen groten Papist. Dit seluige woort vā hem warachtelick gesproken/hebben die Wantgenoten voor eenen naem aengenomen/ende sick met graeuwe asschen verwe klecderen bekleedt/ aen den eenen zijde een holten schotel met swarte silueren banden gehangen/daer op dese woorden wtgheseken waeren: VIVE LES GEVX. Der Goesen oorsprong

Daer nae heeft een vande wtnemsten des gheselschaps in eenen maeltijt/ den vijfsten Aprilis toe Bruyssel wt sulcken Kroes ofte Mappe gedroncken/ eñ na dē dronck geropen: VIVE LES GEVX. Hier en bouen tot een wterlick teecken des trouwicheyts/welcke sy haeren Vorsten te geuen al tsamen gesinnicht warē/hebben sij zijn ghedaente(sommighe van Gout/ die andere vā Siluer)aen den Hals gehangen ghehadt /te weten/so groot als eenen olde Sonne croen/ aen den andere syde twee handen/ in een anderen te samen gevlochten/een Wedelers sack/ eñ eenen schottel/rondt om/met dese woordē/ FIDELES AVROY IVSQES A LA BESACE: Dat is/den Coninck trouw tot aen den Wedelsack. Sie hebben oock een ander forme wt Coeper macken laten/waer op aen den eene syde stonde/ ESCV DE VIANE: Dat is/Schoenē van Vianen/opdē ōdere PER FLAMMES ET PER FER: dz is door

Vlammen

Vlammē eñ vier/eñ voorts dat wapē des huys van Borgondien daerop vertoent maer hier vā nv genoech/laet ons eens van de vriheden/welcke door den Hertoginne dat volck toeghestanden zijn om des willen dat die saken niet quader en worden solden/een weynich spreken.

Ten eersten vermeerderinge eñ oeffeninge der vergaderingen heeft in ghebracht verlossinghe (de sie vercreghen) vanden on verdragelijcke eñ onlijdelicke swaricheyden/met welcke sie te voeren beladen waren. Het is den Vrow Reghentin genoech te voeren beduydt/principalijck vā die grote sterckte des Edeldōs/de nv schoen met een ander tesamen gesworen hadden sonder consent des Conincks en zijns Stadtholders/daer en bouen de vreeselicke supplicatie datmē de Statē tsamen roepen solde/eñ voorts het perijckel/welcke al gemeynlick wt sulcke moetwillicheit des volcx oprijsen plach/des hebben sie Raet gegeuen/om dat sonderlinge eñ laetste middel aen te vangen/welcke was datmen alle die Staten solden beschrijuen/eñ wt raet eñ goede meyninghe de Bontgenoten een lichter form ofte maniere van doen voorstellen eñ voorbrengen/de doch alderlaest sonder eenighe wederspreken aen alle plaetsen geholden mochte worden.

Inquisitie i afgestelt.

In mayo anno 1566. zijn de straffen vanden Inquisitie eñ Coninclijcke Mandatē een weynich verandert/daer en bouen is alle Rechters beuoloen/sie solden niet na Coninckliycke Mādaten tegens den Onderdanen voortuaren/ofte de Rechters solden selue de straffe schuldich ende onderworpen zijn.

Dan gelijck het vier/welcke lange tijt vborgen gloeyēde lach/heeft opgeloken/eñ een machtige vlamme van sick ghegeuen/alsoo mochten de protestieren niet langher inde Kelderen ende

Cameren/

Cameren/te weten/onder die dackē blijuē/maer sick te vertoenen/eñ oepentlijc te versamelē: De in Vlaenderen naeden westen geleghen/zijn die eerste gheweest/cortelijck daer nae heeftmen tot Antwerpen den 24. Juny des voorsz Jaers aen geuangen een vierde deel van een myle voor die Stadt het Euangelium te vercondigen: De vā Tournay hebben desen naegevolcht/ gelijck ooc veel andere Steden/in Zeelandt/Hollādt/Brabant/Vlaenderen/Vrieslant/Gelderlant/ende andere plaetsen: Het getal vande persoonen welcke dagelicx sick doechden by dese versamlingē/ vermerderde sick also seer/ als ofte een vruecht merck nae lange duere tijt eñ honger voorhandē waer/tot welcke alle dat volck gemeynlijck om in toe coepen sick vergaderde.

Ten eersten quamen sie te samen sonder alle verbodene wapenen/dan een weynich daerna hebben sie teghen allen Edicten des Coninecks ende des Regentins aēgeuangen met geweerder hāt inde predicatie te gaen/segghende/dat de Catholijcken wolden haer ghewelt doen/teghen welcke sie dan moesten wesen gerust.

Hier en tusschen is die Prince van Orangien nae Antwerpen ontboden/ te weten/ om den oproet te stillen/ende als hy dieshaluen ghecomen waer/heeft hy door milde ende aenghenaeme reden de predicatien drie ofte vier weken afghestelt/ende gaff oock vertroostinghe dat hier en tusschen de ghemeyne Staten toe samen comen solden.

De Prince vā Oraēgiē coemt tot Antwerpē.

Dewyl nochtās sie luydē protesteerdē dat wt sulcke vtreckinge niet goets solde voortcomen/ dā eē gewisse spaltinge eñ oproer ōder dat volck de gantsch niet soldē willē de predicatie des nieuwen Euangeliums ontbeeren nadien die Statē sick daerom niet versamelt hadden/ gelijck sulcx

die

die experientien bewijst. Dese eñ andere oor
saken zijn de hoochgeboren Noorsten voorgehol-
den/waerom oock niet goets recht/noch godlijc
waer/dat die vercondinge zijns woorts in stil-
heyt gestelt soude worde eñ also voortgeuaren:
Hoe veel aen gaet de wapenen de welcke sie ge
draegen souden hebben/seggen de protesterende/
dat het ghesch et solde zijn om sick voor gewalt
te beschutten eñ te beschermē/dewijl sie sic voor
haren Stadt versaemelden/des ist ooc bevondē
dat sie de seluige in hare versaemelingen moetē
gebruycken/ maer nochtans niet wyder inde
Stadt te draegen dan voor die Poorten/afte leg-
ghen/eñ zijn dese Nonnis ghehoorsaem alle tijt
geweest/waer door ghenoech te verstaen ghege-
uen wort/dat doch dese Luyden voor sick ghe-
nomen hebben wijf eñ Kinderen/oock sick seluē
voor geweit toe beschermen.

Onser Vrou wen oni-ganck tot Antwerpē,

Opden 8. dach Augusti/is inde Stadt Ant
werpen in Brabandt geleghen gehouden wordē
dat Hoochtydt/welcke sy nae ouder ghebruyck
jaerlicx begaen/eñ onser lieuer Vrouwen omme
ganck noemen: want op dat seluighe Hoochtyt/
wort daer Jaerlicx omgedragen een groote hou
ten Beelt/welcke sy noemē: Onse lieue Vrouw/
desen Beelt wort op dat Hoochtijt met kostelick
gewade verciert/ende gheijck een Coninginne
met een gulden mantel om ghedaen/ende met ve
le andere Clenoodien gheboest/ende dat Beelt
wordt niet op een waeghen ghevoerdt/gheijck
andere Beelden/ die daer op de selue tijdt veel
omghedraghen worden/maer het heeft een voor
ganck gheijck een Coninginne ende Princesse/
want het Beelt moet van veel mannen van een
peghelicks handt werck van plaetse tot plaetse
ghedraeghen worden/dat den Luyden het sweet
uytdreeckt.

Dewijl

Dewijl dese Vrouwen Beelt wt onser Vrouwen Kercke ghedraghen worde ouer den Koermerckt/langhes door de Siluersmits Strate/ ouer den merckt op dat sie in haer heerlicheyt gesien worde/vanden Duerluchtighen Prince vā Oraengien/ende zijner V. G. Huysvrou ende Broeder/eñ van veelen anderen van Adel/welcke als doen op der Heeren nieuwe Stadthuys hebben ghestaen/om sulcken spectakel an tesien: Daer nae worde sy voerder ghedragen/door die Coeperstrate/ouer die Engelsche Burse/ duer die Catalijnen Vest/ ouer de Meerbrug/ ouer den driehoeck/Lomberde Vest/Hoochstrate/eñ voorts gheuoert deur alle de straten met seer lyflicken Musycken/met Pypen Trommen/trummeten/ende alderley snaren spul/niet alleen van Papen/Munnicken/Domheren ende Ordens persoonen/welcke al in haren Oorden eñ Kostelicken habyt erschenen/maer oock met twee Gilden des Voetboghes/met twee Gilden des hantboghes/met den gilden der Busschen schutten/ ende der Schermers/welcke de vechters zijn/eñ dat tot sommighe hondert persoonen sterck in vollen blancken harnisch sick vertoonden/dat te voeren noyt ghebruyckelick gheweest hadde/eñ op dat de Ambachten van een yeder onderscheyden worde/met veele wonderlicke ende Kunstelicke Spectakelen / my onmoeghelick te verhalen/ende nae dat het Beelt die Stadt om gedraeghen was/ist weder nae Onser Vrouwen Kercke ghedraeghen/ende is midts inde Kercke gheset/om aldaer acht daghen anghebedet te worden: Maer de Papen vreesden/dat het Belt voornoemde zijn ghebruyckelicke reuerētie niet gegeuē soude wordē/wāt inde Processe zijn selsame woordē omgegaen/te wetē/Maeykē/maeyken/dit is dijn laetste gericht/ dit is dijn laetste ōganc; is daer na gesettet in ordinarium locum

inde Capelle/ welcke onsers lieuen Vrouwen Capelle genoemt wort/ gestelt op eenen hougen Throon eñ besloten/ op dat sie tegen haer vianden dies te beter mochte bewaret worden.

De Prince van Oraengien reijst na Bruyssel

Dit alles is geschiet op den Sondach. Den naevolgenden maendach/ dat is den 19. Augusti is de Prince van Oraengien van Antwerpen/ na Bruyssel gereyst/ om daer selfs te verstaen/ eñ te vernemen het antwoort vande Coe. Mãt. op der Protestanten Supplication den Princesse van Parma hier voor ouergegeuen.

Op den 20. Augusti/ die daer was op dẽ dinesdach/ hebben die van Antwerpen sick gerusiet/ sommige hondert Borgers der Stadt te peerde onder welcke sommige Fransoeysen/ sommighe Vlamingen zyn geweest/ om dat sy den naevolgenden 21. dach Augusti/ als op mitweke te samen ryden wouden na Bruyssel/ tot de Princesse van Parma/ Regentinne der Nederlanden/ by haer Ghenaden aen te staen/ om een openbare Kercke inde Stadt van Antwerpen te hebben/ daer inne sy nae luydt des heyligen Euangelij haere Confessie/ Godsdienst/ eñ Ceremonien oeffenen mogen.

Noch heeft sick op desen Dach toegedragen/ dat in onser Vrouwen Kercke/ voor onser vrouwen Capelle geseten heeft een wijf om dat offergelt te ontfangen/ eñ wassen keerssen te vercopen: Waer dewijl dagelicx in sulcke grote kercken (gelyck ooc in ander Stiften eñ Domkercken) veel volcx spacieren gaet/ so heft sick begeuen/ dat sommige Schippers voorby de Vrouw zyn gegaen/ die dat Offer ontfinck/ eñ hebbẽ tot haer geseyt: Dat sy haere Kraem wel toe sluyten mochte/ want haere ware niemant meer coopen soude willen/ desgelyckẽ spraken ooc tot dat Vrouken kleyne Knechtkens/ eñ riepen ooc/

Weyten

Maeyken/ Maeyken /v is lange tijt eere aenge daen/ eñ voor v veel Keersen aenghesteken/ dewijl ghy maer zijt houdt en steen/ maer ghy sult vergaen nae des Schrifts aduysen/ eñ men sal v van bouen of doen rijsen.

Maer dewijl dat Wijf ouer sulcken Knechtkens vergramde/ so heftse de selue sandt onder de oogen geworpen/ doen verheefde daer eẽ Kindisch eñ Wijffs sanck inde Kercken/ eñ dat wijff heeft het geclaget eenen Papen hoe moetwillich de knapen waren/ eñ de Paep heft de sake ghebracht anden Marcgraue/ hoedanige rumoer in de Kercke ware/ eñ de Marckgraue is met een Borghemeyster met veele helbaerdieren tot die Kercke gelopen/ eñ inde Kercke gecomen zijnde/ is alle sake stil/ eñ beuint dattet wijffs eñ kinder werck is/ eñ de Marcgraue gebiet den kinders wt de Kercke te loepen/ eñ de Kinders antwoorden: Sy begeerden eerst dat Loff te anhoorẽ (wãt also noemen sy dat Musyck welcke sy plegen tegen den auont onser lieuer Vrouwen te doen) eñ hoe wel de Marcgraeff tot den Knapen seyde: Men soude geen Loff doen/ eñ haer geboden wt de Kercke tegaen/ mits toesluytende de doeren/ is nochtans de doere anden Toren oepen gebleuen/ daer duer men gaet nade Engelsche eñ nieuwe Borse.

Nae dat de Marcgraue wt der Kercken was gegaen/ soo beginnen de kleyne Knaepkens dat Loff seluer an/ eñ singen met luyder stemme: Vader onse in Hemelrijck/ eñ dat gesanck: wt dieper noot: &c,/ eñ dewijl dat sulcken gesanck indẽ Kercken van een yeder buyten gehoort worde/ so loopt een yeghelick inden Kercken/ want het was dat eerstemael dat duytsche Psalmen daer gesongen worden/ eñ dewijl dat de Knaepkens so songen/ so begosten die oude Luyden mede te

singen eñ hebben gesongen twee Psalmen: Wilt my niet straffen Here: Item hoe lieflick zijn de Tabernakelen des Heeren.

Eñ dat gesanck heeft geduert tot ses vren tegen den auont/eñ is geweest ghelijck een Veltslach/want gemeynlick een Noctual ofte gebet geschiet voor den beg'n vanden Slach: Na sulcken gedaene noctual gaet off dat Gheschut/ dat is/dewijl sy noch inden gesanck waren/ so ginck daer een geschrey ofte geroep op der straten/ datter een oploop inder Stadt was/eñ een yegelick loopt winkels en huysen toe/ eñ de Slach ofte stoirm vande Geusen begost an toe gaen/ eñ die Beelden vielen ouer al van bouen tot beneden eñ daer geschiede suicken gethuymel/ gelijck oft het vreeslick donderde/eñ ofte de Kercke onder de voeten viele.

Die Mercgraeff coemt wederom/ tsambt die Borgemeysters/met sommige Schepen vande Raet/met een groote Schaer zijner Trabãten/ om te sien wat daer voorhanden was.

Dewijl hy siet dat de Slach beghinnen was/ eñ de Krijchs Luyden in haren besten arbeyt waren/eñ dat het niet een strijt was tegen de menschen/ Papen Monnicken ofte Borgers/ maer alleen tegen de Beelden die al halff oner wonnen warẽ/so bedencket hy sick balde/eñ wil met niemandt van wegen der Beelden vechten/stilswygende is met de zijne wechgegaẽ eñ laet de krijgs Luyden voortuaren. Maer om grote oploop te vermyden/ seynden sy een Kerckendienaer der Nederlanders/om haer lien te vermanen/dat sy wt den Tempel souden gaen/eñ de Beelden ongestoirmt te laten/ dweic hy ghedaen heeft/maer het was al vergeefs: Doen is op de selue Auont gebooden/dat een yegelick Borger in zijn gewer de selue nacht souden blijuen voor zijnen huyse/

met

met een angestekende Lanteerne/welcke is ghe schiet/maer wat onmoet eñ truierichcyt sy ghe-weest van Kinders en wijuen op de seluighe nacht/dat mach een yegelick verstandighe aff-nemen.

Eñ gelijck alle straten van veel Keersen hel-der schenen eñ luchten/ also zijn ooc de kercken niet in duysternisse geweest/ want sy tot haeren werck veel wassen Keersen aldaer vonden: Also is oock inder nacht in onser Vrouwen Kerc vol Donders en blicxems geweest: Also dattet een wonder werck Gods geweest is/dat daer ghe-schiede/want door kleijne Kinders is dit stor-mender Beelden eerst ghebuert/ eñ hadden dese Kinderkens dit werck niet volbracht/de Beel-den souden van haer selfs geuallen hebben/wāt ghelijck wy inde Schriftuere op veele plaetsen leesen/dat de Beelden en Afgoden te niete sullē gaen/eñ alle de haer gemaeckt hebben/ofte eerē eñ dienen/eñ dat de steenen op de stratē eerst sou-den spreken/voor dat Gods loff soude verborgē blijuen/waert sake dat de Kinders swegē stille/ want door Beelden en Afgooden wort Godts eere ontstolen/ de hy wil datmen niemandt sal geuen/als hem.

Dies niet te min so hebbē sy de selue Nacht/ niet alleen in onser Vrouwen Kercke/alle Beel den afgheworpen/ die op tseuentich Altaeren stonden/maer oock in dat Minrebroeders Cloe ster zijn sy ghegaen om alles oftewerpen dat tot superstitie diende/ende oock tot de Berfdevoetz Broers daer hebben sy niet alleen sulcken strijdt aen gheheuen/ maer sy hebben daer een arme ge uanghen Monnick verlost/die twaelf Jaer lāc in haer Clooster geuanghen geleghē hadde/ om dat hy haer de waerheyt gheseyt hadde.

Maer nadenmael dat de jonghe Knaepen

door grote arbeyt dorstich geworde̅ ware̅/ heeft het sick begeue̅/dat sy op de selue tijt inde̅ wijn kelder gecomen zijn/daer veel costelicke dranck van wijn en Bier geuonden wordt/ daer mede hebben sy haer weder verquickt/maer dewijl de jonge Knapen begosten den Wijn meer te drincken/als haer nodich was/so hebben andere jonge gesellen/de wijser waren als sy/ besorget dat sy door dat oueruloedich drincke̅ yet wat quaets moechten aenheuen dat haer tot achterdeel ofte oneeren mochte gheraden/ soo hebben sy om dat quaet te vermyden/ den wijnuaten den boedem wtgestoten/ouerlegghende dattet beter ware de̅ stercken Wijn te storten/ als ghedroncken zijnde mochten een quader werck aenheuen/ dwelck haer en̅ die gantsche Stadt mochte hinderlijck zijn.

Der Romeinen daet by Ments.

Gelijck wy lesen inden Historien/gelijck Joa̅nes Auentinus betuycht /dat de Romeynen by Ments haer leger vol wijns verlaten hadden/ al waer de Hessen en̅ Westphelingen ghecoemen zijn/en̅ hebben haer droncken vande̅ wijn ghedroncken/ also dat sy vanden Romeynen haere vianden in haer dronckenschap al verslaeghen zijn.

Alle Cloesters en Kercke̅ worde̅ besocht.

Nae dat Minrebruers Clooster/hebben sy geuisitert dat Clooster der Predickers/ ende daer hebben sy desghelijcken gedaen/en̅ in dat selue Clooster is haer een Munnick te hulpe ghecomen/de heeft veel beter en̅ stercker inde Beelden geslagen als der jonger Knapen een. En̅ als sy daer haer werck al volbracht hadden/ hebben sy haer in veel parthien en̅ hoopen gedeelt/ en̅ hebben de selue nacht alle andere Kercken in gelijcker manieren besocht/ en̅ voor eerst so zijn sy ingeuallen de vier Parochy Kercken/als S. Jacobs/S. Georg/S. Andries en̅ de Burchkerc/

daer

daer nae der Augustiners Clooster/ Ja de broeders van onser lieuer Vrouwen zijn niet vry geweest/ de Beelden huysen der Clarissen/ eñ der witten Susters/ eñ alle andere Kercken en Capellen hebben moeten verdestrucert worden. Op der Meerbrugge is geweest een oude Goot met twee aengesichten/ welcke sommige Janum genoemt hebben/ meynende dat de nieuwe Burse van hem Medius Janus genoemt sy/ de selue is oock gedeponeert,

De Beelden der twaelff Apostelen hebben syden strick omden hals gedaen/ eñ de selue met stricken wt getogen: Het is oock binnen Antwerpen een Gedicht wtgegaen met schone Refereinen: Te weten/ De Lutheranen wt Duytz Landt/ de Hugenoten wt Vranckrijck/ de Goesen wt Nederlant/ trecken de Roomsche Kercke int sandt. Want dese drie gemalet waren/ dat syden Thoren der Kercken met Touwen omme trecken/ op de ander zijde staen de Municken eñ Papen tsambt de Duyuel/ trecken oock alle die Kercke datse staen blijuen/ met ondergheschreuene Rymen: Blyuen dese treckende alle dry/ so valt de winckel met de Cremery.

Een Gedict tot Antwerpen wtgegaen,

Oock hebben syde selue Nacht een ander ghevangen verlost/ welcke van zijn Ampt ghewest is een Backer van Natie een Fransoeyse/ welcke van wegen des Confessions der waerheyt geuangen hadde gelegen anderhalff Jaer/ eñ sick seer stantaftich ghehouden/ om desen hier wt te helpen/ zijn sommige doch niet veel voor de gheuanckenisse gecomen/ eñ daer angeclopt/ eñ totdē Poortier gesproken: wy begheren dat ghy onsen Backer vanstonden aen hier wt helpet/ de Portier antwoorde/ merckende wat daeromginc/ Ic sal v hem leueren/ eñ heeft hem vanstonden aen voorder deuren ghebracht/ doen zijn sy van daer

Een geuāgen wort verlosset.

met

met hen wech ghegaen / verblydende dat sy den Ghevanghen verlost hadden.

Eñ tis wonder om te hooren / dewyl syde gantsche nacht int werck gheweest hadden / niet by eene aen eene hoepe / maer in veel parthiē gedelt / dat somtyts maer drie ofte ses alleen met Fackelen ouer die strate zyn ghegaen / daer alle Borghers een yeder voor zyn Duere inden gheweere heeft ghestaen / dat gheene van haer van alle de Borgerschap verhindert ofte leedt is gedaen / desghelyckē en hebben syden Borgher niet quaets gedaen / maer als mē haer aen sprac: waer heen / wie zyt ghy: so en hebben sy niet anders gheantwoort: Totden Clooster ofte Kercke hen in / Item: Viue le Geus: Dat is / Godt geue dat de Edelers leuen / dat is haer ioese ghewees. Maer wat inden nauolgenden dagen ofte tyden in andere omleggende Landen ofte Steden is geschiet / als te Mechelen / Hertogēbusch / Dort / Nimwegen / voorts in veele Steden van alle die soeuētien Nederlandtsche Prouintien / dat wil ick nv laten staen / waer van ghy hier na breeder sult verclaert vynden / eñ heb nv voor my ghenoemen alleen die Slach ofte stoorm der Beelden tot Antwerpen gheschiet / te beschryuē.

Opden 21. dach Augusti / als het dach woorde / op Midtweke / vyndet men des Stadts wal ligghen vol verslaghen Beelden deen oner dander / deene heeft den arm verloren / die ander dat Been / die derde handen en voeten / die vierde neusen en oozen / ende also voorts / de Winckel met de Kremerij iept al om heer / dat Chrisma is met voeten ghetreden / dat wywater wech ghegoten / ende dat Sacraments Huys in stucken gebroke / doch men heeft opde gantsche Stadts wal niet eē droplē bloets zyn vgotē: De Beeldē en hebbē geē teckēs vā haer gegenē / daerō so zynsy cracht

Goesen on schuldich anden beelden storm.

loos geweest/wāt sy hebben hare vyanden geen tegenstant gedaen.

want sy hadden handen/eñ konden niet grijpen/sy hadden Oren eñ kōden niet horen/sy hadden voeten eñ konden niet gaen/sy hadden neusen eñ konden haer ongeluck niet smakē/sy hadden monden eñ konden niet spreken/hare Schepper diese gemaect hadde/konde haer niet helpē/want de Schrift seyt: Veruloect syde geene diese maket eñ anbeedet. Ydelheyde der Beeldē.

Eñ gelijck in een Storm ofte Slach/men op de wal vint sommige gemarteliseert de half doot half leuendich geuonden worden/also ist nv oock geschiet dat sommige Altaren eñ Beelden noch halff ongebroken hebben sien liggen/so hebben sy den 22. dach te hulpe genomen/eñ voorts in stucken gebroken/haer de Keel affgestekē/doch daer is geen bloet gestort eñ is also veruult die Propheecij inde Oepenbaeringhe Johanis int 17. 18. Capittel: Dat hare cooplien sullen weenen ende grooten lyden draghen/want hare waere coopt niemandt meer. Uwe Coopluyden waren Vorsten der Eerden &c. Maer de Monnicken eñ Papen hebben die gantsche Nacht in Threnis gheweest/ende des smorghens hare doode Beelden beclaecht ende beweēt: Sulckes hebben vele meeer ghedaen, die haer ghelijck zijn/ende die ghesiluerde ende vergulden Goden aen ghebeden hebben.

Den 21. dach Augusti is een ongheluckghebuert/te weten/alsmē daer eē groot houtē Gods beelt of heft geworpē/dwelck bouē indē Coer stōde/so is daer eē stuc indes Cōnicx wapē geuallē/dat daer eē stuc wt gheschuert is/waer in niet alleen Monnicken ende Paepen/maer oock andere/welcke Beelden beschermē/groot geschrey Des Coninges wapen durch ongeluck gheuallen.

hebben gemaect/eñ hebbent geacht als Crimen Iesæ Miestatis/ eñ hadden gheerne een nieuwe strijt verweckt/eñ daerenbouen beschuldichden sy de Dienaers eñ Seniores der Reformeerden: Maer hoe onchristelick sy hier in gehandelt hebben/is wt den nauolgende Bericht ghenoechsaem te verstaen.

Goesen onschuldich ander beelden storm,

Ten eersten/ kan geen Catholische waer makē/dat dese hādel met raet/consent ofte voorweetschap der Kercken dienaers sy angheuangen/ maer de Dienaers der Gemeynten hebben sick dies hoochlick beclaecht / want hier deur haer voornemē met de voorsz Supplicatie is v̄hindert geworden/oock kan niemandt waer maken/ dat dese Luyden/ welcke den handel vant Beelden stormen bedreuen hebben/souden zijn vande Litmaten der reformeerden Kercken/ eñ oock het selue niet gedaen hebben wt raet vanden Kerckē Dienaers: Soe ist oepenbaer dat des Conincks wapen niet met bedachten raet eñ voorgenomen wille/maer door ongeluck eñ by geualle ghebroken sy.

want de des Conincx Wapen/ dat is/ de ghehorsaēheyt neuens de Coninc inder hertē dragē/ zijn veel beter/als de des Conincx wapen aen de Mueren malen/eñ dat geboth des Conincx aller Coningen vergeten/ maer dewijl sy haren Hemelschen Coninck niet getrou noch gehoorsaem zijn/hoe souden sy haren eertschen Coninck ghetrou noch gehoorsaem kunnen zijn: Maer dat de Catholijcken meer yueren om des Conincx wapen/als om dat Crucifix/ welcke sond̄ haer raet eñ consent gebroken is/dunckt my seer wonder vanden Catholischen/dewijl sy des Paltzgrauischen Theologē so seer blaspheneerē/dat sy haers Princen Wapen inder Kercken hebben staen laten/eñ de Beelden wtgemonstert. Veel hebben

sulcken

sulcken ongheluck voor een sonderlinghe straffe Gods gehouden/ want soude de Coe. Mãt zijne van Godt beuolene Ampte recht nae coemen/ so soude hy selfs de Beelden wt den Tempel doen werpen/ eñ een suyuere Religie in zijn Lant latẽ offenẽ/ eñ doen te niets al dat tot superstitie diende.

Dewijl men oock sorgede/ dat na het stormen der Beelden een onordentlick plunderen vheuẽ mochte: Soe is doer begeerte eens eersamen eñ wysen Heeren een Kerckendienaer ghenaemt Hermannus Stricker van Swol/ den 22. dach Augusti in onser Vrouwen Kercke opgestaen/ en heft eenrstelick vermaent int generael eenen yegelicken/ dat sy haer handen reyn souden houden vã al het geene dat haer niet toehoorde: Ooc int speciael heft hy geleert alle de geene/ die sick bekennen te zijn Lidtmaten vande reformeerde Kercken/ dat sy haer onthouden vãden verbodẽ goeden/ eñ so yemant daer an schuldich beuondẽ wort/ de soude als een Dieff eñ Rouer met Galgen eñ Radt voor andere gestraft worden/ eñ so yemant van sulcken goederen yet wat genomen hadde/ soude de selue heymelick binnen 24. vren den Heeren vande Stadt presenteren.

Harmannus Sticker predicant.

Deur dese Predicke zijn veel beweget geworden/ also dat sy niet alleene siluere Cruycẽ/ maer oock veel goldene Kelcken eñ ander Clenodien den Ouericheyt gepresenteert hebben/ haer naemen/ toenaemen eñ woeningen aen geseyt/ oock hebben sy geboden der Heeren geuangens te zijn so het der Heeren wille hadde geweest: De Heeren hebben de Clenodien ontfanghen eñ haer bedanckt voor goeder trouwe/ maer dat sommige Dieuen haer hier onder verselt hebben/ is sulcke schult niet den reformeerden Kercken te verwijten: Hebben daerom de Eer. Heerẽ vã Gent

selfs duer haer eygen auctoriteyt de Beelden laten of nemen/op dat sulcke dieuerie daer niet en geschiede/gelijck t Antwerpē/ eñ men kan daerō die Euangelischen niet beschuldigen/ dewijl sy begeeren dat de gheene sullen ghestrafft worden als dieuen eñ rouers/maer de verstādige weten wel/dat oock inden Oorloghe voor Troia/ aen beyden zijden ghebroken zijn gheweest/ghelijck Virgilius seyt: *Iliacos intra muros peccatur & extra,*

De Kerckē dienaers ontschuldigen haer voor de Overheyt.

Op den voorsz dach na middach is dat Volck (hoe wel door gheordineerde persoonen aen den Cruysstrate eñ aen de Poorte seyden datter geē Predicatij zijn soude) zijn nochtans al cnen wel vergaert/ende begheerden sonder ophouden die Predicach. Die Kerckendienaer die des smorgens ghepredict hadde/heeft wederomme dat beste ghedaen/eñ lange vermaninge ghelijck tevoren tot den Volcke ghedaen: Waer na dat sommen zijn de ghebroken Beelden op waghens eñ Karren geuoert/op een plaetse genoemt dat Eecken hoff ende daer op eenen hopen ghesworpen/ maer de arme Luyden is te deele gheuallen dat Wisgewaet/welcke inder Slach ende plunderen niet toe rieten was/is by een ander opeen by sonder plaetse gheleydt. Die groote Christophorus is vanden Kinderen op der strate omme ghesleept gheworden.

Den voorsz 22 ende 23. Augusti zijn alle Winckels toegesloten gheweest/doen is een yeghelick spaceren ghegaen den Kercken herom/ende gesien de verstoringhe der Beelden. Over sulcken werck heeft sick een yeder verwondert/ende seyden: Dat sy veele weken daer aen te doen soudē hebben gehadt.

Ock op dē voorsz dach hebbē de Kerckendienaers der Nedelāders eñ Frāsoysē/haer sammige sakē daer vā sy beschuldiget worden/vātwoort

ende

eñ geexcuſeert/ eñ ooc der Ouerheit haer wille eñ begheeren ontdeckt/ eñ hebben den Heeren Burgemeyſteren Verhaye in preſentie des Penſionarys Willemberque deſe nauolgende artÿckelē ouergegeuen.

Heeren Burghemeyſteren Schepen eñ Raedt der Stadt Antwerpen.

Onſere Heeren/ wy betuygen byder waerheit/ als ofte wy voor Godt ſtonden/ dat alle het geene wat ſick verlopen heeft inden afkwerpinghe der beeldē/ ſonder onſe wetē eñ wille geſchiet ſy.

Die dieuery/ roouery eñ dronckenſchap ende andere moetwille eñ onordeninge die hier nae gecomen zÿn/ die tegenſpreken eñ verwerpen wy: Eñ daerō hebbē de Kerckendienaers met Godts woort vermaent den toehoorders/ dat ſy haer vā ſulcke rouery gantz onthouden ſouden/ eñ dat alles wat daer geſtolen mochte zÿn/ tot d handen come/ die van onſer kercken zÿn willich uwer Genaden gehoorſaem te zÿn/ eñ d alle onordenin ge weder te vergelden.

wy bekennen E.G. dat ghy van Godt tot Ouericheit geordiniert zÿt/ daerō zÿn wy ſchuldich d ghehoorſaem te zÿn/ niet alleen wt vreeſe/ dat wy gheſtrafft worden/ maer oock van weghen der conſcientie: Voorder willen wy ghetroulick alle laſten/ Tol/ eñ ſchattinghen betalē/ tſambt andere ordentlicke ende onordentlicke opgheley de beſwaringhen/ bekennen dat de welcke ſick deſen weder ſtreeft/ Godt vertoornen/ ende E. Genaden ſtracke ſchuldich zÿn:

Tot meerder verſekeringe der voornoēm. ſtuckē/ zÿn de Dienaers eñ voorſtneerde der Kerckē voorbodich als het vā noodē ſy/ eenen Eedt te doen/ dat ſy E.G. gehoorſaem zÿn willē/ na wt wÿſinge Godts woort/ in allē dingē de tot ertholdinghe/ nutte ende weluaert der Borgheren/

Inwoeners

Inwoners eñ der gantscher Stadt dienē mocht ten.

Bidden daerom dat wy onder E. G. beschutsel eñ bescherminge/ ons een bequame Tempel vergaderen mogen/ om onse Religie te oeffenē/ eñ niet wilt tot ongenade ons ofnemen/ dat wy als nv sommige Tempels gebruycken in tegenwoordige ongelegenheyt/ ter tyt toe E. G. voorsieninge gedaen hebbe.

Hier en tusschen willen wy niemant beswarē aen zyne conscientie/ niemandt tot onse Religie dwingen/ danckende Godt/ dat wy een middel gekregē hebben om onse Religie te oeffenen/ der hopende dat E. G. sal voorsieninge doen/ dat an beyden zyden sy een goet genuegen sullen hebbē/ vredelick te zyn.

De Pensionarius in name des voorsz Heeren Burgermeysters heft geantwoort/ sy wilden de Artyckelen den Raet voor dragen/ hier na heeft de Pensionarius geseyt tot den Kerckendienaren/ der Heren meyninge sy/ dat sy twee ander Kercken ghebruycken souden/ S. Michiels eñ S. Jacobs Kercken/ gheliick sulckes met een Cedelken/ met zyn eygen hant ondergeschreuē/ beweesen wort.

Dewyl de Overheydt een Aerboth ghedaen hadde/ sy souden de vier ander kercken niet innemen/ daerom hebben sy gemeynt/ die ander twee souden haer oepen staen/ Is daerom de Nederlantsche predicke den 24. Augusti in der Burch kercken/ eñ de Fransoysen in Jacobyter kercke vergadert. Op de selue morgen zyn twee dā Adel van des Prince van Oraengien gecomē/ eñ aen geseyt: Sy souden alle Kercken laten varen/ eñ op de nieuwe Stadt predicken/ die haer vande Overheyt vergunt is/ eñ daer worde een dāde Schepens geordineert/ welcke de wacht

beuolen

beuelen was/dat volck vredelick op de plaetse te predicken laten: Dewijl nochtans der Nederlanders een groot getal inde voorñ Kercke vergadert was/is voor goet geacht geworden/ dat sy desen morgen voort varen souden / doch met bescheyde / dat sy namiddach op de nieu Stadt predicken souden/ ghelijck de Fransoeysen/ die noch niet inde Jacobiter kercke hadden ghepredicket/ so moesten sy van stonden aen op de nieu stadt de Religie oeffenen/ eñ dat nae het Beuel vande Ouericheyt.

Op dese tijt was een groot geschrey tot Antwerpen / niet alleen van wegen de verstoringhe der Beelden/ maer oock om de oepentlicke predicacy haluen/die inde plaetse vande Misse is gehouden/is daerom de gantsche Stadt sonder ophouden int Harnasch geweest/ welcke is een oorsake geweest/dat de Prince van Oraengien soe ijlents van Bruyssel den 26.dach Augusti/ weder nae Antwerpen ghetrocken / met beuel des Regentins/om aldaer het opruer te stillen.

Dat dese sake dies te bequamer geschiẽ mochte/liet hy door twee van zijn Adel aen de Nederlantsche eñ Fransoeysche Kercken vorderen/dat een yegelick vier personen ordineren soude/ inde sake met zijne Ghenaden te handelen / hoe men mochte dat Volck de een onder dander in vredẽ eñ stilstant brengen.

Tot desen Ampt zijn gecoren eñ geordineert op der Nederlantsche zijde / Marcus Peres/ Carle van Bomberge/Harmen vander Mere/ Cornelius van Bomberge/aen de Fransoysche zijde/Frans Godin/Johan Carlier/ Nicolaus van Uiuier/ende Nicolaus Sellin.

Dese acht Personen zijn gheordineert tot die handelinge/door oepenbare Brieuen des Princen/den 28, Augusti vãde Ouerheit bestẽbt/om

te ver-

metten ander / om goede ordinantie eñ policy te stellen / op dat niemant in vrese dā perijckel zijns lijfs ofte goets mochte zijn / maer vredelick haer Religie deen onder dander gebruycken.

Inden eersten Bespreck / so tusschen de Prince eñ verordenten vande Religie gehouden is / hebben sy vanden Prince dijkmē Artijckelen ontfangen / daer op sy van stonden aen weder geantwoort hebben / eñ dat laetste beschreyt / gelijck volgt / daer ouer gegeuen hebben.

Genadige Heere / Heer Prince: Dewijl wy in uwer Genaden afwesen een Luytenant hebben mochten / die niet also met wijsheyt / gerechticheyt eñ begeerte tot vrede begaeft zijn / om onse Stadt in verseeckeringe van ruste eñ tranquilitept te stellene / soo willen wy met grooter vlijt op alle d puncten eñ artijckelen ons voorgehouden / antwoorden / daer in wy ons wat beswaert vijnden / eñ achten sulcx als voorsz onnodich te zijn / nochtans soo willen wy met E. G. handelen / op de alderbequaemste middelen / die wy beuinden sullen mogen.

Dat eerste eñ ander Artijckel.

1. Den Papisten salmen niet hinderen / maer tot haer Kercken weder komen laten / eñ sulcke oeffeninge der Religie te doen / gelijck sy tot nu toe gebruyckt hebben.

2. Dat sy in gheen Kercken predicken sullen / maer alleen op de nieuwe Stadt / op plaetse die haer vergunt is.

Antwoort der Reformeerden.

1. Hoe wel de Kercken eenen gantschen Woorgerschap gemeyn zijn / eñ den Papisten niet eygen toebehoren / niet dies te weyniger beloouen wy / gheene vande Kercken in te nemen noch te sitten met gewelt ofte macht / noch de Papisten inde oeffeninge haerder Religie te hinderen / ofte onrus-

onrustich te maken: Bidden nochtans E. G. ons een Tempel vande selue stemmen wilt/ tot oefeninge van onse Religie/ in aenlien/ dat onse deel een groter getal sy/ eñ betrachten de gerechticheyt/ die wy daer aen hebben/ als Wozghers welcke wy geenlins verloozen hebben willen/ dooz annemen der Euangelischer leere.

Dat 3. Artyckel.

3. Dat de Refozmeerde alleen souden hebben twee Pzedicãten/ die wtet lant gebozen warẽ.

Antwoozt.

3. Wy bidden dat het ghetal der Kerckendienaers sy na de menichte des volcx/ eñ dat na tegenwoozdige noodzuft/ ons ten minsten den nederlantschen mach vergunt wozdẽ/ eñ den Frãsoeysen dzie: In anderen so zyn wy te vzedẽ/ dat de Kerckendienaer wt dese Landen geboozticb sy/ ofte onderdaen onses Coninex/ ofte Wozgher in eene namachtige Stadt hier te lande: Biddẽ de oock dat so lange onse wederparty andere toegelaten wozden/ dat wy oock dese vzyheyt deelachtich mogen zyn.

Dat 4. artyckel.

4. Dat sy sullẽ geen wapẽ inde pzedicke dzagẽ/ eñ den Pzince alle verbodẽ wapens ouergeuen.

Antwoozt.

4. Soo veel den eersten puncte belangt/ geloouen wy niet dat v Genade verstae/ datmẽ geen zydtgeweer ofte pongiaerts dzagen sal/ eñ so het des Heren gebot sal in cracht zyn/ so wilt onse wederparty oock niet meer toelaten als Rappieren eñ pongiaerts/ het anderde punct/ datmẽ de verbodene Wapens den Pzince ouergeuen sal/ dat gact de vzyheyt der Stadt aen/ behoozt daer om den Wozgers eñ Inwoners der Stadt sulex voozgehouden te wozden.

Dat 5. Artyckel.

5. Dat sy sullen een Rolle oplegghen/ om

daer alle op te teeckenen die vanden reformier-
der Religij zijn eñ de Prince salse voor sick vor-
deren/ om van haer te weten oftese dese Rolle
willen aennemen.

Antwoort.

5. Dewijl de Vryheyt/ de wy op dese teghen-
woordige tijt gebruycken/ vanden Coninck eñ
gemeyne Staet ons is ghegeuen/ eñ sulcx ons
niet opgeleyt heeft/ daerom sick niemandt op die
Rolle sal willen laten setten/ eñ daeren bouen is
beswaerlick sulcken Register te maken/ gelyck
als E.G. genade begeert/ van wegen voelheyt
des voclx: Bidden daerom dat sulcx ons niet tē
quaetsten ofgenomen worden maer begheert E.
G. het getal eñ menichfoldicheydt der reformier
den te weten/ so mach myn Here Commissarien
ordinieren/ de dat volck inde vergaderinghen
moegen besichtigen.

Dat 6. Artijckel.

6. Dat sy de Ouerheyt gehoorsaem zijn sullē/
eñ den gemeynen weluaert vorderen helpen/ ge
lyck sulckes geordiniert mach worden.

Antwoort.

6. Het is bewilliget den Priuilegien sond̄ scha
dē/ eñ sonder afbruec des Religions oeffeninge/
de Ouerheyt onderdanich te zijn.

Dat 7. Artijckel.

7. De Kerckendienaers/ welcke yet wat op
ruers tegen de Ouerheyt predicket/ al an den
halse gestrafft worden/ ofte wter Stadt v̄drevē
worden.

Antwoort.

7 Wy zijn te vredē/ so verre de nederlegginghe
der valscher leere/ misbruyck der Ceromenien/
eñ verderffnis der seden/ niet voor oproerische
reden geachtet worden/ eñ men haer daerō niet
anclagē sal/ eñ dat alle ander predickers dese or-
dinantie

ordinantie oock sullen onder worpen zijn.

Dat 8. Artijckel.

8. Sullen niet offetten/vermeeren ofte vermin deren/die van haer Consistorie zijn/ sonder weten des Prinsen/ oock gheen nieuwe Predicanten annemen.

Antwoort.

8 Uwer genaden tot meerder versekerheydt/ bidden wy v geuallich sy/jemandt vande Ouerheyt/ofte jemandt anders die van onse Religie is/ordineeren/dien E. G. vertrouwen mach/inde kiesinge der Kerckendienaers/Ouderen ende Holperen/eñ ander saken/de tot ordeninghe/eñ verdeteringe der Kercken dienstelick zijn.

Dat 9, Artijckel,

9. Dat sy niemandt ouerlast ofte gewalt andoen sullē, om datse verscheiden vā Religie zijn/maer helpen eñ beschermen die/welcke van ander ouerlast ghedaen wort.

Antwoort.

9. Wy zijn wel te vreden/als de ādere ons sulcx oock te doen haer verbynden ofte verplichtē willen.

Dat 10 Artijckel.

10. Sal die Justitie ofte gerechticheyt/in geene weghen verhindert worden/ bysonder als die Kerckenrouers verordelt worden.

Antwoort.

10. Wy en staen het niet tegen/doch so de ordentlicke middel hem niet en tegen sy.

Dat 11. Artijckel.

11 Sullen de Reformeerde op der straten toesamen niet singen/maer alleen in predickē eñ oeffeninge der Religie.

Antwoort.

11. Wy bewilligen het/ dat veel met een ander op der straten niet singhen sullen.

Dat 12. Artÿckel.

12, Duysent personen sullen dese voorsz. artÿckelen onderschrÿuen.

Antwoort.

12. Dewÿl dat Besluyt der voorgehouder artÿckelen noch niet sy wtgegaen/ eñ veele gemeyne Staten van onser Religie gantsch onbewust sy/ ouerpeysen wy daerom/ dat veele sick beswaret vÿnden sullen om te onderschrÿuen/ maer als onse wederparty sulcx te doen oorbodich zÿn/ sullen wy het oock niet weygeren.

Dat 13. Artÿckel.

13. Dat sy alle gelÿck tot eener voorsieninge/ tot dat de gemeyne Staten sick vergaderen/ haer onder eenen Eedt onderwerpen sullen.

Antwoort.

13. Wy bewilligen het/ doch verstaende/ so yet wat tegen onse conscientie/ eñ oeffeninge van onse Religie voorgenomen mochte worden/ geexcipieert sal zÿn.

Dat 14. Artÿckel.

14. Dat het verseeckert worde.

Antwoort.

14. Dat die andere/ gelÿck wy/ de artÿckelen/ als geseyt is/ onderschrÿuen/ eñ dat zÿn Deurluchticheyt eñ Heren der Ouëricheyt/ beide partien in haer bescherminge nemen/ eñ dat voorts aen alle Cruystraten der Stadt wtgheroepen worde.

Dat 15. Artÿckel.

15. Dat alle opruerige daden ghestraft sullen worden.

Antwoort.

15. Wy bewilligen dat ghelÿck int 7. artÿckel verclaert wort.

VVat de Krijchsrustinge belãgt

Na diẽ genedige Heer/ V. V. G. van ons een versekeringe der voorszartÿckelen begeert/ daer in wy als trouwe Onderdanen eñ Borgers/ die daer anders niet begheeren noch wonschen/ als

geluck/

geluck/ruste/vrede eñ trancquilliteyt in dese lā-
den/bysonder in deser Stadt van Antwerpen/
soo hebben wy geerne het gene voorsz. bewilliget/
maer voor al is te betrachtē wat hier voor in on
se Supplicatie is ouergegeuen: Biddende U. G
hem gelieue alle geroep eñ geschrey: dat vañ eens
krijchsrustinge tot de ander is voorgestelt tot be
settinge deser Stadt/want sulcke afbrueck/ tot
geen ander sake dienstlick is/ als tot een verder-
uen eñ oepenbare ruine deser Stadt/gelijck sulc
kes voor weynich dagen bysonder int gemeyn vā
die van Antwerpen U. G te verstaen is gegeuē
eñ het geschiet oogenschijnlick/ dat de Borgers
eñ inwoners noch dagelicx in haer voornemē vol
herdē/eñ om dieswille sic veel wter Ste begeuē
Genedige Heer/dewijl wy dese antwoort ver
halen/hebbē wy verstaen/hoe dat op alle cruys-
straten door beuel der Ouericheyt wtgeroepen
wort: Dat alle de ghene/die de Papen met schē-
pende reden ofte quade daden in haer kerkē hin-
derlic zijn/sullē gestraft wordē / eñ daer en wort
geen mentie gemaect op onser zijde/ het selue ter
contrarie/ dat wy moeten verseeckert zijn / het
welcke ons seer beswaert/angesien dat hier van
int eerste artijckel ons doorgehouden / wort be-
grepen/dat wy/gelijc onse antwoort beduit/gāts
genegen zijn/sulcx na te comen: Maer nu dewijl
dat Volc seer bedroeft eñ ōuerduldich daer duer
zijn/beduncket ons geen gewisser middel om vre
de in onse Stadt te houden/als datmē van stond-
den aen op der ander zijde gelijcke geboden laet
wtgaen/tot onser verseeckeringe dienstlick.

Des Princen van Oraengien tegenbericht

1. Neemt zijn U. G. aen de bewillinge eñ be-
lofte/welcke de Supplianten doen.

2. Men mach dē Supplianten niet meerder nu
bewilligen/wt veele oorsaken/ diemen vlijtelick

acht hebben moet/sy sullen drie plaetsen vā stonden an inde nieuwe Stadt hebbē/welck sy lichtelick mogen toe rusten eñ bequaem maken/ om te oeffenen haer Religie/ter tyt toe zÿne Māt. eñ gemeyne Staten goet beduncken volgt.

3. Sullen sy drie predicken hebben/ twee in Duytsche/eñ eene in Fransoeysche sprake/ ende daerom sullen sy drie Predickers tesamen houden/die moegen drie ander holpen tot haer nemē/ so yemandt onder de drie mochte sieck worden/ om in zyn plaetse die Gods dienst wt te richten/ maer so sy niet wtlāts en zÿn/eñ voorts so mogē sy met andere ampten haer Consistorien besettē.

4. Sullen haer Predicacÿ eñ vergaderinghe der Religie niet besoecken met Roeren Helbaerden/ofte ander groot geweer/maer met haer zÿt geweer wort het haer toegelaten tegaen.

5. Sÿn G. is gesinnet noch een tÿtlanc stil te houden der Supplianten weluaert/ met den Rolle/ die sy oplegghen sullen/wt oorsaken/ als sy verclaert hebben,

6. Zÿn V. G. neemt an op desen Artÿckel zÿne bewillinge/doch dat sy lien die naecoemen eñ die beleuen.

7. Zÿn V. G. neemt oock an de antwoort op desen Artÿckel/eñ zÿner V. G. eñ der Ouerheydt wille is/dat int gemeyn alle Predicanten/so wel van deene als dander Religie/ sick van scheldē/ versmaeden ofte blasphemeren sullen onthoudē/ datmen den Supplicierenden Predickers wtdruckelick doet mandieren/eñ sal sulex so wel den anderen oock beuolen worden,

8. Zÿn F. G. ontfanget het anbieden op deesen Artÿckel/dat sommige verordent eñ gecorē worden/vanden supplicerenden Raedt.

9. Zÿn V. G. is de antwoort op desen Artÿckel geuallich/eñ wil byde Ouerheyt voorsieninghe

ghe doen/dat alle Catholischen ooch haer daer na sullen regulieren/eñ is al ten deele begonnen/gelijck sulckes de publicatie des vergangen dages vande inhoudinghe der schampwoorden mede brengt.

10. Het is zijn E. G. gheuallich het antwoordt op desen artijckel.

11. Laet zijn E. G. bij der bewillinge berustē.

12. Zijn E. G. achtet van nooden te zijn/dat alle Kerckendienaers/Olderen eñ Ampthuyden vanden Consistorie/met een groot getal der voornaemsten vanden suppliceerder Religie/onderteeckenen/bewilligen eñ/belouen sullen/ dat al het gheene wat inden tegenwoordigen Artijckelen/Berichten eñ tegen berichten/gheschreuen/zijn volbracht worde. Eñ zijn E. G. sal ooc niet weygheren sulckes te onderschrijuen met eenen ghesworen Notario der Stadt/in namen bāder Overheyt sal het al int gemeyn beualen wordē/eñ tot profijt aller Inwoeners deser Stadt/eñ tot dieñ beschermtinge eñ verseckeringe der Supplicerenden/eñ haer vergaderingen/met beuestinde dat sy van haer ōderschrijuinge wegē/ in nauolgende tijdē niet angesocht sullen worde/ veel weyniger aengetast eñ becommert.

13. Het antwoort op desen Artijckel is zijn E. G. aenghenaem eñ onbeswaert/laet toe/ dat die Supplicerende ghenieten in gheualle so het daer toe quame/de vryheyt/de sy begeeren.

14. Wen sal die Supplicerende niet alleen deur dit onderschrijuinghe/ maer ooch door de oepentlicke stroep verleeckeren/datmen alle de Inwoners/die daer zijn/ in ghehoorsaemheyt eñ borgerlicke vrede/in beschermtinge eñ bewaringe sal houden/niet achtende van wat Religie sy zijn Catholisch ofte andere.

15. Zijn E. G. laet desē Artijckel by dat antwoort

woort blijuen.

Maer soo veel de ander antwoorden der Supplicerenden belangt/heft zijn V. G. op volgende wijse repliceert.

De tegenwoordige opneminge vā Trijchsvolc geschiet niet/dan als men yemant aen zijn oeffeninge vande Religie verhinderen wil/eñ ter cōtrary/tot verseeckeringe eñ ruste niet alleen der Supplicerenden/maer oock der anderen. Ende dies te meer/dewijl ghy al Borgers met een ander zijt/daerom sult ghy sweeren niet te handelen/tegen de Priuilegien/oock tegen geen Religie/veel meer sick voor gewalt te beschutten eñ te beschermen/eñ de Stadt te bewaren/met voorsieninge dat de gewoonlicke handelinge vā coopmanschap zijn voortganck hebbe.

Dat ander is door de wtroepinge voorgecomen.

Eñ het wort beschickt dat het alles tot eener voorsorghe/ ter tijt toe zijne Coe. Māt. anders door de gemeyne Standt gheordineert sal hebben/die yeder man volgen moet.

Beueelt zijne V. G. dat alle artijckelen / die vander Religie belanghende zijn/ hier wt sullen verstaen worden/op dat een yegelick sick hier na wete te houden. Gheschiet tot Antwerpen den 30. Augusti/Anno 1566.

De artijckelen zijn in forme gestelt.

Van desen Verdrach/Antwoorden eñ Tegēbericht/hebben de verordenten sommige artijckelen tesamē geuoecht/ die tot Conclusie dienē/ welcke na dien sie zijne V. G. ontfangen heft/hy de selue in dese maniere oprichten laten.

Artijckelen die bewilliget eū ondergetekētzijn.

Op dat alle troublen eñ oneenicheden/ die vā de Religie haluen zijn opgestaen/ mogen ophouden/eñ dat voortaen alle Borgers eñ Inwoneren met een ander in aller tucht/vrede/ liefde eñ

vrienschap

vrientſchap leuen / eñ dat de Coopmanſchap in zyn olde ganck eñ gebruyck gebracht worde / op dat deſe Stadt voor meerder ongeual geuryt ſy: Soo is nae veeluoudiger handelinge eñ raetſlaginge onder ander ouer de ſake geaccordeert / eñ veel artyckelen een deel onder de ander voorgedragen / door den Voorſte van Oraengien Vicegrauen deſer Stadt / eñ verordenten Regent / in name van zyner Mãt'. eñ tuſſchen den Heeren Schultiſen / Voorgemeyſteren / eñ Schepenen deſer Stadt Antwerpen / eñ tuſſchẽ de vande nieuwe Religie / wt begenadinge eñ voorſienitge / ter tyt toe zyne Mãt'. anders met raet der gemeyner Staten in Nederlant gheordineert ſal zyn / bewilliget eñ toegelaten / deſe nauolgende puncten eñ artyckelen / welcke die vãder Religie oock beſouen ſullen / de ſelue te houdẽ eñ te verdrẽgẽ.

1. Inden eerſtẽ / dat ſy niet mogen hinderen oft beſwaren de Godsdienſt / predickẽ / eñ ander oeffeninge der Geeſtelicken / noch die vande oude Catholiſche Religie / noch beſchicken dat ſy verhindert worden / door haer ofte een ander / in geen derley wyſe ofte geſtalte.

2. Item ſy ſullen niet houden haere predicatyen / oft ander oeffeninge der Religie / inder Kercken Klooſteren / ofte gewyde plaetſen / maer alleen in ſommige hier nae genoẽde plaetſen / te weten / inder Ramen des Pauwels van Gemert / op den Roſmerckt / voorts inde Ramen des Heren van Lickerkercke / eñ inden Houen / daermẽ doecken bleeckt / op des Hoſpitaels velt / by den Hof der Schutten / maer ſo ſy geene vãde voorñ plaetſen becomen mochten / dat als dan zyn M. G. haer eẽ plaetſe gunnen ſal van gelycker grootte eñ gelegẽheit / mits prekẽde hier tuſſchẽ opt nieuwe ſtadt

3. Op welcke plaetſen ſy des Sondages eñ des Woydaechs / eñ niet op ander dagẽ predikẽ ſullẽ /

eñ soo sy des Vrydages niet predicken / moghen sy een dach inde midtweke daer voor ordineren: Eñ tot een yeder Predicke mogen sy een Kerckendienaer hebben / eñ neuen hem noch een ander / die door kranckheyt eñ afwesen in zyn plaet se mach residceren.

4. Item dat alle Predicanten eñ Kerckendienaers wt den Lande zyner Māt. onderworpen van geboorte sullen zyn / ofte Borgers van een beroemde Stadt deses Nederlants: Ende daer op sy inde hant van zyner M. G. ofte in afwesen der Ouerheyt / gehoorsaemheyt eñ trouwicheyt in allen Borgerlicken saken / alsoo lange als sy hier blyuen / swerensullen.

5. Sy sullen in haer Predicacy eñ vergaderinge noch int ingaen ofte wtkeeren / gheen bussen / hantroers / Hellebaerden ofte andere verbodene wapens dragen / doch worden hier inne niet begrepen / die alleen zydtgheweer ende pongiaerts draghen.

6. Item / dat sy in alle borgelicke saken de Ouerheyt gehoorsaem zyn sullen / eñ met gemeyne lasten de Stadt helpen dragen / gelyck alle andere Inwoonders / tot onderhoudinge van vreede deser Stadt / eñ des gemeynen profyts.

7. Item dat alle Predicanten van wat religie sy zyn / sick van alle schempende woorden eñ lasteren onthouden sullen / eñ int gemeyn van allen saken geen mentie te maken / die tot oproer ofte seditie mochten strecken / maer sy sullen alleen tracteren wat tot de Leere der Religie noodich sy / eñ wat tot straffinge der boosen seden eñ sonden is tenderende.

8. Item dat oock by de kiesinge der Kerckendienaers / Ouderen ofte medehulperen haer der Kercken / eene vande Ouerheyt zyn sal / die zyn M. G. daer toe verordineren sal / ofte als sy toe-

samen

samen komen/ ende van haere Religie handelen sullen/ op dat sy het selue zijne G. G. eñ der Ouerheyt goet bericht doen mogen.

9. Item dat niemant den anderen bespotten/ ofte verachten/ noch haer verhinderen oft beschadigen sal/ van wegen het onderscheyt vande Religie/ maer malcander behulpich zijn/ soo yet wat schades ofte smaets ontstaen mocht.

10. Item dat gheen Persoon van wat staet hy is/ hy sy van dese ofte van die ander Religie/ sal die Justitie verhinderen/ het sy int gemanckelic setten/ oft straffe eñ veroordelinge der Kercroueren/ ofte andere malefitsche persoonen/ noch in andere saken/ maer de quaetdoenders sal Justitie geschien na des Rechts wtwijsen.

11. Item men sal niet op der Straten singē/ daer de luyden vergaderen/ ofte te vergaderen plegen.

12. Item zijn G. G. eñ de Ouerheyt sullen in haeren beschutsel eñ beschermingh nemen ende hebben/ niet alleen die vander Religie/ maer int gheneyn alle Inwoonders deser Stadt/ die in borgerlicke gehoorsaemheyt/ vrede eñ eenicheyt leuen/ eñ niet anlien sy zijn des ouden Catholitschen/ ofte deses gelooks.

13. Wtgenomen/ so yemāt wat oprueres begoste die sal daerom vande Ouerheyt gestraft worde nae verdienst zijns misdaets/ sonder alle teghen seggen.

14. Eñ het is te verstaen/ dat alle Kruychsluyden/ die men aenneemt/ tot gheen ander sake gebruyckt sullen worden/ als nae luydt der artickelen daer ouer opgerecht/ eñ sal een ieckweerdige Opschrift die vande Religie toegestelt worden.

Alle dese puncten ende artickelen/ sullen de Kerckendienaers eñ Predicanten in haere pre-

dicke den volcke anseggen/ eñ met vlijt toesien/ dat sy sich na desen houden eñ leuen.

Item dat alle dese puncten hier voor beschreuen/ onuerbrokelick/ aen staet van eener prouisie ofte voorsieninge/ ter tijt toe zijne Mãt. met de gemeine Staten anders concluderen/ welcke cõclusie die vander Religie onderworpen zijn sullen/ eñ de selue onderhouden eñ nae komẽ: Doch met bescheyde/ soo yet wat tegen haer conscientie ofte Religie voorgenomen mochte worden/ dat sy als dan ghelegene tijt mogen hebben/ om alle hindernis te schouwen/ eñ vry met goet eñ hauẽ wt den Lande te trecken mogen/ so haer luyden beter gheuallich zijn mochte.

Item dat de Predicanten/ Kerckendienaers/ Ouderẽ/ eñ andere Dienaers der Kercken/ met een groot getal van eerbare personen van haere Religie/ sullen dese artijckelen bevestigen ende beloouen/ om die te houden nae haer beste vermogen/ eñ sullen tot meerder verseckerheyt dese tegẽwoordige Schrift te onderteeckenen/ eñ sullen van wegen dese onderschrijuinge op toecomende tyden/ niet angesproken/ versocht/ ofte bekummert worden. Eñ zijne M. G. met een Schrijuer in name der Ouerheyt deser Stadt/ sullen sulckes tot verseeckeringe eñ bevestinge onderschrijuen/ eñ sullen twee gelijckformige Brieuen gemaeckt worden/ de eene voor zijne M. G. eñ der Ouerheyt/ eñ die ander voor die vander Religie. Tot getuychenisse van desen/ is dese tegenwoordige Brief besloten eñ ondergeteeckent/ gelijck voor verhaelt/ den 2. dach Septemb. Anno. 1566. Ondergeschreuen: Wilhelm van Nassouw/ eñ wt bevel der Heren. Polites.

Hoe wel twee ofte drie puncten voor handen geweest zijn/ die de voorñ ghedeputeerden niet recht verstaende/ begeerden een beter verclaringe/ doch

ge/doch dewijl zijne V. G. een mundtlicke verclaringe gedaen heft/hebben sy dat laten blijuē/ de Kerckendienaer eñ andere verordente tot der kercken handelingen/met een groot ghetal naemachtiger Personen ende Leden der seluer Religie/hebben gelijckelick onderteeckent.

Op den eersten dach des Besprecks/ die tusschen zijne V. G. eñ die vander Religie gehouden gheworden is/hebben de verordente verstaē hoe swaerlick sy voor der Ouerheydt van misgunstigen luyden bedragen eñ gelastert zijn / eñ hadden schier de Ouerheyt sulcx wijs gemaect/ Inden eersten/dat Volck sy beweget gewordē/ ende aengeritst door de Predicacy/ de Beelden te stormen/ met desel woorden: Men moeste de Beelden niet alleen wt der herten/ maer ooc wt den oogen slaen: Item sommige hebben besoldet eenige persoonen/ die de Beelden neder ter eerden souden werpen Item de Predicanten hebben gheleert: Men soude gheen schattinghe/ofte op dat minneste niet so grote schattingen geuen/ als te voeren: Item dat sy onder haer selfs heymelick hadden besloten dat Raethuys in te nemen/ende alle de gheene / welcke haer Religie niet toegedaen waren/ wt die Stadt te drijuen/ ende te veriaghen: Item sy souden willen gantschelick gheen loeffeninghe ofte ghebruyck der Paeuselicker Religie ghedoogen ende verdraghen: Item sy souden conspiratie met malcanderen hebben gemaeckt: de Geestelickheyt eenige gewalt aen te doen/ ende sommighe van haer het leuen te benemen/om also inde possessy haerder goederen te geraken/ eñ der loeghens veele meer/daer mede sy die vande Religie oorsake geuen sick manlick te ontschuldigen/ ende den anbrengher tot een valsch Loeghenaer te maecken.

Beneuens

Wtreuens de ontschuldinge hebben sy begeert/ dat haer gemeyne Wozgers plaetse bergunt woz de/daer sy haer dooden mogen begrauen. Ouer de ontschuldinge is niet dooz de Ouerheyt gheantwoozt/eñ de Begraefnis is haer toeghelaten gewozden/te weten/een plaetse Gods acker genoemt.

Den laetsten Augusti/Anno 1566. heeft de Heer Johan van Imerseele/Ridder Heere tot Wondzie/Onderschultisen/Wozgermeysteren/Scheepen eñ Raet der Stadt Antwerpen/een geboth op volgende wyse laten wtroepen.

Gebot dat de Inquisitie sal ofgeleit worde

Eenen yegelicken sy kenlick om te weten: hoe in namen des Heeren Prince van Oraengien/Regent eñ Hooft in deser Stadt Antwerpen/daer toe verozdent dooz zyne Myt./die Heeren eñ Stadt Antwerpen: Dat de Myt. onsers aldergenadichsten Heren des Conincx/na zyne angebozene natuerlicke mildicheyt angesien heft/ende betrachtet den vrede/ruste eñ welvaert zyner Erfnederlanden/heft daerom bewilligheit/verclaert/eñ wtdzuckelick toegelaten/dat de Inwoonders eñ Wozgers deser Stadt/eñ des gantschen Landts eewichlick zyn/eñ blyuen sullen/ledich/vry en los laten/gantsch niet belwaert/noch versocht sullen wozden dooz de Inquisitie/van welcke men sommige maenden hier heft gespzoken eñ gemurmureert dooz dat gantsche Nederlant: Sullen ock zyn ende blyuen vry/ledich eñ los van alle Ozdinantien eñ Myandaten/van der Ketterien ende ouertredinghe der Religien haluen wtgegaen/in wat gestalte die te vozen wt geroepen eñ angeslagen zyn mochten gheweest. Eñ dat totter tyt toe daer van nieuwe eñ alghemeyne mandaten/so gemaeckt mochten wozden dooz zyne Myt. met bewillinghe der ghemeyner Staten inder voozñ Landen/ouer de Religions

saken

saken) int generael ofte particulier/ voorsien ende geordineert/na dien sick als dan een yegelic houden ende dragen sal/daer op sick beele vertroosten ende verlaten mogen.

A. Graphæus.

Ende dat een yeghelick dies te beter ghestercke worde/alle die van de eene ofte de ander Religie zijn/is een nieu geboth uytgeroepen ghewordē voor den Raethuyse/door Joncheren Dieterick vander Weeren/ Onderschultisen/Burgermeysteren/ Schepen ende Raet der Stadt Antwerpē/ op den 3. dach Septemb. Anno 1566. Daer inne de Overheyt beyde parthyen in bescherminge neemt/ende verbiedet allen ende eenen yegelickē/dat sy malcanderen niet lasteren ofte schenden sullē/ gelijck daer van dese Mandaet van woorde tot woorde uytwijset.

Een ander Gebot ofte Placcaet.

Omme alle onrust ende tweedracht in deser onser Stadt Antwerpen te vermijden ende verhueden/oock dat de hantieringen ende Coopmanschap in haere voorige ganck weder komen mach / ende dat een yegelick wete/ dat hy sonder sorghe ende achterdencken zijn neeringhe/uytgaders de Religie/voortaen oeffenen ende ghebruycken mach/ verkundighen ende ghebieden wy/ van weghen onsers ghenadichsten Heeren des Prince van Oraengien/ als Regent in plaetse zijner Mayestaet alhier verordent/ ende oock van weghen der Heeren der Stadt van Antwerpen.

Inden eersten/dat niemant wie hy sy / sick onderwinde den dienst der Kercken/ Clooisteren/

ende

ende de oude Religie te verhinderen/te verstoren/ beschadigen/ ofte yemant daerom te scheidē met woorden ofte met wercken/ in gheenderley wyse ofte wech/ by der peen ofte straffe des lyfs ende goets/ende van stonden aen te straffen na gheleegenheyt der saken/ allen anderen ten Exemple.

Item dat niemant desgelycken wie hy sy/ verhinderen ēn verstooren sal de oeffeninghe der anderer Religie/noch nu eer tyt alhier na de ordeninge toegelaten/ook niemandt daeromme eenigerley wyse te beschadighen ofte te versmaden/ het sy met woorden ofte wercken/by gheliicker pene ende straffe.

Verclaren eñ vercondigen voorder/ dat wy alle Inwoners deser Stadt int gemeyn/onangesien van wat Religie sy zyn/Catholische ofte andere/nae ordeninghe/ gheliick voor (daer van men al getracteert ende gehandelt heft) in beschutsel ende beschermīnge aennemen ende houden/doch met suicker conditie/ dat sy al met een ander in ruste/ liefde ende eenicheydt vreedtsamelick leuen/ ende in gehoorsaemheydt der Overheyt ende Magistraet/in allen politischen saken sich begheuen/ alsoo datmen van niemandt van weghen deser ofte der ander Religie/ ende oeffeninge ofte ghebruyck van dien sal belastigen ofte becommeren.

Ghebieden ende beuelen oock eenen yeghelicken onseren Inwoonderen ende Borgheren/van wat Religie sy zyn/ dat sy sich wel ende gehoorsaēlick voeghen ende schicken/ na haeren beslen vermoeghen/ ende eenen yeghelicken oock der ander Religie toegedaen/in gheualle soo yemant moetwillichlick ouerlast ofte ghewelt toeghe-

voecht

voecht worde/wy haer bystaen ende beschermen helpen willen/ ghelijck oock als sulcx tot ruste/ ende weluaert der Stadt/ende verseeckeringhe der Inwoners/van ons begeeret is gheworden welcke om gemackelicker te leuen/oock die vande nieuwe Religie anghebeden eñ toeghesept hebben/die selue na na te komen/ ende nae beste vermogen helpen int werck te brenghen.

Besluyt ofte Conclusie des Mandaets, des Princen van Oraengien tot de Borgers van Antwerpen gedaen.

ENde dat sulckes alles nae inhoudt der Ordinantie gheobserueert worde/ter tijt toe by zijne Mãt. met Raet vanden generael ofte ghemeyne Staten/ anders sal geordineert worden. Daer nae voortaen sick een yegelick sal weten te houden. etc.

Op dese tijt is oock een Picture ofte Maelsel wtgegaen/ in welcke dat Placcaet ofte Mandaet des Coninckx ende Inquisitions aen eenen gekrumpten Booghe ghehanghen is: Die Protestanten willen het met stricken ende touwen of trecken: Die Paeuwes met den Monneken willen het oprechten. Die Protestanten seyden met beschect: Wy toe schoeren dat Placcaet eñ Inquisitie wreet. De Paues seyde also

Met macht

Met macht eñ oock met goeden Raet: Behouden wy de Inquisitie eñ dat Placaet.

In den voorsz geaccordeerden artijckelen, zijn noch andere artijckelen, die de Prince van Oraengien met de Borghers eñ inwoners der Stadt Antwerpen is overeen gecomen.

ERstelick sullen sy sweeren eñ beloouen/ dat sy Coe. Mãt trouw eñ plichtich zyn willẽ/ als eenen Hertoge van Brabant eñ Marcgraue des H. Roomschen Ryck/ &c. oock zyne M. G als Marcgravẽ deser Stadt/ eñ dat sy de Stadt troulick dienen willen/ de selue beschutten ende beschermen met allen vlyt eñ ernst/ so veel haer moegelick mach zyn. Gelyck oock tot dienst vã zyner Mãt/ gemeyne ruste eñ welvaert/ tot seckerheyt der Borgeren/ Kooplydẽ eñ Inwoõders deser voorsz Stadt. Daerbenens om te verhoeden/ dat gheen schade/ rooverye/ plunderinge/ ofte yet wat ander overlasts niemandt en gebeure.

2. Item dat sy zyne M. G. eñ den Luytenant ofte Stadthouder gehoorsaem zyn sullen ende Hooftluyden/ Rotmeysters eñ Wachtmeysters ofte andere Krychslyudẽ/ die nu al geordineert zyn/ ofte sullen worden door zyne M. G / in al het gene dat haer voorgehouden eñ bevoolen wort/ tot seeckerheyt/ ruste/ ende welvaert deser Stadt dienstlick.

3. Item dat tot aller tyt ende stonde/ als men haer vermanen sal/ sullen verbonden zyn / haer wel toegerust eñ gewapent te toonen / met haer ordentlicke geweeren/ op sulcken Tocht/ stratẽ en slegen gelyc dan sulcke plaetsen bestembt worden.

4. Item als men die alarm Klocke aentreckt/

Trommen

Trommen slaet/ofte eenige ander tumult alarmes wijse maeckt/ dat van stunden aen een yegelick sick met geweerder hant onder zijn Vaen dele voegen sal/ alhoewel hy de ordētlicke wacht te niet en heeft/ sal nochtans zijn wapen gheruste ēn voor handen hebben.

5. Item dat sy verbunden sullē zijn/ met haer eygen persoon haeren dienst wt te voeren/ ende niemant anders in haer plaetse stellen.

6. Item dat niemandt sick sal vanden Wacht/ ofte vande bestemde plaetse absenteeren/ dan op ordentlicke tijt/ ēn bewillinge des Hooftmans.

7. Item alle die de wachte hebben/ sullen niet dzoncken dzincken/ noch slapen/ noch haer rocrē of schieten/ noch niet dzoncken zijn/ als sy op die wacht komen/ ēn oock gheen geroep/ tumult ofte gesanck voeren.

8. Item sullen sick niet wederstruen/ noch ongehoorsaem toonen/ aen het ghene dat door zijner K. G. Hooftluyden ēn Kolmeysteren bevoolen wort/ om zijne Māt. dienst/ ēn den Stadt welvaert/ ēn ruste den Inwoneren te doen.

9. Doch met beschevde/ dat daer niet gehandelt sal worden/ tegen yemant in saken der Religie/ noch te verhinderen de oeffeninge van eenigerley Religie/ die alhier tot voorsieninge ofte prouisie toegelaten wort: Waer veel meer in gevalle dat den eenen den anderen (van wegheu des ouden Catholischen/ ofte der ander voorsz. Religie) yet wat quaets/ hinderuis/ ofte gewalt andoen mochte/ een yegelick schuldich sal zijn/ malcanderen te helpen ēn beschermen/ alsoo veel hem moegelick sal zijn.

10. Item sullen verplicht zijn/ sick ordineren te laten/ in sulcke plaetsen ēn getal min ofte meer als tot die tijt profijtelick sal zijn/ bevondē mochte worden.

11. Item dat sy munsteringhe houden sullen/ so het sulckes van haer begheert wort / en sulcx niet weygeren.

12. In welcke munsteringe niemandt hem een ander name opteeckenen sal laten / dan soo hem inde H. Doope gegeuen is/ en gheen ander rustinge toe stellen/nemen ofte dragen/ dan zijn eygen rustinge/ofte de welcke hy tot deser tijt inden dienst gebruycken wil.

13. Item dat niemant die eenmael zijn besoldinge ofte betalinge ontfangen heft / zijn dienst niet sal mogen laten doen/ ofte sick absenteren/ sonder oorlof en consent/ende niet vanden eenen Hooftman tot den anderen sonder Paspoort sic beranderen.

14. Item sy sullen gheen muytery/sanck/oneenicheyt en opruer tusschen haer selfs noch andere anheuen/en bysonder niet met den Weuelheberen deser Stadt/ofte met den Borgheren/die haer wachte ordentlick komen besoecken

15. Item sy sullen geen smaetheyt/gewalt ofte druwingen andoen eenige Borghers/ Coopluyden ofte Inwoners der Stadt/sy zijn geestelicken ofte wereltlicken / Wijuen ofte mans/ van wat Religie dat sy zijn/om haer luyden met woorden noch wercken eenichsins te schaden.

16. Item sy sullen gheen vergaderinghe van alarme maken/ sonder consent en weten vã zijn H.G./ofte zijns Lutenants.

17. Item sy sullen gheen ander gesanck anheuen/noch selfs malcanderen slaen / noch ander geruyt in gheenerley wijse te maken / maer alle swaricheden haeren Hooftman te ontdecken/ om dat geschil neder te leggen/en so het hem onmogelick is/ sal hy dat zijne H.G. voordragen.

18. Item sy sullen ghedogen / datmen tusschen haer goet recht houde/ende tegen die/welcke yet

wat mis-

wat misdaen hebben/ sullen schuldich zijn haere Prosooten alle hulpe te doen: Doch die penen aller misdaden ende ouertredingen/die inde wacht gebeuren/die de Gilden niet aen en gaen/ werdē tot zijner V. G. erkentenisse staen/ maer die ander boeten van misdaet, sullen staen tot discretie vanden Schoute/ Borgermeysteren ende Schepen/ onder welcken Regiment sy oock binnē sullen/ (uytgenomen saken die den dienst aengaen) gelyck alle andere Borgers behooren.

19. Daerbenevens sullen sy schuldich zijn/ sick eerlick ende troulick te houden/ gelijck vrome onderdanen ende Borgers deser Stadt sick behoren te houden/ende dat sy oock schuldich zijn benevēs dien alle dese artyckelen/ puncten ende ordinantiē gelijck onder Krijchsluyden/ gebruyckelick is/ te onderhouden.

20. Sullen oock niet doen noch onderstaen/ dat tegen die onde vsantien/ Rechten/ Priuilegien/ ende vryheden deser Stadt/ ofte tegen der Borgeren ende Inwonerē schade/ maer haer behulpich zijn na haer vermogen.

21. Ende soo sy yet wat vernemen mochten/ dat tot zijner Mats. dienst/ ofte tot ruste der Stadt tot een afbreuck mochte strecken/ sullen sy sulcx van stunden aen haere Hooftluyden aen seggen/ om de sake te verhoren/ gelijck betamen sal.

22. Ende dit alles by straffe/ tuchtinge/ lijfs/ goedes/ ende alle andere dergelijcke/ welcke bekoorde boeten ende straffen des Lijfs ofte des Goedes sullen staen tot discretie vanden Richter/ nadien hy de mishandelinge der saken ende die omstanden hoe het sy toeghegaen/ verstaen hadde.

17. Alle dese Artyckelen/die een yegelick aengenomen eñ onderteeckent heft/sullen sy beswe-ren/eñ voor God den almachtigen belouen te en derhouden/daer en tegen niet te doen/ by straffe eñ pene voorsz.

Wencuens dien sullen alle Luytenãten/hooftluyden/Laendrechts/wachtmeysters eñ Rothmeysters sweren eñ belouen/met alle neerstichcit de Krÿchsluyden in tucht/eerbaerheydt/ende gehoorsaemheyt te houden/eñ beschicken by hare Krÿchsluyden/ dat het alles eernstelick volbracht worde/wat haer beuolen is. Eñ om vorvoor te komen/alle oneenicheyt/troublen eñ weder spannicheyt/ die tusschen den Borgers ende Krychsluyden opstaen mochten: Eñ waert sake dat sy het tumult niet stillen mochten/ sullen sy van stunden aen zÿne A.G./ ofte zÿne Stadtholder doen aduerteren.

Het was ondergheschreuen:
Wt gebodt zÿner A. G.
De Penaten.

Dese voorgeschreuene saken/ hebben sick also verloopen/dewÿl de Hoochgeborene Vorst van Oraengien tot Antwerpen is geweest/ maer de beslotminge der Beelden/heeft den Catholischē daer heen gebracht/dat sy veel meer wt vreese dē Protestierenden hebbē toegelaten/dan sy te vorē soudē gedacht/oft in haer gemoet gehadt hebbē: maer sy haddē vreese voor des gemeinē popels onstuerticheyt/ eñ der vreemder Heeren hulpe/ daerbeneuens wisten sy wel dat de Coninckli-ke Mãt', te wÿt eñ verre was/ om haer hulpe te doen/moesten haer daerom na ghelegentheydt der tyt schickē/ hoe wel het haer een groot cruis eñ onlÿdelick Jocke is geweest.

Dit

Die Regentinne heft door raet der Ridderen des gulden Vlieſz/ eñ andere Heren der Regieringe/toegelaten den Proteſtierenden de openbare Predicacy/met vertrooſtinge/ om haer een plaetſe wt der Stadt te ordinieren/daer ſy haere Religie eñ Godsdienſt mogen oeffenen: Daerbeneuens dat die Inquiſitie eñ de rigoreuſe Placcaten van dien/ſullen ophouden eñ te niete voort aen zyn/alſo dat niemant van dien meer ſal angeſocht ofte ghetraneilleert worden: Hierenteghen hebben die Edelupden welcke Buntgenotē waren/die ſick als onpartydich hielden/moetē ſweren/dat ſy ſullen ſchicken/ eñ die ſake ſoo verre brengen/ dat de wapens by den volcke worden ofgheleydt/ende dat de Kercken niet meer voort overvallen worden/eñ voorts niet meer voornemen/dat tot nadeel der Geeſtelicken ofte Catholicken ſy: In ſumma dat ſy ſick gehoorſaem eñ onderdanich teghen zyne Mät'. bewyſen ſullen. Hier vā is een Accoort ofte Verdrach opgericht inden Dogſtmaent/Anno 1566. Eñ daerenboven heft de Regentinne beſchickt/dat de voornaemſte onder den Catholiſchen het voorſchreuē geſworen/eñ beveſtiget met een Coe'. mandaet/ eñ is op veele plaetſen gepubliceert geworden. Die Edele proteſterende nadien ſy by malcanderen vergadert zynde/vanden gemeynen volcke daer toe verordent waren/ ſoo hebben ſy haeren Eedt beveſtiget/eñ haer Verbont opgeſeyt/ dewyl de verſeeckeringe een vaſte ſtant heft/geſchreuen tot alle plaetſen aen die Conſulboren/ mdts verclarende wat daer ghehandelt mochte zyn/voorts biddende tot den Volcke/ ſy wilden vanden wapenen ofſtaen/eñ ſick dragen/ gelyck vrome Onderdanen behoren neuens haerē Overſten/ofte het ſoude haer tot een beſs eynde gheraden/waer nae het gemeyne Volck gehoorſaem

Regentinne verwilliget de predicacy.

ghewozden is/ eñ ghewillich de wapenen oft te legghen.

Hier en tusschen heeft Coninck Philippus eē groote veranderinge waer gewozden/ dooz zijn oozblasers/die hem sulck hebben doen aduerteren/ is om dese nieuwe tydinge seer vertooznt gewozden/waerom hy selfs in persoone meynde inde Nederlanden te coemen/ eñ dat met groo:er macht van Volck/om de versmaethepdt te vgelden/de hem zijne Onderdanen hebben aenghedaen: Is nochtans van zijne voozneme gekeert gewozden/midts beroepende zijne Raet:ot Madzil/om te consultieren eñ te weghe brengen/eenich middel om het Oproer in Nederlant te stillen: Dat Concilium is kozt geweest/men moeste met gewalt eñ met grammichept dat anghesteken vyer blusschē/ maer wie daer Ouerste zijn soude/en konden sy eerst lange niet daerin accoozdeeren: Veel wouden Don Carole van Oostenrijck een eenich Hoen eñ Erfgenaem/des manlicken Stammes Philippi hebben/ niet alleen dewijl hem sulck toebehoozde van natuerē/maer oock dewijl de Catholijcken in Nederlandt een groot welgeuallen aen hem hadden. Daerbenenens een in gebozē Heer der Nederlanders/vooz welcken Heere ofte eenich Hoen de Landē meer genegen eñ gehoorsaem sal zijn/na luydt dat verdzach in Nederlant wel eertijts opgericht. Andere Raetsheren en wouden niet den jongen Herē met so swarē last des Oozlogs beswarē/maer begeerdē dat de Hertoge vā Medina Coeli/daer toe vercozen mochte wozden/de andere den Hertoghe vā Alba daer toe vozdenten: Eñ dit selue geschiede al met grooten hertzen leedt des jonghen Vozsten des Coninck Hoen/welcke so gro-

Don Carle van Oostē-rijck sal ouerste zijn

ten

ten haet eñ nÿdt teghen den Hertoghe van Alba eñ andere Heeren heeft gheuatet/eñ als des Coninckx Soen zÿn goede affectie tot den Neder-Landē hadde ondeckt/eñ zÿn toornich ghemoet yet wat neuens de Heeren voorñ getoent/so hebben sy hem haestelick het leuen vercortet/ghelÿc hier nae breder sal gheseyt worden. Ende dewÿl men tot een Antocht rustet/soo schrÿft de Coen. Maiestaedt tot de Reghentinne eñ andere voernaemste Heeren in Nederlandt straffelicke Brieuen/met wtdruckelicke anseggingh;e des ontfanghenen misuals van dese toeghedraghene saken/met eernstighen beuel/die Mandaten in haeren ouden ganck eñ cracht te brenghen/ met andere dinghen de sie volbrengen souden/gelÿck volgt.

Hertoch van Alba ouerste.

Des Coninges brief aen de Regentinne.

Die Bontghenoten mochten lichtelick mercken ende verstaen/wat die Krÿchsrustinge/toorn ende drouwinghe des Coninckx beduydet/ende veel meer die Catholischen/ welcke door haere subtyle wÿsheyt de Regentinne veruoeren/ geueynsende dat sy lieuer woldē onpartÿdich zÿn/ ofte yedt wat naerder op der Reghentinnen zÿde te zÿn/om der ghemeynten nutticheydt (ghelÿck sy seyden) te voorsien/ maer sy verklaerden hoe sy ghesinnet waeren/te weten/dat sy in haeren herten euen soo grooten vyandt die Inquisitie/ als die Hisspanische aerdt zÿn gheweest: doch in hopeninghe te houden van des ghoeden wille ende toeuersicht/ die de Reghentinne van den Coninck haeren Broeder neuens haer wtspreydet/op dat haer aenslaghen niet en souden te rugghe gaen/ hebben sy haer alsoo gheueynsdelick ghehouden: Maer dewÿl niet alleen onder die Bontghenoten/maer oock onder die Catholischē is gebuert/dat dē voortgāc des Hispanishē

Krijchs aensiende / hebben ghelijcke begonnen haerder sake voorsieninge te doen:: Jae sommige vande Protesterende selfs / dewijl sy der wtlandischen hulpe afgeseit hebbē / want veel hooft luyden eñ Crijchsknechten haer dienst angebodē hadden / op dat sy met stercker eñ meerder macht voorsien mochten wesen / als te voren / waerom sommige vande Protesterenden haere verbondt hebben gesterckt / eñ veel volcx angenomen / sommige Steden ingenomen / eñ sy hebben eenighe practijcken der Catholischen neder geleyt / maer dewijl het sommige vande Protestanten verdroten heeft / dat de Kercken gheplundert worden / zijn den Protesterenden of geuallen / hebbē nochtans inder Protesterenden name veel volcx aengenomen / meynende daer meede te wreken der Beelden storm / eñ straften veele op sommighe plaetsen / sonder eenige tegenstant vande andere Protestanten / want het derdendeel der Buntgenoten / gingen in gheen Vergaderinge / verbiedē de al voorts de Predicacy / hebben geuangen genomen alle / die daer volstandich by blijuen wouden / eñ doopten weder de kijnders / eñ hebbē weder toesame gegeuen de Eehe luyden / die door dē Kerckendienaer al geadministreert waeren / eñ nae dat de Predicacy al opgehouden was / verlagen sy de Kerckendienaers / eñ onderwerpen sick de Inquisitie eñ der ouder Ordinantiē: Hier om zijn veel gedwongen gheweest dat Landt te ruymen / eñ inde Steden te reysen / daermen die Religie oeffent: Onder welcke Valencijue de beste name heeft.

Die Regentinne heft die van Valencienne angeboden / eñ begeert / sy souden een Besettinghe innemen / te weten / vijf Vaendelen Voetvolck / eñ vier vaendelen Ruyters / welcke Nooircarmes Luytenant des Marcgrauē vā Bergues /

Lantvoocht

Lantvoocht in Henegouw inuoeren woude.
Maer sy hebbent afgeslagen den 22. dach Decē-
bris/sick vertroostende op hare sterckte/eñ hul-
pe van sommige Fransoeysen/die daer inne heb
ben gelegen.

Valencijn is die anderde Hooststadt na Ber- Valencijns gelegenhz.
gen in Henegouw/ op eenen huypschen vrucht-
baren Eerdtbodem/welcke is wat vuchte/ouer
mits dat daer twee Riuieren in malcander vloe
yen/de grootste Riuier hiet Scelde/ de heft zijn
oorspronck in Vermandueren Lantschap/ gelijc
als in Bergen/ daer die Somme zijnen anloop
wint/ loopt middels duer Cambresis eñ Cam-
braey/vloeyt daer nae voor Valencijn/ dat wa-
ter deses Riuiers streckt tot Conde toe / daer
wort hy door den Vloet Haine gestercket/welc
ke den gantschen Lantschap den name geeft/ eñ
heft oock noch andere kleyne wateren/ende als
Artoys van Henegouw onderscheyden wort/
vloeyt van Tournay in Vlaenderen/vermenget
sick tot Gendt met Lype die vā Artoeys coēt/
eñ dese Vloet deele sick in veele armen/ daer na
worden sy verslucket al temael vanden grooten
Meer Ocean: Voorts is Valentienne een scho
ne Stadt met stercke mueren eñ Grauen / ende
die beste gelegenheyt die sy hebben/ is dat sy het
gantsche Velt met water bedecken kunnen door
eenige Sluysen/die sy daer toe gemaeckt hebbē/
welcke van allen zijden water inleyden : Daer
toe is dese stadt rijck van alderley coopmāschap/
soo vande Nederlanders eñ Fransoeysen ghe-
handelt wort.

Daerbeneuens is die Stadt weder beuoolen/
de poorten te oepenen/eñ besettinge in te nemē/ Valencijn wil gheen besettinge in hebben.
dewyl de Hertoginne daer brieuen geschiet had-
de/ eñ daer gesonden den Hertoge van Aerschot
eñ den Grauenn van Eginondt/ maer dewijl sy

 met

niet vruchtbaerlick wtrichten moegen/soo zijn de van Valencyn voor vianden zijner Mat. geacht gheworden/en sy zijn in veele Steden voor vyan den verclaert en offgeroepen/welcke ãdere Steden een vreese aengebracht heeft: Doch ten laetsten zijn sy door deselveren beweget geworden/ consenterende de besettinge in tenemen/(teghen alle haere vryheydt/en hebben voor dese tijt een somma geits verschooten en ghegeuen/op dat sy mochten vande besettinge ledich blijuen/)en soo sy desen verdrach genieten moechten/waer van sy sommige Artijckelen voorghescreuen hebbẽ: Waer de Catholischen hebben dat afgeslagen/ en meynden dat een Onderdaen behoorde zijne Vorste gheen Artijckelẽ voor te schrijuen/daer om belegerden sy de Stadt seer sterck/en beschãt sense gantz rontomme dat sy gheen wtual doen mochten/verderuen dat Landt/en omcingen die Stadt met alderley Crijschsvolck so wel Ruyters als Voetknechten. Voorcarmes neemt S. Amand in/en seyt haer aen waer nae sy haer sullen regulierẽ/is daer na met zijn gantsche macht opgetogen/int 1566. Jaer/in Decembri. Die belegerde in Valencyn rustẽ sick niet dies te weyniger/om der Catholischen anloop op te holden/ seynden Vrienen aen de andere verbonden Steden/om haer bystandt te doen/en bysonder vermanen sy de Eedcluyden: Om assistẽtie dã haer te hebben/dewijl sy door hare anreytsinge en vertroostinge/angenomen hadden.

De Adel blijft stille sitten/sommighe vanden volcke hebben sick toesamen geruckt õ de Stadt te ontsettẽ/waer wt de Nederlãders hebben gereyst teghen den nederganck der Sonnen in dat Velt/maer dewijl geen eruaren Hooftman onder haer is gheweest/zijn sy niet stracx voortgetoghen/maer hebben haer handen gheslagen aen

Papen

Papen eñ Kercken/eñ daer duer de Stadt van Valencyn eñ haer selfs verhindert: Als nv het den Gouuerneur vanden Landen Douway eñ Orchies gebootschapt worde vandē Crijchsuolcke voorsz/so heft hy sommich voetuolc en Ruyters gheschickt/om dat ander volck den hindertocht teneuen. De vā Tournout hebben dese hādelinge van stonden aen gespoert/eñ hebben sick op gemaect/om haer hulpe te doen/eñ de vā Valencyne te ontsetten: Maer de Regent van Douway heft de gantsche Nacht zijn Volck int Lāt opgemaeckt/also dat sy des morgens omtrēt ses vren souden erschijnen/al gereedt zijnde eñ sterc van getal omtrent drie hondert Haeckschutten/eñ hondert Ruyters te Peerde/maer sy en soudē haer niet ten strijde begeuen/voor eñ al eer Noorcarmes sy voorhanden met tien Vaendelen voetvolcx/eñ hondert Peerden/eñ als sy by malcanderen vergadert waren/so zijn sy met haesticheit dat Crijchsvolck der protesterenden aen geuallē eñ geslagen/alsoo dat het derdendeel vant volck der protesterenden doot gebleuen is/ eñ de eerste ontlopen zijn/dat zijn de geluckichste geweest/eñ sy zijn geulucht inde Stadt Tournout/ ende voorts zijn sy met negen Vaendelen Knechten voor de Stadt Tournout gecomē/eñ de opgeeyschet/eñ daer nae opgegeuen/alwaer sy sommige Predicanten/eñ de voornaemste vande Protesterende hebben doen hanghen.

Die van Tournout worden geslagen.

Dewijl nv Noorcarmes ghesien heeft/ dat der naebueren ongheluck die van Valencyne niet beweghet heeft/maer dat sy bleuen al euen hals starck ende volhardich/soo is Noorcarmes voor schreuen met zijn Volck int affkeren van Tournay ofte Tournout/opt neder duyts geseyt/ met de vā Valēcijn in eē schermutsel geuallē / waer in op de zijde vā Valēcyn hondert eñ sestich zijn omghecomen/

Een schermutsel tusschen Noircarmes eñ de Valencijners.

Valencijn geeft op.

omgecomen zijn/daerom laet hy wt Douay/ eñ Tournay/eñ veele andere plaetsen soo veel Geschuts/als hem moegelick is/brengen/eñ voorts laet hy eenen gewaldigen Schantsgrauen maken/stellet dat Geschut daer in/ eñ beschiet die Stadt alsoo/dat de Belegerden aen een hoop gestaen hebben/ouerleggende eñ consulterēde met malcanderen/de wijl sy vanden Adel veel verlaten waeren: Daerbeneuens betrachten sy den Brief vande Hertoginne gesonden/ soo hebben de Catholischen die Stadt opghegeuen/ teghen der Fransoysen eñ sommigher anderen wille/ den 24. Marty/Anno 1567. Maer haer is niet gehouden/dat haer toegeseyt was/maer Noircarmes/gelijck nae zijne eysch/ heeft sommighe dagen die Poorten besloten gehoudē/ter tijt toe hy zijn moetwille volbracht/eñ zijn bloetdorstich gemoet verkoelt hadde/eñ heft veele Fransoysen Kerckēdienaers/eñ andere treffelicke rijcke protesterende luyden doen hangen eñ gedoot/ haer Hauen eñ goet ontnomen/Kercken eñ Predicacy of gedaen/ de Geestelicken weder ingesteit: Dese moordadige Feyt heft allen anderen Steden soo seer verschricket/dat Cambrelis is verlaten/Maestricht heft opgegeuen/de andere Steden hebben voorts in korter tijt Catholische besettinge ingenomen.

Noircarmes wreedicheyt.

Disputarie tot Antwerpen.

Deswijl men dese Stadt heft ingenomen/vast eñ sterck gemaeckt/is gecomen tot Antwerpen Matthias Flaccus Illiricus/veele luyden wel bekant/ daerom late ick hem in zijne Digniteyt berusten: Spangenberger ende andere duytsche Kerckendienaers vande Ausburgsche Confessie/beroepen om te disputieren in Nederlādt die Predicanten/diemen Swingels eñ Caluinisch noemet/in eener tijt gantz onbequaemlick te verwerren/veel beter daer van op te houden/in sulcken swich-

ken wichtigen saken te handelen/ als te weten/ vande tegenwoordicheyt des Lufs Jesu Christi. Beyde Parthien hebben haer Bekentenisse des Gheloofs in druck laten uytgaen. Deses Hoofthandels misverstandt hanget noch tusschē beyden/ eñ is op die tyt niet eyndtlick beslotē geworden. De duytsche Doctores zyn na weynich dagen hier nae/ niet uytgericht hebbende/ vertreyset.

In desen tyden heft dat Volck ghespuert/ dat grote geluck eñ vooruytganck der Catholischen/ tot haeren groten afbruck geschiet/ ende dat de Regentinne al vooruytvarende om te verualghen de Protesterende/ weynich achtēde op haer voorgaende Beloften/ die sie den Adel heeft belooft/ eñ op de nauolgende Mandaten/ die sie heft publiceren laten/ dat de Inquisitie soude ophouden/ eñ daerbenenens niet betrachtende/ dat sy vergunt hadde de oepenbare predicacy: Maer sie leyt de schult op den Coninck: Daerom hebben de gemeyne reformeerde Cooplyden de Coe. Mā. demoedichlick gebeden eñ onderdanichlick aengesocht/ verhopende dat zyne Mā. barmhertycheyt eñ liefde neuens zyn volck thoenen wil/ want zyn Onderdanen anders niet begeeren/ dā vryheyt der Conscientien: Eñ dat zyne Māt. mochte weten/ hoe yuerich sy sulckes begeerden hebben sy hem geboden drie mael hondert duysent guldens tot een Geschenck te geuen/ op dat het voorsz opgerichte Verdrach uochte in weerden blyuen: Hier toe hebben sy sommige namachtige duytsche Horsten tot Aduocaten eñ Vorbidders gebruyckt.

Maer dewyl dese Supplicatie gantsch schoon in Fransoeysscher sprake gestellet is/ soo hebick my laten duncken/ dat een yegelick daer een wel genallen soude aen hebben/ wanneer sie in onse

duytsche

duytsche sprake / welcke van woort tot woort wel gecollationeert eñ ouersien/alsoe luydet/gelijck volget.

Tot den Coninck.

HEt geuen in aller ootmoedicheyt/ eñ gãtscher gehoorsaemheydt te kennen die ghetrouwe Leenluyden eñ Onderdanen uwer Mãt in dese Nederlandẽ/dat sy tot allen tijden willichlick Lijff eñ Goedt/ eñ alles wat sy hebben gehadt nae haer vermoegen tot uwe dienste eñ welgeuallen hebben op ghesedt/eñ in v afwesen niet gespaert: Eñ tot gheenen tijdẽ en hebben Tol/Exchijsen/schattinge/ Impostẽ eñ andere onordentlicke beswaringẽ geweygert/ tot onderhoudinge uwer Mãt. beuel/Blijuẽ wy daerom/eñ perseuereren inde goede wille/affectie eñ brandende liefde tuwers /begheerende dat de selue wasse/eñ daghelicx vermeere/hopende/ dat wy euen gelijck uwer Mãts. goede gunst eñ miloicheyt/gelijck te voeren is geweest/ eñ daer wy noch goede getuychenis eñ Heerlicke beloften van hebbẽ/sullen beuynden/ eñ in eruaringe koemen.

Maer dewijl uwer Mãt. voormaels is gheraden/eñ wijs gemaect is geworden/datmen met een grouwelicke Doodt eñ wechneminghe van haer hauen eñ goet/alle de geene veruolghen sal/ welcke de leere der Romscher Kercken/ in alle zijne puncten eñ artijckelen niet annemen willẽ/ gelijck in Concilio tot Trent is besloten/eñ dat tot dien eynde de Inquisitie op de plaetsẽ soude ghehouden worden/op welcke sy al gheplantet/ nochtans niet opgericht zijnde/ men nv voortaẽ inuoeren geboden worde: Het welcke alles tegẽ de Priuilegien eñ vryheydt der Nederlanden eñ der vromen Onderdanen is. Niet dies te weyni

gher/

gher/na dien Uwe Mãt. verstaen heeft/door de se veranderinghe die gheschiet is/op de begherte door die van Adel aen de Regẽtinne versocht/ is sie te vreden gheweest/niet alleen die Inquisitie off te stellen/maer oock na uwer anghebore-ner mildicheydt eñ goedicheyt de wtghegangen Mandaten op te houden/ om een middel te soecken door mildicheyt ende voorsieninghe/v volck te contẽteren: Daerõ wy genoechsaeme vertrostinghe hebben den lieuen Godt te dancken/ ende van uwer Mãt. alle gunst eñ ghenaede te verwachten.

Maer uv naedien dat Volck een tijtlanc door de voorsz Mandaten verhindert gheworden is/ heft nochtans heymelick seer inde ware erkente pisse hares heyls toeghenomen/ niet alleen door het lesen des H. Schrifts van Godt ingegeuen/ maer ooc door onderwysinge der Godtsaligher Predicanten/vromer persoenen/in wereltlicken eñ Godtlicken Schriften wel eruarẽ/is dat volc beweghet gheworden door schandelicke scheldt woorden eñ valsche anklaghen sommigher misgunstiger Luyden/ die onderstaen hebben haer Religie tot een valsche Godsdienst te maken/so en hebben sy niet langer verborgen kunnen blijuen/maer om tesluyten ende toe te doen haer achterklappighe mondt/ende om haer hetsighe yuer vol te doen/hebben sy oepentlick beghonnen/die Religie te oeffenen/op dat eenen yegelicken kenlick worde/wat dat voor een Relighie sy/ die te voeren langhe tijdt heymelick gheexcerceert is gheworden.

Dit geschiet zijnde/is een groot getal vã naemachtige personẽ erschenẽ inde v̄gaderinge der Predicacy/daer vã mẽ nz sprekẽ cã/eñ ooc soude õgelooflic te schijnẽ/als de tegẽwoordichz der sake nz opẽtlic en bleke/dattet dẽ mẽschelickẽ sinnẽ

eñ

eñ gedachten onmogelick soude zijn daer van te spreken: Hoe wel de Kerckendienaers in haere Predicacy/alle vlijt angewendt hebben/ om dat Volck tot aller tucht/eerbiedinge eñ gehoorsaē-heyt neuens haer Ouerheyt te v̄manen/eñ insonderheyt als sy van Afgoderie mentie maeckten/ hebbē sy den Toehoorders gewaerschuwet/ dat een yegelick soude by zijn beroep blijuen/ eñ dat sy inder Ouericheden Ampt niet souden grijpē/ noch de Beelden niet te stormen/ofte der gelijcken: Doch hadden sick een hoop volcx toesamen vergadert/wt sonderlicken ijuer/die onbedacht eñ al te seer eernstlick geweest is/ met welcke sic sommige onnutte luyden hebben vermenget/die niet anders hebben gesocht/ dan te rouen eñ stelen/met een groot getal van wijuen/ ionge knapen eñ andere ontuchtige kijnderen/ die sick tot verdestrueringe der Beelden inder Kercken eñ andere saken der gelijcken hebben opgemaeckt/ welcke is geschiet met onsere grote sherten leetwesen/want daer door de Ouericheyt een groot verschricken eñ vrese is aen gecomen/ moesten daerom grote beswaernisse besorgen/niet alleen om dat de Beelden vernielt worden/ maer oock om dat sy moesten toelaten / Jae dat meer is/ sy hebben moeten gebieden/dat de Hantwercxluyden eñ Gilden haere Beelden ende Cieraten vanden Altaren hebben ofgenomen/welcke niet geschien mochte in sulcke haesticheyt eñ subijte ongestuemicheyt/ sonder dat niet yet wat soude gebroken worden: Als dat sommige vandē volcke hebben gemerckt/hebben sy oock de hant daer aen geleyt/eñ meynden/ het ware een billeke eñ oprechte sake/dewijl sy vande Ouerheyt geboden was.

Zijn oock nochtans geenerley wijse door die Predicacy te voeren noch nae daer toe angereitset ge-

set geworden/maer ter contrary soo hebben die Predicanten eñ andere verordente totten Kerckendienst/ hebben so veel als haer moeghelick is geweest/sulckes tegen te staen/ eñ is sulck van haer niet bevoelen/ noch hebben sulck te voeren niet geweten/ veel weynigher daer nae sulckes gelooft/gelijck dat met veele experientien beswesen mach worden/byson der so men met getuychnisse beuint/te weten/ met een groot ghetal der gevangenen/die om dese handelinge iammerlic gepijnicht zijnde/ ofgeuraecht js geworden.

Onangesien worden wy met ons groot hertē leedt bericht/dat die twee puncten/te weten/die Predicacy/eñ de bestorminge der Beeldē/welcke doch gheen eenigherley/ maer gantz van een ander verscheyden zijn/eñ gheen gheemeynschap met malcanderen hebben/ zijn dies haluen uwer Māt. voorgecomen dese vorss punctē/ waerom eenen groten roozn op ons geladen soudt hebbē/ eñ ghy eyndtlick besloten hebt met heyrcracht te komen/eñ den eenen deel onder den ander wt te royen sonder onderscheyt der personen: Dit alles betrachtende/ heft ons prosijtelick gedocht/ tsamentlick gantz onderdanich uwe Maiestaet te bidden/dat v gelieuen wilde te overleggen/ dat dewijl de Religie inde hertē eñ vernuft der menschen is ingestort/op welcke plaetse de dwinginge eñ wtwendige gewalt niet comen noch stijgen kunnen/maer de vrage is vande eewige salicheyt/oft verdoementisse der sielen/eñ is niet solichten sake/dat geloue met gewerender hant wt te royen/maer men kan wel sommige swacke geloouige daer door maken te veynsen / dat sy na de wereit sonder alle Religie Libertijners eñ Atisten worden/ van welcke geen oprechticheit der conscientien is te verwachtē. Hier toe sal Ga-

malicius oordeel eñ meyninge wel betrachtet worden: Soe dese Religie een werck Gods/ ofte vã Godt sy/ so en mach sy niet wt eroyt/ ofte te niete ghedaen worden.

Item dat Hoochste is/ wanneer V. Mãt. dit begonnen werck tot een eynde coemen laet/ ende gantz niet wil ghedogen het ghene dat wy supplicceren/ welcke rijst wt eruarenheydt/ ofte eygene anuechtinge/ ofte vreese der Raetsluyden/ so sal anders niet volgen/ ofte naecoemen/ dan een onwederbrengelick verderuen V. Mãt. Landt/ de nu schoon bloeyende is van alle Rijckdom eñ Coopmanschap/ eñ ock gantz bequaem tot onderhoudinghe uwer Mãts. Staet/ eñ daerbeneuens om te vermeeren het welvaert der Vorsten inde Nabuerschap/ welcke vande rooff deser Lãden/ op volgende tyden met uwer Mãt. Oorlogẽ wtgeputtet mochten worden.

Wy zijn wy uwer Mãts. Onderdanighe/ ende ootmoedige Leenluyden/ eñ getrouwe Dienaers biddende tot deser tijt/ eñ leuen eñ steruen onder de gehoorsaemheyt van uwer Mãt. eñ willen de selue verhogen/ so veel ons mogelick is/ met Lijf eñ Goet/ betrachtende voorts alle circonstantiẽ/ eñ het bende de toeuersicht/ dat onse demoedighe eñ billicke bidden eñ Supplicatie by uwe Mãt. een plaetse vynden sal/ dan wegh en der angheborener eñ ghewoontlicker mildicheyt ende goedicheyt. Biddende inde name onsers Heeren Jhesu Christi/ ghy ons wilt consenteeren eñ toelaten/ dat de ghene/ welcke in haer conscientie niet gãtz goet vynden kunnen de Leere eñ Ceremonien der Roomscher Kercken/ eñ voorsiẽ uwer Mãts Onderdanen eñ getrouwe Leenluyden ende Onderdanen/ daer mede wy mochten hebben een gãtsche seeckere vryheydt/ om ons te vergaeren oepentlick op plaetsen ende eynden/ die door uwe

Coen-

Coen. Maiestaet eñ zijne Ouerheden gheordineert sal worden tot excercitie van onser Religie/ in welcke wy voorghenoemen hebben inde waerheydt als voor Godt/ te ghelouen leuen eñ steruen/ na e die leere der Propheeten ende Apostelen/ begrepen inde Boecken des ouden eñ nieuwen Testamendts/ voorts inde artijckelen des Apostolischen gheloofs/ eñ inde Concilien den woorde Gods ghelijckformich/ ende daerenbouē onderwerpen wy ons wat voorts in eenen vrien generale Concilio erkent mach worden/ ofte soo dat Concilium wt ghemeyne bewillinghe der Euanghelischer Kercken des Hoech ende Nederduyts Landts/ Vranckrijcks/ Engelandts eñ van andere plaetsen Europae/ toesamen beroepen ordentlicker wijse worden sal.

Op dat wanneer sulcke vrijheydt ende oeffeninghe toeghelaten ende vergunt wordt/ dat als dan de Coopmanschappen (waer an dese Landen alle weluaert gheleghen is) beter loop ende vertreck hebben sullen/ dan als die saken soo onghewis door prouisie ofte voorsieninghe inghestelt verbleuen/ het ghelieue uwer Mayestaet na zijne mildicheydt ende ghewoenlicke goedicheydt/ dese weldaet door een sonderlinghe bewillinghe eñ ghenade te permitteren/ ende die ghemeyne Staten des Nederlants te geuen.

Soe veel die Supplicerenden belanght/ is haer meyninghe niet door het middel deser vrijheydt/ den Politischen staedt te veranderen/ als als te weten/ den Vorsten ouer te gheuen Tol/ schattinghen ende Exchijsen/ ende die niet te draghen/ ghelijck sy daeghelicks van haer wederpertij beschuldighet worden/ maer ter contrarij tot

 een

een getuychenisse haeres goedes wille eñ begerte om ws Mãts. dienst te vorderen, in bekentenisse eens gewissen genaden eñ gunst/eñ als een nieuwe huldinge/daer mede sy belouen getrouwicheydt te bekraftigen/ eñ te erkennen geuen/ dat dese Priuilegien vande vrye oeffeninge onsers Religioons/welcke sy van uwer Mãt. begheren eñ bidden/ presenteerende met Lyff en Goet v te dienen/soo het van nooden is: Vorder so bieden sy aen/ vanden dach der genadenrycke bewillinghe/met genoechsaeme verseckeringe/ dat sy boven alle Tol/ schattingen/ Exchysen/ eñ Impositen/eñ andere ordentlicke beswaringẽ/ willen gheuen eñ schencken v Mãt. die somma van driemael hondert duysent guldẽ/welcke sõma sy verschieten willen op een bestembde tydt/ als uwe Mãt. gelieuen sal te nomineren: Voorder belouende midts desen/gheene Kercken der Catholischen in te nemen/noch te hinderen ofte schaden inde oeffeninghe van haer Religie/door ghewalt ofte dwanck/ofte in generley wyse.

Bidden uwe Mãt. hem ghelieuen wil/ ten besten op te nemẽ/dese hare presentatie eñ slechte gauen/de van uwer Mãt. Onderdanen uyt goeden herten coemt/die doch niet anders begeren/ dan dat Gods dienst te voeren/daer na uwer Mãts. dienst geuordert worde/tsambt de welvaert trãquilliteyt eñ vrede deses Lants mach prosperẽren: Ende verhopẽ dat uwe Mãt. niet sal vreẽduncken/dat die Onderdanen soo een sonderlinghe genade eñ gunst van harẽ natuerlickẽ Vorste ontfangen, daer en teghen eenighe danckbaerheyt bewysen nae haer kleyne vermoeghen: Eñ ten is voorwaer niet nieus/ dat sulcke ghenade eñ weldaet nv den Onderdanen belegende /dieweyl dat al in voortyden sulcke goedertierenheit den Onderseten is geboert/gelyck door Alexan

der

dzi Seueri des grootmachtichsten Keysers Ex-empel is te bewysen/welcke alhoewel hy eē Hey-den eñ Affgoedendiener was/heeft nochtans toe-gelaten/dat de Christenen/die hy voor Ketters achtede/te Romen inde Hooftstadt zijns Key-serdoms hare Tempels mochten ghebruycken. Die Keyser Constantinus/ die een tijdtel bande groote Constanttinus verkreghen heeft/die selue heft tegen alle Ordinantien zyner Voorvaeders toegelaten/dat den Christenen plaetse verordent is geworden/om haer vergaderinghe daer in te houden/ghelijck de Heydens in haere Tempels: waer mede de voorsz Keiser/grote eñ veele clach-ten heeft gestillet/eñ ooghenschijnlick veel bloet te vergieten verhindert/daerō heeft hy zijn Key-serdom in grote vrede eñ ruste beseeten/ eñ door-dese permissie eñ toelatinghe heft hem alles wat hy angevangen heeft/gelucket.

Eñ so yemandt uwe Māt. te verstaen gheeft/ dattet een ander saeke is / om den Christenen ex-ercitie haerder Religie te vergunnē/als dē Ket-teren/ghelijck ons sommighe achten: Maer onse Predicacy/bidden/eñ onse gantsche Godsdienst bewijsen dat wy Christen zijn/eñ geen Ketters eñ Affgodendieners/eñ zijn oorbodich sulcx bre-der eñ claerder te betoonē/ soo verre uwe Māt. begenedige/eñ seeckere audientie ons geven sou-de willē: Beneuens dīe ofte wy al Ketters wa-rē/gelijc de Joeden/Arrianers eñ Nouatianers/ so is doch voor oogen dat exēpel des Paeuwes/ welcke sic eē hooft noemet der Kerckē/eñ dat zijn de/nz falierē soude kunnē/houdet nz alleene die Joedē in zijn Stadt Romē/de doch opēbare viā-dē Jesu Christi zijn/maer vōgunt haer ock hare Synagogē/eñ oeffeninge haerō Religie. Daeren bouē hebbē wy Exēpelē ouerulodich vāde Cato-lische Christelike Keysers/de daer hebbē den Ar-

tianers eñ Nouatianers Tempel ghegunt/hier wt mochte uwe Mãt. zijn conscientie beuryen/ eñ bysonder ter herten nemende dat Exempel des alderdeurluchtichsten/onouerwinlicksten Keysers Caroli/uwer Mãts. Vaders Hoochloflic-gedachtenis/de in gelycken gheualle toeghelaten heeft/wt Raet der gemeyner Standẽ des Rijcx/ den Protesterenden in Duytzlant/ hoewel hyse voor Ketters geacht heft/gelijck oock in corten tyden die Coninck van Vranckrijck/zijne Onder danen vrijheydt der Religie vergunt heft.

Alle dese dingen/moegen uwer Mãt ruste eñ vrede geuen/verwachtẽde den dach/dat wy door een algemeyn vereeninge der Christenheyt/moegen tot een Religie/eñ forme des Godsdienst coemen/wanneer ghy ons dese genade bewilligẽ.

Doer middel van dese ghenade sal uwe Mat. eñ zijn Lant sonder faute alle benedynge eñ weluaert ontfangen/dewijl sonder alle twijuel Godt gedient wort/int verhoeden ofte vermyden van eenen sulcken groten ooghenschijnlicken eñ ontbarmelicken Bloetuergietẽ/op dat uwer Mãts. Lant in vrede worde geconserueert/eñ de omliggende Stedekens niet tot een Rooff ghemaeckt worden/eñ dat de Coopluyden eñ Inwoeners in sulcke seeckerheyt gesettet worden/dat haer allẽ een oorsaeke ghegheuen worde/ dat sy niet haer hauen ende goet weder te huys int Landt moeghen comen/de daer wt zijn ghetogen ghewest/ op dat den eenen deel soo wel als den anderen genoechsaeme verseeckeringhe ghegeuen worde/ sick te benoeghen eñ te vreden te zijn.

Dat Lant sal bideyen meerder als te voeren/ met vermeeringhe uwer Mãts. croon/eñ een yeghelijck sal schuldich zijn/ Godt te bidden voor uwes Mãts. geluck eñ weluaert.

Als nv dese Supplicatie vanden Heeren van

Hooch-

Hoochstrate diese gelichtet heft om den Coninck toe te seynden/so schickt hyse eerst tot de Heeren der regieringe/welcke Heeren den inhoudt van dien verstaende/hebben sy haer voorgeuē geacht voor een hoochmoedige spiegeluechtinge haerder Rijckdom eñ vermoegens/ eñ het heft in veeler Heren herten een suspitie ofte argewaē gewest/ als ofte de Protesterende mits desen wilden aenbieden/om de vremde wtlandische Vorstē tewinnen/ op dat sy haer met Crijchsuolck mochten toetrecken.

Suplicatie wart ghelichtet.

Dat Volck heft daerom niet onderlaten/aller ley andere wegen te bedencken/niet alleene byde Hertoghinne (die gantz niet te verbidden maer v̄keert is gewest) maer oock byden Adel/welcke hebben geuordert (alhoewel sy in dese selue perijckel hebben gestaen/gelijck de wegāck deser Tragedy bewijsen doet) hare nieuwe beloften vol te doen/belouende trouw te houden/dat de conscientien vry solden zijn/ ende protesterende vande Excercitie der Relighie/dat sy daer in wel souden ouer wt zijn om te verkryghen/soo het moeghelick ware/maer sulcks niet beloeft hebbēde/ soo souden de Onderdanen schuldich zijn aen alle het ghene/dat sick quaets mochte toe draghen in dese Landen. Die Heere Henderijck van Brederoede/door den Adel daer toe verordent/ begheert vande Hertoginne den vijfthienden dach Februarij/Anno. 1567. Dat sie hē verhorē wille/al hoe wel sie hē affgeslagen eñ verboedē hadde toe Bruyssel te komē: Nochtās be schickt hy dat haer die Supplicatie toe ghestelt wort/daer door haere Hoocheydt eñ Duerluchticheyt verstaen gegeuē wort/hoe dz het volc niet meer mochte de groote smaethz eñ grouwelicke v̄uolgingen der Catolischē verdragen/hebbē daerom de van Adel om volbrenginge des v̄drachs aengeroepē

De Grave van Brederoede ouer geeft een supplicatie

maer dewijl gheen bespreck gehouden mach wor den/ten sy sake/ dattet beyde parthien wille sy/ noch dat een deel opheue/dat de ander billcke or= sake hebbe sick te beclaghen. Beneuens dien de= wijl sy van haer Hoocheyt eñ Duerluchticheyt/ als Borge eñ v̄seeckeringe der Onderdanen zijn anghenomen/de nv met groote smerten/ eñ met veel quaets/na dat der Catholischer beloften op houden/beuynden: Daerom sy niet minder doen kunnen/dan sy anspreken/eñ haer bespreck ende geloue vast hebben/dan dat sy ordentlicker wij= se de verbondene contracten te niete doen/ alsoo dattet gantsche Landt onrustich gemaeckt wort want sy hebben alle neersticheydt angewent/om een goede vrede eñ oepenbare eenicheyt op te rich ten/de dooreen wreuelike lichtueerdicheit harer vyanden onder de voeten getreden wort. Daerō bidden sy uwe Hoocheyt eñ Deurluchticheydt/ om te verschaffen dat de Predicacy dē volcke toe ghelaten mach worden/eñ de nieuwe Placcaten daer tegens opgerichtet / moeghen ophouden eñ ofgestelt worden: Daerbeneuens alle Predican= ten eñ Kerckendienaers eñ haer Luyden toehor= ders/die daer gheuangen zijn/mochten verlosset eñ wt die gheeuanckenis vry ghelaten worden, Voorts dat alle angenomene Crijchsvolck in eñ wt het Landt/met de ghernisonen inde Steden/ oorloff worde ghegeuen/eñ dat een yeghelick vā dien te huys reijse: Op dat de Standē des Lāts na hare vryheyt eñ Priuilegiē geregert worden/ hier vā in alles begerēde vā uwe Hoochit eē cort Antwoort eñ expeditie der saken.

Supplicatie aen die Regentin.

Den 16. Februarij/Ano. 1567. geeft die Re= gētinne haer antwoort eñ geseyt: Ick en kan my niet genoechsaem verwonderē noch ouerpeysen/ wat het voor Heerē zijn/ofte voor eē Volck sy/ de dese Supplicatie ouergeeft/aengesien dat veel Heeren/

Regentin antwoort op de supplicatie.

Herē Bontgenotē/te vreden zijn/ nz alleē dat de Inquisitie eñ Mādatē ingestelt/maer ooc vande verseeckeringe/de haer toegeseyt is/daerō sic da gelicx presēterē Co'. Mā'. willige eñ onderdanige dienst te bewijsen/eñ het is haer oock vreemt te hooren/dat sy sic selfs wijs maken/ dat haeres Hoocheyts wille sy gheweest/ de offeninghe der Religie te v̄gunnē/daer sie genoecsaē te v̄staen geeft/gelijc dat Accoort luyt. Hoe wel het sy tegen de bewillinge/de sommige Heerē hebbē ghedaen den volcke/vā wegen de exercitie der Religie/de gantz tegē haer wille eñ meyninge sy geweest: Voorts dat de Heeren supplicerē/dat alle Crijchsrustingē vā Ruyter en Knechtē soudē off gestelt eñ oerloff gegeuē wordē/so soudē sy oocde oude Religie stille staē laten hebbē/eñ geen nieuwe Religie/de sie niet geconsentert heft/ inghevoert hebben.

Regentiune verwerpet dat begeeren der Goeseu.

Daereubouen wanneer sy woudē gedachtich zijn/met wat verdriet dat toegelatē wort/de predicacij op sommige plaetsen/sonder alle wapē eñ argernis/moeghen sy daer wt wel ofnemen/den kleynen lust/de sie daer toe gehadt heft/alleen de Predicacy te beuorderen/ verswijghende vande ādor oeffeninge der Religie: So veel de vryheyt belangēde is/hebbe ick alleē geconsenteert ende bewilliget het geene/dat in haer Supplicatie dē 5. Aprilis des verleden Jaers ouergegeuē was/ geen nadeel inbrengen soude/ maer vande Religie is niet gehandelt/die sy doch tegen haer conscientie so wijt inruemen hebben laten: Daerom hebbe ic billicke oorsake/toornich te zijn/ dat sy door haer autoriteyt yet wat angeuangē hebbē/ dat tot Preiuditie is van zijne Māt: Daerom is billick zijne Māt. beweget eñ seer vergraint geworden/dewijl dat hem bewust is/dat zijne Ondersaten ander oeffeninge vā Religie gebruyckē/

eñ door haere nieuwe Ouerichcyt des Coninck Officieren dwingen / het welcke kortelick aen haer lien vergolden sal worden / ende voor antwoort van desen so gaf de Hertoginne alsulcke bescheyt: Dat sy niet hebben gehouden / dat daer versproken is / eñ dattet een valsche wtgesprey de wtlegginge haerder woorden is / want veele Ouerheden sulcx noyt hebben vergunnen willen: Maer dat sie tegen haer belofte niet heft gedaen / alhoewel dat sommige door haer Beuel in geuanckenisse geworpen worden / van weghen haerder misdaet: Maer sy en gedachte geensins ouer te geuen de Kerckenrouers / Beeldenstormers tzedert den Verdrach / bysonder sommige Bontgenoten vanden Adel / eñ men heeft nochter tijt de Predicacy inde Steden / die te voeren noyt hebben predicacy hebben gehouden. Daerbeneuens hebben sy sommige Kercken / Kloosteren / eñ Edeluyden huysen ingenomen / die Oordens luyden veriaecht / den Gheestelicken ghedrouwet / predicken op plaetsen / daermẽ in voortijden niet plach te predicken / eñ dat Volc wort door de Bontgenoten aengehist / oock hebben sy sommige Steden eñ Coenincklicke plaetsen aen sick getogen / Geschut eñ munitie ontvuert / des Coninck Officieren ofgeset eñ wt gedreuen / int Velt gelegen met Heyrscracht / eñ allen Catholischen gedruwet / eñ haer Hoocheydt hebben sy oock geminiteert. Door de brieuen die opgehouden zijn / eñ die van Valencijn door de Ruyters toegeschickt zijn / heeftmen gespoeret / wat sy inden sin gehadt hebben (soo ons Godt daer voor niet behoedet hadde) te weten / den Coninck zijn Lant te nemen: Eñ dat sy begeeren / men soude de beschreuene Ruyters eñ de wtgegangen mãdaten offschaffen / verstaẽ sy daer door / dat sweert ons van God gegeuen / ofleggen. Ten laetsten is haer

De Hertogin verwijret de goesen.

is haer Hoocheyts ẽn Deurluchtcheyts meyninge/dat de Here vãBrederoede ẽn zyne buntgenoten sullen dat volck vermanẽ vande tumult ẽn Rebellie/ ẽn sick niet met meerder toozn nenens den Coninck beladen.

Na dien als sulcke klachten ẽn antwoozt ghedaẽ was/hierentusschen besozgde ẽn versach sick de een deel onder den anderen zyner saken haluẽ/ so veel haer moegelick was/bysonder de Catholicken van wegen des gheluckigen wyncts / die haer Scheepken wel dede vooz seylen/ also dat de Buntgenoten vooz haer vresen moesten/ eock dewyl veel Krychsrustingen voozhanden warẽ/ ende de Coninck op der Catholischen zyde was. De Graue van Megen/ heft sommige Vaendelen Voetvolcx/ẽn sommige Ruyters vooz Hertogenbosch/welcke de Buntgenoten in ghehadt hebben. Daer nae heeft de Graue voorsz twaelf Vaendelen nenens Vtrecht geleyt/ dooz welcke dat Krychsvolck tot Vtanen soude ouervallen wozden: Alle de ghene die gheuangen wozden/ moesten verozdelt ẽn int Lant rontom gestraft zyn/vooz opzoertich ẽn rebel/ ẽn die de Beelden gestozmt hadden/zyn gehangen gewozden/ ende haer goet benomen/ veel meer achtende dat houten ẽn steenen Beelt/ dat doch verboden is van God/als den mensche dat een Beelt Gods is ẽn voozts alle de gene welck de reformeerde religie toegedaen ofte inde Predicacy hadden gewreckt/ wozden vooz Rebel geacht. Dat heft gemaeckt/ dat een groot getal in vremden Landen getogen is, bysonder in Engelant/maer sommige de wat moedich zyn geweest/zyn hoops wyse vgaert.

De Graue van Megen is in krijchsrustinge.

In dese tyt hebben de Ridders des guldẽ vlies dẽ Conic te wille geswozẽ/ maer onbzokelic de Catolische geloue/onder welcke een heimelic vbont ghemaect is / wt raet vãden Grane van Egmont/welcke vooz alle Steden der Nederlã-

Der ridders verbondt

den gereyset/waer yet wat vande Protesterende ouergebleuen waren/leyde hy alle vlijt aen/ om de Predicacy te stillen: gelijck als oock ghedaen heft de Prince van Oraengien/tlambt de Graue van Hoochstraten tot Antwerpen/om welcke Stadt sick veele der Protesterenden vergadert zijn/ die niet minder den Catholischen beschadichden/als sy op ander plaetsen de Goesen,

De Goesen verslaghen tot Oosterweel.

Die Hertoginne schickt den 13. dach Marty/ Johansen van Greue/Orossaten wt Brabant/ dat is so veel als een Lantprofoost/die onuerlies met vijfhondert volck te peerde/en vier hondert te voet/diemen wt alle plaetsen in Brabant ende Vlaenderen genomen heft/hy valt met zijn volc der Protesterenden knechten aen/ en slaetse inde vlucht/veel bleuen op de plaetse doot/ te weten/tot Oosterweel buyten Antwerpen/sommige sprongen inden vloet Escaue om sick te verbergen/maer sy worden int water gheschoten/ en komen alsoo om haer leuen/ sommige zijn in de Schueren verbrant/daer in sy geblucht waren/geen wederstant doende. Sy hebben inden Slach eenen Gevangen ghekregen/welcke een Register aller der ghener by hem hadde die in de Conspiratie bestembt en onderteeckent/ daer wt sy veele heymelicke Practijcken hebben vernomen/waer nae niet goets is gheuolcht. Als sulck de Goesen inder Stadt Antwerpen vernomen/hebben sy inde rustinge getogen/ende ouer de Meerbrugge loopende/wouden sy hen wt dallen: Waer die Vorst van Oraengien/die noch tot Antwerpen in des Conincx name regeerde/doen hy sulckes vernam/koemt hy tot de borgers/en vermaentse daer of/ende seyt haer aen/ dattet onmogelick ware de Soldaten tot Oosterweele te ontsetten/ de wijl de Ruyters quaet te ouerwinnen zijn/ maer wanneer sy ymmers wt willen

wt willen/ soo sonden sy enen gheliicken gheluck verwachtende zijn/ want haer hoop te swack sy om weder te staen: Maer soo verre sy inder slee bleuen/ soude haer lijf en goet verseeckert zijn/ eñ niemant sick eeniger ontrouw in zijne presentie sal besorgen: Dewijl dat de Prince met die Borgers also sprekende was/ doen vermeerderde sick de opruer hoe langer hoe meer/ sommige Ruyters tlambt dat Voetvolck/ hebben de straten vande nieuwe Stadt tegen de Meerbrugge ingenomen/ eñ bleuen aldaer tot na middach inde rustinge tegen malcanderen: Hier en tusschen is de Raet tot Antwerpen met den Prince van Oraengien also overeen gheconen/ dat die drie vaendelen knechten/ diemen tot verseeckeringe der Stadt (geliick voor verhaelt is) beschreuē eñ op de Merckt gestelt/ weder te huys souden keeren/ eñ dat geschut weder op zijn plaetse voeren. Eñ hoewel wt sonderlinge des Heeren Princen lieflicke welsprekenheyt dese Opruer gestilet is/ soo is doch van stunden aen een ander opruer voor handen gheweest/ in welcke die Italianers/ Spangiaerts/ eñ de duytsche Papisten/ met de Luytersche hebben ingenomen den Peerdemerckt: Op der ander zijden hebben sick de Geusen ofte Caluinisten vergadert. Dese oploop heft twee dagen gheduert/ waer voor een yegelick seer heft geureest voor een boose wt ganck. Maer dewijl beyde partien totte Slach genegen waren/ was seer te besorghen voor een grote bloetstortinge/ eñ dat die eene parthie/ die de overhant behielde/ souden inder overwinnē den huysen gevallen hebben/ eñ gantsch geplundert/ want in alle huisen was niet dan gelchrey/ en weenen van wijuen/ Kynders/ eñ het gantsche Gesin hoordemen iammerlic kryten en roepen. Dewijl nu beyde Parthien inde Slachordeninge

een oprueg tot Antwerpen.

ninge gestaē hebbē/ryde daer en tusschē de Prince van Oraengien ende de Borgemeysters / de welcke daer beschutteden/ dat daer gheen bloet gestort worde/dewijl de apparaet groot was an beyden zijden met grof Geschut versien/ nochtans hebben de goede Heren neerstige handelinge daer en tusschen gedaen/eñ de sake op volgen de wijse nedergelept.

Oprueringe.

1. Inden eersten sullen alle Borgers bā beyde Religie/ den Prince van Oraengien sweerē/ eñ de Coē. getrouw eñ hult te zijn/ van wegen de gemeyne ruste der Stadt Antwerpen/om de selue met neerstichept eñ eernst trouwelick te beschutten eñ te beschermen.

2. Die Regenten eñ Ouerheden/ sullen sonder bewillinge der gemeyner Staten geen krijgs volck inde Stadt boeren.

3. Sullen de Priuilegien ende Azyheden der Stadt Antwerpen onderhouden worden.

4. Item dat men van wegē des gemeynen profijts eñ weluaert der Coopmanschap/dat Verdrach/ de Religie belangende inde Herfstmaent opgerichtet/ sonder alle wederseggen in zijn tegenwoordige kracht sal blijuen/ter tijt toe zijne Māt'. mette gemeyne Staten anders ordineren sal.

5. Dat beyde Religions verwandte/ belouen sullen/ dat gheene den anderen molesteeren sal/ maer malcanderen na haer beste vermogen/ inde noot behulpich zijn.

6. Tot meerder seeckerheyt/ sullen sy dē Sloetelen vander Stadt den Prince van Oraengien ouergeuen/omte sluyten eñ te oepenen.

7. Men sal stercke wacht verordineren/wt de Borgers eñ besoldete Krijchsluyden.

Alle

8. Alle vergangene saken/ sullen te niete ende vergeuen zijn.

9. Een yegelick die niet tot de wacht behoren sal daer van daen blijue/ eñ zijn handelinge doē.

10. Eñ tot meerder seeckerheydt der Stadt: wt bewillinge der Staten/ salmen vier hondert Ruyters annemen/ eñ het Vloetwater de Scelde mer gerustede Schepen bewaren/ als oft sulckes de Regenten goet dochte/ eñ met den Hooftluyden/ die wt gemeyne bewillinge daer tot verordent zijn.

11. Alle Inwoners der Stadt Antwerpen/ niemant wtgenomen sullen helpē die kosten dragen/ diemen tot verseeckeringe der Stadt doen moet.

12. Alle Geschut op de Wolwercken eñ ander plaesen/ sullen den Regenten ouergeuen worde.

13. Sullen gemeynlick alle Officeren/ tot gemeyne vrede der Stadt weder officiellen/ eñ die Oprocrders helpen vangen.

14. Tot meerder seeckerheyt eñ onderhoudinge der voorss stucken/ sal de Regent/ Overichz eñ ander Officeren der Stadt/ t'ambt die vande Religie met Eede beuestigen/ eñ so veel mogelick onderhouden/ eñ in gheene manieren daer tegen doen.

15. Hooftmannen eñ Krijchsluyden/ die nu angenomen worden/ eñ de vooztaen best:lt mochten worden/ dat salmen tot den Verdzach houden.

Ten laetsten so bidden die vande Religie/ die Prince van Oranghien/ dat hy wilde op een yeder tijt hem die Stadt beuolen hebben/ ende des Coc. Mãt'. ende der Stadt profyt betrachten/

Als

Als nv dese van beyde deelen annemende/ hebbē eerst de Spaniaerts eñ Italianers/daer nae die Goesen/ten laetsten de Papisten/met die vande Ausburgsche Confessie gelijckelick haer plaetse ō laten/eñ een yegelick is nae huys getogen.

Brederoe. wort voor Rebel gheacht.

Hier en tusschen als alle saxē so tusschē tween stonden/schickt de Hertoginne een Secretarium des heymelicken Rades/totten Heere van Brederoede eñ zijne consorten/die te Amsterdam in Hollandt laghen/eñ liet haer ansegghen/sy souden dat Landt eñ Stadt ruymen/ouermits haer rebellye/die sy teghen de Coen. Māt. opgherícht hebben/soo sy niet veruolghet wouden worden/als vyanden des Lants eñ des ghemeynē beste. Als Brederoede antwoorden soude/seyde hy alleene tot den Secretarium: Ghy zijt een Man de ghéen antwoort weerdich is &c.

Die van Antwerpen hebben na langhe weederstandt/sick met de Hertoginne verghelijcket/in manieren hier nae beschreuen: Dat sy de Predicacy off stellen souden/doch dat sy om des Religioons halven niet angesocht sullen worden: Als dier halven den 7. Aprilis/Anno. 1567. geordineert eñ ghepubliceert/dat alle Kerckendienaers wt der Stadt/vertrecken sullen/de Predicacy ophouden sal/eñ alle Catholischen weder in haer ampt gestelt sullen worden/eñ de eerste Edicten gehouden sullen worden: Eñ dat gheschiedende sal niemandt van wegen de saken der Conscientien betreffende angeklaecht sal worden/ ter tijt toe de Coninck met die Staten anders versien sullen. Dit is volbracht ghewoorden/ nae dat die Kerckendienaers wth Antwerpen vertrocken zijn/eñ haer Kercken worden besloten ende besegelt. Alsoo is het ock toegegaen/in Vlaenderen/Hollandt/Zeelant/etc. ende de veruolgingen vermeerderden sick dagelicx tegen alle die/

welcke

welcke de wapens gedragen hebben/de Beeldē gebroken eñ verstoert hebben/eñ sick teghen die Edicten eñ Placcaten hebben ghestelt.

De Graue van Mansfelt voert sestien Vaendelen Voetvolcx tot besettinghe der Stadt van Antwerpen/eñ die Hertoghinne reyst met hem met vijfhondert Peerden/den 18. dach Aprilis.

De Graue vā Mãsfelt besettet Antwerpē.

Die Heere van Brederoede/is niet langhe na dese waerschouwinge int Lant gebleuen/maer oock tot middernacht met veele vanden Adel eñ Krijchsluyden wech gereyst: De Graue vā Megen is hem na getogen met weynich geluck ende profijts. Sommige vanden Adel zijn den Graue van Arenberch inde handen gecomen/te weeten in Vrieslant te Harlinge/als sy ouer Zee souden varen/vandē Schipper verradē zijnde/ so zijn sy opt Sant gheuoert/waer de Graue van Arenborch haer Luyden geuangen ghenoemen heft/ onder welcke waren de Heeren van Batēburch/ eñ twee Heerschappen wt Vrieslant/ te weten/ Hertman Galama/eñ Sieurt Beyma/met meer andere vrome Edeluyden eñ Capteynen: Gheschiet dē 5. Maij tot Harlinge vā Hopmā Muylert als Capteyn van eē Vaendel Knechten des Grauen van Arenborchs voorsz Anno 1567.

Brederoe vlucht.

Een weynicht tijts hier te voeren/ te wetē den thienden Aprilis/ zijn de Predicanten wt Antwerpen gheboeden te trecken/ waer van wy al mentie ghemaeckt hebben/ende den 11. deser Maent voorsz is de Prince van Oraengien met een groote menichte van Borghers ende Inwoners wt Antwerpen vertrocken/ al waer groot weenen ende elende was/dat eens smenschē her te mochte erbarmen.

Den thienden dach Maij is eē getal vā Vaendelen in Amsterdam ghetoghen/weynich te vorē

in Hertogenbus eñ Vianen / daer Hertoch Erich Ouerste van was/eñ dat lant vã Utrecht worde den Catholischen ouergegeuen.

De Marcgraue van Bergues is gestoruen.

Den 21 dach Maij/is de Marcgraue vã Bergues (van welcken ick te voeren mentie ghemaeckt hebbe) in Hispanien ghestoruen: Zijn Huysvrou liet veele Kijnders wederom dopen/ eñ die welcke door die Kerckendienaers toesamen gegeuen waren/zijn van nieus door de Papen toesamen gegeuen geworden: Maer wie het heft geweygert/hebben dat Lant ruymen moeten/die selue zijn ontallicke veel wt den Lande getogen.

Des Hertoginnen mãdaet tot werpen.

Den 24. liet de Hertoginne een Mandaet tot Antwerpen wtroepen/dat alle Catholischẽ meer dan de Protesterende profijtelick was: Dat alle de ghene welcke int Lant begeeren te blijuen/ vredelick voortaen sullen leuen/eñ dat alle kerckendienaers / eñ de ghene die sick in haer Predicacy hebben vijnden laten/ eñ die Beelden gestormt hadden / aen lijf eñ goet gestraft souden worden/die Vader/Meyster eñ Heeren / sullen voor die kijnder/knecht eñ dienaer/ die mãbaer is/reden eñ antwoort geuen: Dat alle der geenen kijnder/die Euangelisch/Catholischer wijse wederom gedoopet sullen worden: Tegen die Schoelmeysters/ dat sy niet sullen leeren eer sy geexamineert zijn / eñ haer Boecken voor goet gekent zijn. Tegen die Boeckdruckers / die verbodene Boecken laten wtgaen/ eñ tegen die Officieren/diese toelaten eñ lijden. Teghen die ghene / welcke sonder des Conincx weten ende wille gelt opleggen eñ ontfangen vanden Onderdanen. Tegen alle vergaderingen/die sonder des Conincx wille geschien. Tegen alle vremden/die in 24. vren dat Lant niet verlaten/ ofte getuychenis brengen / waer sy van daen zijn eñ

waerom

waerom sy alhier woonen. Ten laetsten dat niemant den Geestelicken resistere.

Het heft sick de Aenuolginge dagelicx vermeret, also dat by duysendē wt den lāde zijn gereist

Tot Tournout zijn op een Dach hondert eñ ses gewaldige Coopluyden eñ andere haer goet benomen geworden/ met een groot getal gevangenen/die het oock qualick is vergaen.

De Graue van Hansfelt is tot Antwerpen gebleuen/ die Hertoginne is weder na Bruyssel den 18. Julij getogen.

Appendix annexe, ofte anhanck, sommiger kleyner Chronijckxkens van gedijnckweerdige saken in verscheydene Steden eñ Prouintien geschiet.

Anno 1567. den 10. Januarij zijn de Predicāten vande Reformeerde Religie wt Leeuwarden verdreuen.

Den 9. Marty hebben de Tyrannen tot Audenaerde inde vergaderinge der Christenen geschoten/daer onder vyue doot zijn gebleuen. Es worden als doen die Vlaemsche Gemeynten alomme verstroeyt. Anno 1567.

Den 27. Aprilis gheschiede die laetste Predicatie tot Amstelredam/doen die Heere van Brederoede met den Edeldom/ eñ die Predicanten wter Stadt vertrocken/zijnde de laetste vstroynge der Nederlantscher Gemeynten. Anno 1567.

Anno 1566. den 26. eñ 27. Juny begostemē het puere Euangelium Christi openbaerlick ende vryelick te Predicken ouer die gantsche Neder-Landen/aen seer veele Steden eñ Dorpen/ met vendieninghe der H. Sacramenten.

Anno 1566. omtrent den 16. eñ 17. Augusti/ geschiede in veele Steden eñ Dorpen der Nederlanden / een seer haestighe affwerpinghe der Beelden/ Ataren eñ cieraten/ welcke datum des Jaers die Capitael Letteren deses Versken wt wijst.

ConCIo saCra FLVIttVMIdI CeCIdere DeastrI.

Den 6. Septembris zijn binnen Leeuwarden wt de drie Parochy Kercken alle die Altaren eñ Beelden off ghebroken/ door de Ordinantie van de Ouerheydt/ Anno 1566,

Den 8. deser voorsz Maent eñ Jaers/ hebben de Dienaeren des Godtlicken woorts Antonys Claesen des morghens/ eñ Martinus Eliacus des middaechs die eerste oepenbaere Predicacy ghedaen inde grootste Parochy Kercke te Oudehoue in Leeuwarden: by toelatinge vande Ouerheydt/ eñ den 15. der seluer Maent daer nae hebben sy daer oock des Heeren Nachtmael wt ghedeelt.

Den 18. Septemb. Anno 1566. zijn alle Altaren eñ Beelden wt die Minrebroeders Kercke te Gronningen affgebroken met consent vande Ouerheyt.

Den 25. Septemb. is den eersten Steen gheleyt vanden Tempel tot Antwarpen vãde Nederlantsche Gemeynten/ Anno 1566.

Den 25. des seluen Maents eñ Jaers voorsz worden die Christenen vande Reformierde Religie tot Nimmegen ter Stadt wt verdreuen.

Den 3. Octobris/ anno 1566, wort den Dienaers des Godtlicken woorts te Bruyessele op Lyfstraffe verboden het Euangelium aldaer/ eñ daer omtrent te Predicken. Ende dit was alrede de eerste verstroynge nae die oepenbare Predicacy.

Eynde deses eersten Boecx.

Dat tweede Boeck der Nederlantſcher Oorlogen, begrypende den *Inuaſie ofte Inual der Heeren, Edeluyden eñ ander Ballingen* vande verdreuene Geuſen, welcke met eẽ groot getal van Ruyteren en Knechten zijn int Lant geuallen, om weder *in*de Poſſeſſy haerder goederen te geraken, de haer door de Tyrannen ontnoemen waren.

Dat tweede Boeck.

Exordium 2. Libri.

ALſoo wy hier voor beſchreuen hebben, hoe het in Nederlant ſy toeghegaen, eñ in wat geſtalte het ſy gheweeſt, doen die Hertoge van Alue is angecomen, hoe de Predicatien verboden zijnde, alle die vander Reformierder Religie vervolget eñ gedempet zijn door die Inquiſitie. Eñ wanneer ghy gedult draghẽ wilt, ſo wil ick v verklaren, wat de Hiſpaniſche Inquiſitie ſy, daer van meer inde Chriſtenheyt gheſproken wort, dan datmen weet wat die Inquiſitie is: Wort oock menichmael de beduydinge daer vã voor een Fabel gehouden, ſoo ick niet den Oorſpronck ofte grunt verklare, daerbenebens ſoo wy alleen vande Inquiſitie ſpreke, ende niet weten wat ſy is, ſoo ſoude het weynich luſts den Leeſer anbrengen, daerom wil ick ten eerſten ſeggẽ wat die Inquiſitie is, wie die Richters zijn, eñ wat voor een oeffeninge van dien daer van gehouden wordt. Nochtans dewijl gheen kennt int Nederlandt verborghen is, dat deſe Hiſpaniſche Inquiſitie een oorſake is aller deſer troublen, ſo en heb ick niet onderlaten willen des Inquiſitions verklaringe met haer beghin vlytich te beſchryuen.

schrijuen.

Hispania door wien in voortijden gheregeert sy.

Hispania is eerst door kleyne Coninghen gheregeert geworden/daer na meestendeel/door die Affricaners ẽn Carthaginensers ingenomẽ/welcke ten laetsten dwongen dattet selue vandẽ Romeren bedelick toegelaten worde: Is pedt wat door de Wandelen ende Alanen ghergheert geworden/welcke wt Vzanckryck door die Gothen ten tijde des Keysers Theodosy ẽn Valentiniani des derden verjaecht hebben ẽn veel Lãden ghewonnen/welcke dat Roomsche rijck ẽe afganck is geweest. Ten laetsten zijn deese omswerende Luyden/door Bonifacium tot Regẽten in Aphrica gheselt/welcke met actie der anderRegenten ouer die Aphricaners beropen zijn ghewoorden/ẽn als sy op der ander zijde/door die Viligoten worden verdolgt/zijn onder Gontran ẽn Genserico haren Ouersten/Anno 709.ẽn 20. schier achtmael hondert duysent sterck/vã Mannen/Wijuen jonck ẽn out ghecomen/om Aphricam te verneeren ẽn te verderuen: Nae desen wt tocht hebben die Gotthẽ met consent der Keysers ghetegeert/totter tijt Roderici/tot deses doot ẽn onderganck van alle zijne geslachte/heft Gzane Julianus wt Aphrica die ouerghebleuene Wandalen/Moren/Aphricaners/ende Saracenners ghelocket/onder den Ouersten ghenaemt Musa/om te vergelden ende wreken die smaetheydt/die Rodericus doorsz aen zijne Dochter Caua ghenaemt/begaẽ hadde/welcke haer Jonckfrouwelicke eere gheschendet hadde/ende nae denmael hy in veele Slaghen van Oorloge meer dan seuenhonderdt duysent Menschen ommegebracht hadde/hebben sy gantz Hispanien verroerert/ende dese Coninckrycken opgherichtet/

te weten

te weten/ Granaten/ Valencen/ Portughalen/ Tholeden/ Cordouben/ ende andere meer: Maer die ander Christen vanden stamme der Gothen/ om te ontvlien den ondragelicken last/ ende groue welicke tooren deser Moickeren/ zijn in de Berch Aragonien ghetoghen/ welcke plaetse Cantabrien ende Asturien ghenaemt worden/ welcke Pelagius tot een Coninck ghekoren hebben/ die heeft den Ghotischen titel ghelaten/ ende weder een starcke Krijch teghen die Mooren ghevoert/ doch niet met sulcken voorspoedighen gheluck/ waerom zijne Naecomelinghen uit Rijck hebben hulpe begheeren moeten vanden Coninge/ als te weeten/ van Pipin/ den grooten Carolo/ Lodewijck ende andere meer/ alsoo dat sy in corten tijt die verlooren Landen weder hebben ghewonnen/ waerom sy die Landen uit deelden in Landtvoechdijen/ ende daer nae in Coninckrijcken/ die sy genoemt hebben nae hare vaste plaetsen/ door welcker middel sy ingheroemen worden/ als vanden Stadt Leon ofte Leghion/ dat Coninckrijcke Leon/ van Tarracona/ Arragonia/ van Barcinonia/ Barcelona/ vander Slot dat Pelagius ghebouwt heft/ alsoo balde als Leon verooruert was/ teghen der Mooren wtual/ Castilien: Daer nae zijn die Coninckrijcken/ als Nauarre/ Galitien/ Portugael/ Tholeden/ Valentzen// Cordouben/ ende Granaten op ghestaen/ naedien die Mooren den Christelicken Coninghen ende Grauen Onderdaenich te zijn ghedwonghen worden/ als een yeder op zijn plaetze teghen haer Dorloghen voerde/ waer van die principaelste waeren die van Arragonia ende Castilia.

Onder alle Oorloghen eñ Cruchsrustinghen/ welcke men tegen de Ongelouigē geuoert heft/ is Fardinādus van Arragonien de namachtichste geweest: Maer naedemael dat Lant tegen de Moren verseekert was/ door den gheluckighen wtganck des Sararentischen Kruchs/ soo heeft de Cōinck Fardinandus voorsz/ gelijck zijn Out vaders/ onder eene redelicke gehoorsaemheydt met sommige Tributen/ eñ Inpositien de Moren gehouden/ niet dies te minder in eenen Leeuen vol arbeyts/ bysonder byde eyghene Luydē/ doch lidelicken/ dewijl sy van wegheu der Religie niet gemolesteert zijn.

Maer dewijl de tijt nimmermeer ghelijck sy/ eñ der Heeren ofte Coeningen herten dickwijls verandert worden/ waerom den Onderdanē huy dendaechs soo veel Lasts wort opgeleyt. Sommige hebben den Coninck geraden te kiesen sōmighe personen/ die sy meynigerley superstitiē eñ ongelouen achtinge souden hebben/ op dat het Joedische eñ Mahometanische geloue/ der Catholischer Religie gheen affbreuck make: Maer wy beuynden dat alle Personen/ die den ander een Cuyle grauen/ selfs daer in vallen/ want het haer hert sal zijn tegen een steen te stoeten/ want sy daer ouer wt zijn /om ander Luyden in haer fantasy te brenghen: Die voornaemste zijn vanden Coninck daer thoe verordent/ gelijck zijne Voorsuaders gedaen hebben/ eñ het heft sick toegedragen/ gelijck doch gemeynlick een Coninck gantz sorchfoldich is/ begeerende in Eeren ende Roem/ allen landeren Coeningen te bouen gaen/ soo heft de Coninck Ferdinandus voorsz besloten/ niet minder sick een ghoeden Christen ende Politisch te toonen/ gelijck hy een naemachtich Kruchsman is geweest/ eñ heeft vanden Kruch affgelaten/ alle zijn sin meerder tot den Christe-

lijcken

licken geloue anghewent/welck een goet eñ loflick werck is van een Coeninck/ die alleen een Beeldtnis des almachtigẽ Coeninck voert/door gerechticheyt eñ ware barmherticheydt teghen zijne Onderdanen is bewijsende: In welcken hy soo geluckſalich is gheweest/dat hy een ghewisse ghetuychenisse vanden Paeus becoemen heft/ voor sick eñ zijne Nacomelingen/dat de Coninc van Hispanien met den Catholischen Tytel genoemet wort: Ghelijck Gregorius die darde int 730. Jaer den Coeninck Alfonsen van Gallicien desen tijtel ghegeuẽ heft/welcke eoc alle Spaniaerts dobbelt Catholisch heft genoemt.

Dese heft een Oorsake gegeuen/dat alle Moren/Sarraceners/Aphricaners/eñ Joedẽ selfs/ (welcke/gelijck die Historien betuygen/ vande pluuderjnge eñ v̄storinge Jerusalems/dit Lant bewoendt hebben/ dewijl een deel van haer van Tito des Keysers Soen/alhier geschickt waeren) want sy Jesum Christum voor Gods Soen bekennen moesten/ofte dat Landt ruymen/ende elders waer een beter woeninge soeckẽ/zijn daer omme veel duysenden van dit Volck inde palen van Gilbatar/daer nae in Aphryca eñ op andere plaetsen getogen: Andere welcke in Hispanien de gelegenheyt beter behaecht heft/zijn aldaer ghebleuen/eñ hebben met haer Kijnders den Doop angenomen. Maer corts hier nae hebben de Spaniaerts vernoemen/wat die inghebeeldede meyninghe vander Godtheyt/ sie sy ghelijck goet ofte boos/inde herten der Menschen werckẽ doet/ wanneer die eenmael inghewortelt is/bysonder als die van outs vanden eenen tot den anderen geleert wort/ende blijuen alsdan halsstarck daer by/soo is den Joeden haer oeffeninghe van haer Religie verboeden/waerom die Spangiaerts nemen tot beweeringhe voor den gherechte/de ver

volginghe/om haer Luyden wt te roeyen/ maer het is onmoeghelick gheweest/alsulcke verhardede Luyden in haer ongeloue affwendich te maken.

Begin der Iacopijner Oorde.

Weynich tijts daer voor heft S. Dominicus een Hispanier/wt den Bisdom Lerouta/vã Calaroga geboortich/een nieuwe Gheestelicke oorde inge opgericht/ eñ der Iacopijners oorde bedacht(van welcken ick reden wil) door Honorium den darden Paeuws/ int 1216. Jaer bekraftiget zijnde/welcke inden Oorden voorgecomen is: Dat die Kercken vallen totten gronde/eñ alleen S. Dominicus houtse oprecht/hoe wel Innocentius de darde zijn Voorvaeder/sulcken Oorden op te richten heft affgeslagen.

Dese Oorde is in sulcken ansien gecomen/dat de Coninck tot Hispanien/alle saken de cõscientie eñ Religie angaende/den Iacopijners is betrouwet gheworden. Hoe wel te voeren eẽ forme der Inquisitie is opgericht geweest/nochtãs soo is door dese Oorde de Inquisitie meer geconfirmeert geworden/dewijl sy an te sien was/als heyligher dan eenige andere Oorden. Waer doẽ men nv sach dat de Joeden door dat bidden/ Predicken eñ vermanen der Dominicaners/niet gewonnen worden/hebben sy de roede/ dat is/ het Sweert inde handt genomen/om haer Luyden totte Religie te dwingen/wanneer sy het Lant niet ruymen willen. Die Roede/van welcke ick tespreken ghesinnet ben/ende welcke die Dominicaners/tot op dese tijt ghebruyckt hebben tegen dese arme Creatueren/heeft oorsake ghegheuẽ/ datmen achtet: Die Inquisitie sy ten tijde des Coninckx Ferdinandi aen den dach ghecomen/ van wegen dat dese maniere ende forme veel strẽgher ende heftigher/als te voeren teghen de affvallige

vallinghen ghebruyckt is geworden, de sy Marannen noemen/welck is een name onder vele Natien der Christenheydt ghebruyckelick/ teghen die welcke wt een bysondere Lust/de sy tot eene nieuwe Religie hadden/ ende de oude verlatende waren/waerom der Marannen oorspröc weynich te voren bekent is geweest: Ghelijck die Joden op den beloefden Messiam ghewacht tet hebben/hebben sy dit woort Maran(dat is onser Heer)voor ende nae inden mondt gehadt/ hier en teghen hebben die Hebreen/ die den gheloue aenghenoemen hadden/ tot haer gheseydt. Maranatha/dat is/die Heer is ghecomen. Weynich tyts hier nae is een tweedracht ende byantschap onder de Christen teghen den ander opghestaē/welcke des voornoemdē Salichmakers toecomst gheloechent hebben/die sy Maramitē noēden/ende als eēn schadelicke eñ verdoemde Secte verworpen: Dit is die oorsake waerom de Joden dat woort soo dickwyls inden mondt gehadt hebben/ende die Spangiaerts weder tegē haer/ Apostaten/afualligue/ende teghen alle die/welcke die Roomsche Leere niet recht bekenden/dit woort ghebruyckt hebben. Marannen Oorsprong

Daerom soo zyn de Jacopÿners ofte Dominicaners aenhanghers des Inquisitoons geweest/ ende een beter formc als te voren daer thoe bedacht: Die Coninc heftse van stonden aen verheuē/eñ Pacus Sixtus de vierde vā Genua gebuertich/heftse geconfirmiert: Sonder alle twyuel dat te doen/heeft hy groote oorsake ghehadt/ om die veruloeckte ende verboodene der Mahometaner ende Joden leere wt te roeyen/ de daer ouer wt waerē om dis conscientiē der mēschē tebe swarē met ÿwachtige vādē beloofdē Messia/de

Heraeuers

Saraceners eñ Arabiers/welcke die Moren in Hiſpanien beroepen hebben/deden veel quaets. Die Joeden ſelfs zijn onder deſen Paeus Sixto verordelt geworden/in 1475. Jaer/om dat ſy 'een tweer Jarich Chriſten Kijnt ghecrupcyciget hebben/zijn ghemacht eñ rechte Worſt afkhouwende/is dat Kijnt door geſteken worde tot ter doot toe/daer nae in een vloeyende water geworpen/inde welke voor Paeſſchen/Jeſu Chriſto toe ſpotte/eñ alle Chriſten tot ſchande/daerom ſoo zijn ſy geſtraft geworden/nae dien ſy ſulckes int tormentieren bekent hadden.

De Ioeden hebdē een kijnt ghedoot.

Deſe Jacopijners/van wegen des anſiens/die haer de ſtifftinghe haers nieuwen Ordens gegeuen hadden/zijn ſy Beſchermers der Leere des Chriſtelicken geloofs ghenoemt geworden/niet alleen in Hiſpanien/maer oock in Italien/eñ op andere plaetſen der Chriſtenheydt/daer ſy haer Orden ingeplant hebben: Dat eerſte Beuel is haer tegen de Joeden eñ Mahometaners gegeuen geworden/daer na is haer veel groter macht ghegeuen/eñ hebben ſick Inquiſiteuren ofte Onderſoeckers der Ketteren laten noemē/om alle die te perſequeeren/die de Statuyten eñ ordinātien des Catholiſchen Religions niet onderhielden: Waer wat het door Menſchen zijn/dat heeft de experientie al gheleert/die door haer booſheyt alle dingen verkeren/want die Inquiſiteuren door haer affectie onder wyndē met procedieren tegen de accuſatos ofte beclachte met rigoreuſe executie/waerom ſy van alle Man gehatet worden/byſonder na dien dat de Paeus de wtſprake vande vier Bedelers oorde ghedaen hadde/eñ dit is de oorſake geweeſt. Deſe Inquiſitueren hebben ſommige Schriftgeleerde mannen vanden Carmelyters Orden/ouer ſommighe Artyckelen des Geloofs angeſoecht/onder

welcke

welcke was eene Julianus van Bzessen ghenaemt wt Lomberdien/ een vernaemt Pzedicker/ eñ Peter van Mouelana/ van welcke Mãtuanus een schone Apologie geschzeuen heft/ de vier Boecken inhoudt:

Die Paeus betrachtet/ den wtgãc deses partialischen yeuers/ dattet beyden seelen tot een vercleyninge eñ bespottinge dienen soude/ ende ten laetsten tot een afbzueck des gheestelicken Staets soude gedyen/ dewyl beyde Partien op slechte dingen gebouwen warẽ/ eñ dat alle scyn deses tweedzachts op toecomende tyden allen Weedelers Oozdẽ soude schaedelick zyn/ onder welcke die Jacopyners de vooznaemste waren/ eñ beter wouden zyn als die andere/ maer in alle plaetsen is geozdineert ghewozden/ met anstaen des Chzistoffels Martiguen / dat sy altsamen gelyck souden zyn inde Pziuilegien eñ Azyheden/ die sy vanden Paeus verkreghen hadden: Dies niet te weyniger heft haer dese sake bande Inquisitie so seer in haet eñ nyt ghebzacht/ dat veele een suspitie daer wt genomen hebben/ dewyl sy alleen de Inquisitie oeffendẽ eñ gebzuicten: De Coninck Ferdinandus wozt ten laetstẽ selfs bedwongen/ om dese tweedzacht te stillen/ doch met lieflicken woozden/ eñ gantz eerbaren schyn/ eñ heft in haer staet geleerde Geestelicke luyden wt dat Pausdom daer toe verozdent/ die vooz dese tyt duslange bande Inquisitie Voozstanders hadden geweest. Maer dat de Jacopyners gantsch gheen quade wille vã dese offettinge haten/ soo liet de Coninck vooz. haer by die Raet/ raetslagingen ende oozdelen der Vaderen des Geloofs blyuen/ ende die Qualificatie der Leere wozt noch huydens sdaechs dooz haer beschickt/ dewyl sy dat aensien ende dat beuel eer hebben verlozen/ dan vergetẽ/ die sy by een ieder

so hooch

soo hooch aen gebracht hadden/ soo behouden sy den name eñ tytel der Inquisiteuren/ eñ verhopen sy zyn noch niet so wyt daer van gestooten/ dat sy niet mochten een dach weder daer toe comen.

Voorts heb ick v verteilt/ hoe de Inquisitie in Hispanien opgericht is geworden/hoewel sie op de selue tyt veel milder geoeffent is geworde/ dan huydensdaechs: So is doch openbaer/dat de Hispaniers selfs de Inquisitie niet annemen hebben willen/ick swyge van andere Onderdanen delgelycken. Als de Coninck in Arragonia de Inquisitie inuoeren woude/in zyn natuerlick Lant/ wedersproken eñ stonden tegen sulckes de Staten eñ Voorsten met aller eerbiedinge eerst met woorden/daer na metter daet selfs/ als hy haer daer toe te dwingen gheslnnet was/ dewyl de Staten sagen dat sulcke Inquisitie de Vryheyt des Coninckryck schadelick soude zyn eñ een afbreuck maken/ eñ is niet anghenomen geworden (het sy dan sake/ datmen woude seggen/watmen met gewalt te wege brengt) maer het is geschiet met groot bloetvergieten/soo wel des eenen als des anderen deels/gelyck sulckes de doot des Meesters Reytle betuyget heeft/die vanden Coninck met volmachtigen gewalt ofgeuerdiget is geweest/om in Arragonia de Inquisitie in te voeren/waerom hy inde Domkerke te Sarragossa doot geslagen is geworden,

Arragonia wil gheen Inquisitie annemen.

De Forme der Inquisitie,

Noreseert noch de Forme eñ maniere inde Justificatie des Inquisitions ghebruyckelick/ doorweelcke de Duytschen eñ andere moghen ofnemen/met wat Seden ende Ceremonien die Spaingiaerts/dat Borgerlick ofte Maleficitsch Recht laten eenen yeghelicken ouergaen/ wanneer yemandt by haer verklaecht wort/ als hy

niet

niet van haer Catholische geloue houdet/schicken sy hem eenen Schergen / dat is / een Dienaer/ die hem een Dach aen seyt om te erschijnen: Daerom moet de gedaechde ghehoorsaem zijn/ eñ gheene dilagie is schadelicker dan dese/ wanneer hy niet bekent/ so laetmen hem weder wech gaen/maer een Pagie volgt hem nae / die neerstich spoert na zijn wech gaen/ eñ wanneer hy dan wat booses in des Gedaechden woordē ofte wercken verneemt/ so segghet hy dat selue den Vaderen aen/die beschicken hem van nieus te procederen weder/gelijck volgt.

Als hy dan op den eersten geciteerden Dach vrielick bekent/ofte so sy van hem yet wat kunschaps door lange grouwelicke Vragesstucken vernemen/(de Accusateur leyt after de Tapeten/eñ hoort van hem oftet recht is dat hy seyt) maer de gedaechde wort weder nae huys gheschickt/maer soo hy vreemt is/ soo wort hy van stunden aen geuanckelick wech geset: Daer na beroepen sy zijnen Sielesorger/Parochiaen oft Bisschop/wt den Bisdom daer hy verclaecht is op dat sy niet onbedacht aen eens vremden Herders Schaepken haer handen slaen / maer doen hem sulcx aduerteren/ te weten/hoe datter eene van zijn Schaepkens by haer gheuangen sidt/ maer soo de Geuangen wtbreeckt / ofte ontcoēt haeren handen/soo seynden sy nae Alguasil (dat is een gewisse Staet der Schergen ofte Dienaers der Inquisitie) Brieuen/daer in sy aenwijsen des fugitijuen Geuangens aenghesicht/ eñ ander circunstantien vā zijn gedaente/de reiset hem nae in alle Landen/ daer hy meynt hem te becomen/ter tijt toe hy hem gheuonden heeft/ eñ geuangen brengt: Dit selue beschiet gemeynlick den ghenen/die van hoge Staet/ eñ van de Leere zijn / diemen vreeset / dat de selue af-

brueckelick

bzueckelick den Catholiſchen Geloue zÿn ſoude. De verklaechde/ſo hy gheuangen ſy/ eyſchtmen van hem zÿn Sluetels/ om die te ſeynden met een Notario in zÿn huys/ om een inuentariũm te maken van alle zÿne Goederen/ Schriften/Klenodien/eñ anders/ eñ ſy leggẽ de booꝛſ. Schriften heen by eenen rÿcken Nabuer tot den eynde eñ wtdzagen des Rechtes: Eñ alles ſwat heen geleyt is/koemt den Coninc te goede/ſwãt als dan zÿns Raſten toegeſpzoken wozt/ wanneer de verklaechde ouerwonnen is: Ock is het gebzuyck/ al is dat het oozdeel gheen Lÿfs ſtraffe vermach/ ſoo deelen ſy doch zÿn goet als een Roof wt / dewÿl ſulckes van Ketterien ſy toegegaen / eñ dat die verklaechde onweerdich ſy het goet te beſitten/eñ het behoozt al den Coninck toe/na vermogen de Azyheyt eñ conſent die de Paeus den Coninck medegedeelt heeft. De Tozen bewaerder wanneer hy de verklaegde inde Geuanckenis werpt/ſoeckt hy neerſtich ofter gheen Meſſen/Papier/ ofte anders booꝛ handen ſy/tocht hem alle zÿne cleederen wt/wt genomen het onderſte gewaet. Acht dagen hiernae onderwÿſen de Inquiſiteuren den Tozenwachter/dat de geuangen ſoude byerichlick audientie begeeren/de Geuangẽ biddet den wachter/om ſulckes booꝛ hem te ſuppliceren/welcke hy doet: wanneer de Geuangen dan booꝛcoemt begeert hy/ men wille zÿn ſaecke aen een eynde richten: Alsdan vermaentmen hem/zÿn conſciẽtie te ontladen/eñ zÿn miſhandelinghe te bekennen/belouende hem alle genade/wanneer hy ſich bekeeren wil: Soo hy bekent/ wozdt hy daerom niet onturÿt/gelÿck ghy hoozen ſult. Bekent hy zÿn miſdaet niet/ ſo voertmen hem weder in de geuanckeniſſe/ eñ de Inquiſiteuren ſpzeken: Sy willen de ſake balde wtvoeren, Het wozt

ten anders

ten andermael gelycke audientie begeert/maer daer wort niet wtgericht/oock wort hē niet aen geseyt waerom hy verclaecht is/ onderstaende hē door zyn eygen mondt te ouerwinnen.

Na dien wort hy weder beroepen/eñ met dry woorden spreken de Inquisiteuren tot hem: Wāneer hy niet anders spreken ofte nabedencke zyner sielen wil hebben/ so salmen hem den Procureur des Coninclicken kostes tot een tegendeel geuen/eñ anders met hem handelen/dat is/martelliseren eñ pynlick vragen. De Procureur ofte Fiscael/heft zyn gedachten daer heen gerichtet/dat hy dat goet des verclaechden voor eerst den Coninck toe eygene/wanneer haer suptyle vermaninghen zyn halsstarckheydt niet breken doet/so hebbē sy tot haer listicheyt eē toevlucht: Die Inquisituer en laten brengen een Crucifix eñ Missceboeck/dat die verclaechde daer op sweere/wanneer hy niet sweert/so is hy ouerwonnē/ sweret hy/so vereyschē sy gātsch neerstich/ zyns Lants geboerte/Ouderen/Profession/ gesellen/ eñ andere dingen/daer wt sy groote argumentē nemen: Maer die nv wat bescheyden eñ listich zyn/geuen geen antwoort/want sy hebben tevoren de Informatie gelesen/waerom sy verclaecht zyn. Ten laetsten geeftmen hem de Clachte ende Papier/daer ouer sy antwoorden moegen met eē Procurator eñ Aduocaet/die de gevangē Man tot hem beroept/die onderstaen hem te ontschuldigen/eñ nadien sy de sake na vsantie int werck gebracht hebbē/schryuē sy daer toe de bewysinge wt dē Rechtē/eñ suergeuē dat dē Inquisiteurē/ welcke na drie dage dē Gevāgē eñ zyn Aduocatē weder ō beroepē/de Inquisiteurē gebiedē dē Gevāgē de waerheyt te bekēnē/wāt mē in deſē Rechte nyt anders begeert: Maer so hy nyt seggē wil/moet hy wederō īde geuāckenis/eñ tē laetstē laetmen

hē de Informatie sien/maer de getuygen worden niet gemeldet/dan so hem yemant yet wat ouer wijsen wil/so v̄neemt die Geuanghen wie hy sy: Het begeeft sic ooc/dat de Inquisiteurē gunnen den Geuangen/die v̄clacht is/ so hy kan raden/ ofte by hem selfs v̄nemen/ wie hem geaccuseert heft/ouerleggende wie dat mochte zijn/ die met hem tot eeniger tijt soude hebben gesproken van des Geloofs saken/eñ so hy den seluen radet/ soo wort hem v̄gunt/dat de selue met hem ter sprake moet staen: Die nv weleruaren zijn/de begeren Copie van dat gespreck ofte beschuldinghe/ om de schriftelic te beāt woordē: Maer zijn daer twee Getuygen/de mogen den Geuangē ter doot veroordelen. Een getuyge alleen is genoechsaem tot eē pijnlicke vraghe/de Fiscael is zijn wederparty/de verclagers zijn zijne getuygen/ eñ ouer twee ofte drie dagen/als die geuangen weder sal voor de Inquisiteuren gestelt worden/so seyt hē zijn Aduocaet aen/die alderswaerste artijckelen/ waer vā de geuangen geaccuseert sy/ eñ de wichtichste reden eñ getuychenissen der accusateuren worden hem voorgehouden /wie meest gelooflic met een ander ouereen comen/ofte niet/ eñ de Aduocaet seyt tot den geuangen: Dat hy hē sal bedencken/wie dese getuygē zijn mochte/om die te v̄werpē/hier op geeftmē den geuangē sommige dagē zijn beraet, in welcken hy sic wel bedēcken sal/wie ofte welcke zijne viandē geweest zijn/de dese getuychenisse mochtē gedaen hebbē: wāneer hy de niet weet te radē/so is hy ondergedruct/eñ wāneer hy se wel wet te radē ofte nomē/so en āt woort mē hē nz/dattet de selue zijn/maer zijn Aduocaet geeft het dē geuāgē heymelic te kēnen/eñ ind̄ Inquisiteurē tegē woordicheit vraget mē hē/ wat hy voer eē middel eñ wech hebbe/ dē Accusateur off te drijuē. Daerbeneuē als hy hē ontsculdigē wil/ofte bewijsen mach/ dz hy de Geestelic-

kē altijt een goet vrient is geweest/ eñ dz hy gehoudē heft der Geestelickē Ceremoniē/ te weten de Missegehoert/eñ dat hy heeft ghebychtet/het Cruyce eñ Beeldē geeret: In somma: dz hy alles cōtrarij gedaē heft/tegē des accusateurs āgeuē/ eñ het is ooc gebruyckelic/dz de bewijsinge in negē dagē geschie/eñ daer en geschiet geen ontsculdinge/tē waer sake datter geen gewisse getuychenissē voorhādē zijn. Wāneer de tegēgetuigen v̄hoort wordē door dē Richter/ so besluytmē die sake/eñ staet aen de Fiscael/ dz hy mach cōcluderē na zijn behagē: Daer na makē sommige Monnekē eñ Schriftgeleerdē/de qualificatie des geloefs/dz is/sy makē eē wtlegginge/ouer alle het gene/wat de geuāgē vādē geloue gesprokē heft/ so hy na haer opinie recht geseyt heft/wort hy los eñ vry gekent/doch niet sonder schade eñ vergeldinge/gelijck volgt

Wāneer mē niet vā hem v̄nemē can/ eñ hy hē ontschuldigē vermach/so bestaetmē hē met tormēterē eñ pijnigē off te vragē: Ten eerstē so gaet de Geuāgē deur vele Deurē ond̄ het Eertrijc hen in/op eē plaetse daer de Richter sit: Vā stondē an is de Scherprichter voorhādē/met eenē swerten Linnē Roc/de gātz nauwe is/gelijc de Spangiaerts dragē/de sic optē dond̄dach voor Paesschē giesselē voor eē penitētie. Dat hooft eñ angesict is met eenē swarten kappe bedeckt / ende daer door zijn twee vēsterkēs in voor de oogē /eñ also coēt de Scherprichter an/om dē Geuāgē eē vrese aen te brengē/gelijck oft de Duyuel selfs/hem vā wegē zijner sonde straffē wil/ daer na doet hē de Richter eē waerschouwinge eñ v̄maninge/dat hy sal de waerhz seggē/protesterēde/ mits desē/ so hē eē Lit oft been gebrokē mochte wordē/dz de schult op hē soude blijuē: Voorts so trectmē desē armen geuāgen zijn clederē wt/ wtgenomen een

Pijnlicke Vrage.

doecxkē voor zijn schamelhz. Door een merctekē wort die Scharprichter te kennen gegeuen/ wat hy voor een torment inde handt nemen sal: Die ghemeyne torment ofte pijn diemen de arme Geuangens an doet/ wanneer men haer die handen op die Rugge bijndt/ eñ met eē Radt inde hoech te zijn gantsche Lichaem wijnt/ aenden voeten ge daen grote ysers van vijuentwintich pondē swaren lasts/ alsdan spreken hem de Inquisiteuren/ toe: Dat hy moet daer aen sterueu eñ verderuen/ wanneer hy niet bekennen wil/ maer die arme Gheuangen hangt langhe inder hoochten/ ende zijn tranē/ krijten en karmen wort daer weinich geacht? Daer nae laedt hem die Scharprichter vallen/ doch niet dat hy op der eerdē coēt/ maer alle Ledē verruckē sick. Voorts nemt de Scerprichter den tweeden eñ darden last/ eñ tocht hem met den seluighen weder op/ eñ die grouwelicke onmenschelicke smerte duert van negen vren of/ tot elf ofte twaelff vren toe: Soo de Gheuangen volstandich volhardet/ soo draechtmen hem indē Kercke/ daer zijn Barbiers ofte wōdemeysters/ die doen hem noch wel driemael soo veel Pijnne wel an? In desen erbermelicken staet/ begeeren sy van hem dat hy bychten wil/ daer wt sy v̄staē van wat Religie hy sy: Soo die Geuangen begheert te bychten/ laet die Priester een Notarius verborgen zijn/ om op te schrijuen alle het gene wat de Gheuanghen mochte belyden/ wāt hy hiet hem ouerluydt spreken/ want die Priester spreckt voorts tot den gheuangē: Dat hy macht heft hem te ontvryen vandē Vaders. Somtijts worden de slechte eñ eenuoudige Luyden bedrogen daer door midts dat sy yet wat bekennen/ so worden sy ouer ghetuycht eñ straffuallich: Alsdan soo laten die Inquisiteuren een geroep op der Strate/ eñ inde geuanckenisse gaen/ dat de selue Gheuangen veele belijdt heft/ eñ alle zyne broe-

ders ofte mitgheſellen beclaecht ſoude hebben/ al en heeft hy het niet ghedaen/ eñ dewijl die Na bueren ſoo grooten ghekrijt gehoort hebben/ eñ dat die ſprake gaet/ dat hy alle zijne meedebroe= ders ſoude aenghegeuen hebben/ ſoo vreeſen zijn medebroeders ſeer/ daerom ſo geuen ſy haer ſelfs an/ om in gratie te comen vanden Maderen/ des gheloofs ofte Inquiſiteuren/ eer ſy van ander Luyden aen gheclaeht worden/ meynende alſdan beurijt te zijn/ dewijl ſy haer erdom ſelfs beken= nen. Die Kranken worden in des Cardinaels Hoſpitael gheſchickt / daer haer vanden Bar= biers eñ Dienaers wat goets geſchiet/ ter tijdt toe ſy weder inde gheuanckenisſe ghehalet wor= den, Ende alle Maent tweemael beſoeckt de No tarius eñ Thoerenhoerder die Gheuanghenen/ om te vragen eñ haer noodtzuft te helpe coemen/ eñ ſtraffen die gheene de haer de ſpijſe affdragen/ ofte eenighe ſchade doen.

Daer nae coemt die Dach/ op welcken ſy wt ſpreken eñ volbrengen haer oordeel/ eñ twee da= ghen te voeren roepen ſy de geuanghenen/ eñ die Inquiſiteuren gebieden den gheuanghens/ dat ſy anſegghen eñ haer te weten doen ſullen/ alle haer gelt en goet in deſer weereldt/ eñ dat ſy int eynde haers Leeuens/ het niet verborgen houdē/ op dat die gheene/ de in haer huyſen zijn/ niet als Dieuen beſchuldiht worden/ ofte dat ſy ſelfs wt Godlicke verhenckeniſſe niet neder vallēde ſter= uen/ gheliick Ananias eñ Saphira/ voor die voeten der Apoſtelen neder vielende ſtorue/ daer om dat ſy haer goet verborgen gehouden hadden.

Opten beſtemden dach des morgens vroe/ na dien de Bichte des nachts ſy voorgegaen/ bren= gen de Officieren der Inquiſitien/ de Sambeni= te/ dat is/ een galey rock ſonder mouwen/ gelijck daer zijn de Roomſche Mantels/ eñ ouer al beto=

Verordsling der ketters.

gen met swert Doeck. Op den hooft dragen sy een hooge Bisschops hoet van Papier gemaect/ aen welcken hoet gemalet is een man de int vier sittet/ eñ die Duyuel swerft daerom/ eñ maeckt dat vier bernende/ eñ de man voorts is zyn handen en hals toesaemen ghebonden/ eñ tyen alsoo eerst indē vlamme/ daer na int vier: Die Schoolkynders singen voor int heengaen/ de Boete sullen doen volgen nae (dat zyn die welcke een Lyf ofte geltstraffe lyden moetē/ wtgenomē de doot) aen beyden zyden met dienaers der Inquisiteuren beslingelt/ eñ twee Monnekē ofte Jesuyters gaen mede om te troosten de Borgers/ alguazils eñ officieren/ die geswozen zyn/ de Richter/ Presidenten/ Regenten/ eñ Coninckliche Stadtholder des Lantschaps/ met veele Heerē eñ Edelyndē de zyn in haer Palays by een vergadert. Die Papē/ met den Domcapittel/ de Abt/ Prior zyn hier oock al by/ om het onnosel bloet te stozten/ maer sy laten den Fiscael eñ Coen. Procureur mede ter Justitie ryden/ met een Vaendel vā roden Sammet gantz kostelick eñ schoon ghemaket/ daer op deene zyde de Pacus/ welcke de Inquisitie besteedet heft/ met zyn name eñ wapē/ op d'ander zyde des Cōincx Ferdinandi name eñ wapē/ eñ daerenboue eē suluerē Cruyce getekent staet. Die Vaderen des geloofs/ met haere Beuelsluyden zyn oock daer by/ maer al te Peer de Paer volght oock veel volcks nae/ wel ouer de twintich Myen daer toe gheloopen/ tot op die groote plaetse/ daer twee Stellagiē opgerichtet zyn/ de eene voor de Vclaech dē/ de ander voor de Vaderen des Geloofs/ waer onder eene den Reden doet/ die Inquisitie ter eeren/ ende tot verswerpinghe der Ketterye: Koorts hier nae verlaedtmen dit Oordeel/ ende men begint aen den gheenen/ welcke nae haere sententie de minste

straffe

straffē lyden motē/daer na biddet de Ouerste Inquisiteur voor de bekerdē/dat God hē genade verlenen wil/om te volhardē tot indē doot/ eñ daer wort op latijn den 9. Psalm gesongen/ met ander gesangen/eñ de Absoluytie wort gesproken vā eeniger erruer eñ faute/maer niet vāde straffe. Daer na moet dat volc sweerē/ dat sy by der Catolischer Romscher Kerckē leuen eñ steruen willē/eñ de selue/tsambt de Inquisitie/tegē eenē yegelickē willē beschermē. Wanneer onder de bekeerden een Geestelicke ofte Priester is/so wort hy degradiert: Inde degradatie gebruyckē sy de se maniere/dewijl hem beuolē is Misse te singē/ so tochmen hem het eene stuck van het Missegewaet vāden anderē off/met sonderlinge woordē de sy daer toe gebruycken/ eñ daer en teghen soo spreecken sy de woorden/ ghelijck als hy tot den Priesterdom vercorē wort/ met een stucxkē glas ofte Mes/ schraepen sy hem de Ringhers/ het Hooft/eñ haeyr/om dat Priesterlicke Oly wech te nemen/ midts dien dat hy opt nieu ghesmeert wort: Wanneer hy niet ter doot verordelt wort/ degradieren sy hem met woorden/dat is/in abstinentie eñ stille stellen zijns ampts eñ digniteyts/ ter tijt toe de Paeus anders ordineert/eñ de andere die ter doot verordelt zijn eñ steruen moetē/ die worden van stunden aen gehangen. Eñ als de Inquisiteuren vernemē/ dat yemant geueinsder wijse sick bekeert/ eñ dat de wolf onder des Schaeps wolle schuylt/hoewel hy hem geueynst te bekeeren/so laten sy hem komen inden wereltlicken Heren hant/biddende haer/dat sy hem willen genedich zijn/ eñ hem geen Leden doen breken/noch eenige druyppen bloets hem doen ontlaten/ ende in des Halssterckenoordeel soo segghen sy: Dewijl dat alsoo is/dat onse arbeyt om dese van zijn dwaelwech te bekeren vergeefs is/

Degradatie der Priesteren.

soo oner gheuen wy haer den Wereltlicke arm/ dat sy naden Rechte ghestraft worden/biddende doch/wanneer hy tot erkentenisse coemt/ghy hē barmhertich zijn wilt. De gheene de met dē doot verordelt zijn/worden weder inde geuanckenisse gheuoert/daer na worden sy met Roeden ghegeesselt/eñ op Galeyen gesettet/ofte in eewighe ofte tijdtlicke geuanckenisse wordē sy behoudē/ofte sy moeten den Sambenit voorñ draghen/ maer wanneer sick toedraghet/dat eene dā haer een andermael in haer handen coemt/ soo helpe haer Godt.

Dit zijn de Oorsaken(goetwillighe Leeser) waerom die Spangiaerts met den Nederlanderen/Oorloch voeren eñ te voren in Hispantē mz den Moorē: waer wt ghy sult verstaen/den waren Oorspronck des smertzelicken waters/ met welcken de Spanghiaerts(soo de goede Godt daer niet voor hadde gheweest) dat Nederlandt soude verdroncken hebben: Soo sult ghy oock ten stont betrachten die wonderlicke werckinghe/ te weten/wie/doer wien/tot welcker tijdt/ende waerom de Spangiaerts inde gantsche Neder-Landen zijn wtgespreydet: Waer wat ick tevoren beschreuen hebbe/en zijn dat gheen vriendtlicke stucken/van een milde Hertoginne/teghen de grouwelicke Rigoreusheydt der Inquisitien/maer voorwaer sy heft seeten Hoonich betoent te gheuen/waer onder bitter galle was gemengt/want wat groote onbarmhertichheydt sy tegen de arme Onderseten bewesen heeft inde Nederlanden/is eenen yegelicken wel bewust.

Hertoch van Alba tocht wt Hispanien

Die Coninck wt Hispanien besorgede dat de Roomsche eerende Religie opwassen soude tot groten affbreuck eñ nadeel der Catholischer Kercken/eñ tot een onderghanck vande Inquisitie/ gheeft beuel seer eernstelicken(ghelijck ghy indē

eersten

eersten Boeck ghehoert hebt) zynen Suster den Vrouw Margerete/Hertoginne van Parma/ om den afbreuck eñ nadeel voor te coemē: Maer dewyl hy vernam/dat de saken daghelicx boeser worden/eñ dat die Hertoghinne niet wreedelick genoech hanteerde int straffen van zyne Ondersaten/soo seyndet hy wt Hispanien Don Ferdinand/Aluares van Tholedo/Hertich van Alba/ om ouerste Regent te zyn ouer die Nederlanden. Dese Hertoch voorsz sidt met zyn Volck op te Berzelona in Mayo/Anno 1567. ende vaert te Schepe met gheluckelicken wynt neuens Genua. Die Coninck heft beuolen allen Hooftluydē inden Coeninckrycke Neapels/Sicilien/Lomberdien/eñ op andere plaetsen/sy souden met hare Vaēdels op den Melanischen bodem reysen/ welcke oock gesthiet is/maer dewyl de Hertoch aen die Febris cranck lach/soe heft hy in corten tyden een gewaldige Hoop Volcks vergaert eñ toesamen gebracht: Chiapin Vitelli is ouerste Veltheer na hem geweest/eñ Gabriel Serbellon was ouerste Gheschutmeyster.

Inden beginne des Maents Junij/ als die Hertoge van Alba weder gesont gewordē was/ tocht hy met acht duysent Spangiaerts/soeuen duysent Saphoiers/eñ duysendt lichte Peerden van Thurin neuens Geneuen/in dat Borgondien/van daer door Lothringen op Lutzenborg/ op welcke plaetse de Graue Albrecht van Laedron met drie duysent te voet eñ drie hondert te Peerde van Crychsvolck is angenomen vandē Hertoge van Alba/eñ comen met malcander in Nederlandt neuens Bruyssel/beraetslaet de saken met die Hertoginne van Parma/welcke als sie gesien heft/dat de Hertoch van Alba alle gewalt/macht/eñ autoriteyt aen sick treckt/so begheert die Hertoginne voorsz vande Coninc Or-

Hertoch van Alba teyst voort

De Hertoginne reyst wt Nederlant.

loff van haer regent ampt/ om te reysen na haeren Heere den Hertoge van Parma/ende als sy haer Officie den Hertoge van Alba gereligneert hadde/ soo is de Hertoginne voorsz. wt Nederlãt geschepden den 10. Aprilis/ Anno 1568. niet sonder groot hertzeer eñ weemoet vanden ghemeynen Man/ dewijl men spoerde/ dat de Hertoch alle gewalt inde hant ghenomen hadde/ om in zijn voornemen te perseuereren/ gesterckt zijn de door der Spangiaerts macht/ die hy by hem hadde/ daer wt het Nederlant een groot verderuen/ eñ een iammerlicke ruijne wassen soude.

De Bloetraet.

Als nu de Hertoch van Alba alle Steden eñ Casticheden/ met zijn Spansche armadie hadde besettet/ soo laet hy een Coeninclick Mandaet wtroepen/ datmen de Inquisitie annemen sal/ eñ by de Catholische Roomsche Religie blijuende/ beleuen eñ gehoorsaem zijn sal: Daer nae oprichtet hy eenen nieuwen Raet van twaelf Personen/ (diemen noemt bloet Raet) die volcomen macht hebben sullen/ ouer dat leuen het oordeel ter doot wt te spreken/ eñ in veele plaetsen settet hy de Ouerheyt oft/ eñ ordineert daer nieuwe in de plaetse. Aan wegen der verleden troublen/ so houdt de Hertoch voorsz scherp Recht/ eñ benenens een groot getal volcx/ die al door des Hertoginnen mandaet gevangen waren/ soo laet hy noch veel meer hangen: Den voorzuluchtigen set tet hy eenen Dach om te erschijnen/ eñ so sy niet en compareren/ confisqueert hy haere goederen. De Hertoch voorsz heft inden beginne zijns ancoomstes sick geveinset/ dat hy niemant van wegen der verleden Troublen/ aen den Lijue straffen soude willen/ om den ghemeynen man in hope te houden/ dat de Coninck alles vergheuen wil/ wat sick te voren bã wegen de Religie verloopen mochte hebben/ om also in zijn gesetschap

te locken

te locken de Grauen van Egmond'/eñ Hoorn.

Doen nu de Inquisitie/eñ de voorñ Raet met haer ghebruycken is opgerichtet/ soo hebben de Inquisiteuren eerst een begin genomē/ met veel geuanckelick heen te setten/ midts dat de Kynders wederom ghedoopt worden/ eñ de wyuen van welcke de Mannen verdreuen warē/ moesten haer weder ten houwelick besteden/ vā welcke de Spangiaerts hebben de schoonste ghekregen. Als nu veel Luyden op de voors. gemaeckte hopeninge weder int Lant te huys quamen/ soo heft de bloet Raet haer alle geuanckelick genomen/ eñ ouer haer dat Oordel wtghesproken/ eñ daer is veel bloets/ gelyck water/ vergoten/ Veele heeftmen dat Hooft afgeslagen/ veele zyn daer int water v̄droncke̅/ eñ an Galgē gehāgen.

Inden beghinne des Herfstmaents/ heeft de Hertoge van Alba wt volcomen gewalt/ de Heren eñ Borgers van Gendt haer Sloetels der Poorten benomen/ eñ dat Casteel van Gendt/ geeft hy den Alphonso een Spangiaert ouer/ die oock een Veithere was: Desen handel brenghen die van Gendt/ klaghes wyse/ voor den Grauen van Egmont/ die Gouuerneur van Vlaenderen was/ welcke Graue om die van Gendt te beschermen/ coemt voor den Hertoghe van Alba/ eñ seyt hem de beswaernisse van Gendt aen/ eñ als de Hertoch zyn voorgeuen gehoort hadde/ soo laet hy hem met dit bescheyt weder of keren/ te weten/ dat hy wil betrachten/ wat zyne mat. ten goede erschynen mochte/ maer de klachte vā Gent vanden Grauen gedaē/ verdroothem seer.

Die vā Alba neemt die van Gent de Sloetels.

Voorts hier na/ als alle Staten te Bruyssel by eene waren/ so oepēbaert de Hertoch den staten alle zyn macht eñ auctoriteyt/ die hem vā de Coninc gegeuē was/ waer na hy laet buitē aller mēschē meininge die Grauē vā Egmōt eñ Horn door zyn Soone ophouden/ hoewel ghemeinlick

Die Staten hooren des van Alba macht.

die ſprake ginck: Dat de Hertoge van Alba den Grave van Egmont/ eñ den Grave van Hoorn te Gaſtmael ghenoedighet heft/ alſt ock inder waerheydt is/ eñ nae dat de Hertoch voorſz/ den Grave in zyn Sael gheuoert hadde/ als ofte hy haer wat heymelick wilde ſegghen/ in welcke Sael des Hertoghen Soen eñ veel gewapende Spangiaerts hebbē geſtaen/ eñ hebben haer gevanckelick aengetaſt/ eñ des Hertoghen Soen voorſz. heft den Grauen van Egmont eñ Hoorn dat ſweert van haer zyde geruct/ eñ beuolen des Coninckx Gevanghen te zyn/ eñ tot haer in tooren eñ grammicheit geſeyt: Oft dit het ſweert was/ niet welcken ſy dat Nederlant beſchermbt hadden/ eñ hy heeft daer na haer Sweerden met verdriet van hem geworpen/ eñ ſeer op haer verbittert gewoorden, Daer nae ſo heft de Hertoch den Hooffman in dat Slodt te Gendt gheſchreuen/ dat hy ſoude den Spangiaerts inruemen/ welcke ock geſchiet is. Een weynich tyts hier na is des Grauen van Hoorn Secretarius/ eñ de Raet des Grauen van Egmond met ſchriftelicke warſchouwinghe en wech getogen/ maer die Heeren met die Dienaers voorſz zyn in dat Slot Gendt gheuoert gewoorden/ bewaert woordende met drie duyſent Spangiaerts, Sommige dagen hier na is tuſſchen Bruyſſel eñ Antwerpen een vernaēt Man vande Staten/ genaemt Straēl/ gevanghen genomen/ eñ in preſentie des Grauen van Ladron/ eñ andere/ woorde alle zyn goet in Inuentario gheſtelt/ eñ toegeſeghelt: Als ſulckes veel gheſchiede/ zyn ontallicke veel Nederlanders wt het Landt getrocken/ eñ in Engelant/ Hoochduytzlandt/ eñ Oſtlant gevlucht/ onder deſe is niet die minſte geweeſt de Graue Carels van Mansfelt met ander Edeluyden/ Hoeftmānen eñ Krychsluyden,

De Graue van Egmōt eñ vā Horne worden gevangen.

Hier

Hier en tusschen heft het Oorloch in Vranckryck van nieus beghost op te staen/ want de wijl Coninck Philippus in Nederlant den Hertoghe van Alba met een stercke Krijchsheer afgesonden hadde/ soo heft hy den Coninck vã Vrãckryck laten ansegghen/ eñ doen schrijuen: Dat hy soude in gelijcker gestalte de Hugenotẽ wtroeyen eñ persequeeren/ gelijck hy de Geusen in Nederlant wtmonsterde: Die Fransoeysche Coninc wort hier dooz beweget/ eñ begeert hulpe vande Spansche Heyreracht/ eñ liet les duysent Switsers annemen/ hoewel hy seyde: Dat het geschiede/ om zijn Landt te beschermen vanden Hispanischen Crijchsvolck/ maer hy heeft anders in zijn sin geuatet/ want hy meynde met den Switsers/ Papistischen Fransoeysen/ eñ Spangiaerts/ de Hughenoten te dempen eñ te vernielen/ ende het heft gewisselick den Coninck aen zijn wille niet gefalieert/ so hy sulex hadde mogen volbrengen: Maer die almachtige God/ die heft den Hugenoten/ die veele gheleden hebben/ bygheslaen tot noch toe/ eñ haer tot eenen vrede gebracht/ ende alle de Spansche hulpe en heeft in Vranckryck niet wt gericht.

Tcasteel tot Anwerpen wort ghebout.

Den 24. dach Decembris/ heft de Hertoghe van Alba/ soo balde hy in Nederlant gheco emen was/ tot Antwerpen een Castel laten bouwen/ met groote Muyren eñ onbegrypelicke Wallẽ/ dat schier noyt zijns gelijcken bevonden is gheweest/ ouer welcken Casteel boumeyster is geweest eener genaemt Pariot/ die altijt in dienst is van des Hertogen van Saphoyen/ den welcken die Hertoch van Alba bewilliget heeft/ om dit Casteel te fondieren eñ op te bouwen/ eñ als het Casteel soo verre gebracht was/ dat daer een besettinge van Volck daer op legghen mochte/ is de Hertoch van Alba persoonlick met vier honderd

dert te peerde nae het Casteel van Antwerpen gereden/ eñ het Voetvolck heft hy te Bruyssel gelaten/eñ int heen reysen nae Antwerpen / soo is daer een grote Brant inde Munitie tot Mechelen gecomen/maer de Hertoch en is daer doo niet verschrickt geworden/ende tot Antwerpen gecomen zijnde/so heft hy doen ghebieden: Vijf Borchwallen ofte Dwengers rontom dat Casteel te bouwen/ eñ liet eenen yegelicken dã dien doopen met zijn eygen Name: De eerste Borchwal hiet Hertoch/dat ander Toledo/ dat darde Ferdinand/dat vierde van zijn geslachte Toletan/dat vijfde den Bouheren ter eeren/Pactot/ (van welcken metten eersten gheseyt is) worde ghenoemt.

Die vã Alba doet dē Fransoisen hulpe.

In dese tijt als die Fransoeysen bootschaptē/ ten anderden mael by den Hertoge van Alba/om hulpe van hem te hebben/ soo heeft de Hertoch/ om vrientschap tusschen beyde Coningen te houden / den Grauen van Arenborch met twaelff hondert Nederlantsche eñ Borgondische Ruyters/eñ twee duysent Spangiaerts eñ Borgondiers te Voete afgelonden: De Ruyters hebben in haer Vaendels dese Teeckens gehadt/te weten/twee geharnischte handen wt eenen blauwen wolcken/met twee swarte wolckē/Cruiswijse ouer een ander wtgestreken/aen eenen yegelicken Spitz een Coninckliche Croone/ende daer op een Cruyce: Eñ opte twee swarte wolcken twee herten/ eñ twee Croonen / met eenen lieden Bandt toesamen verstricket / int middel was een Cruyce/ eñ een Kelck met een Hostie/ eñ dat Bandt hanget tot onder toe met schoone knoopen: De wtleggingh daer ouer is dese/ de Wolcken bedeyden de Godheyt/de herten/vriēt schap eñ eenicheyt van twee Coningen/de geharnischte handen/dat Gewalt/de Kelck significerde

ficeerdē dat Catholische Geloue/ daer sy in beide Coninckrijcken omme strijdende waren.

Als nu de Hertoch van Alba dat Casteel tot Antwerpen (gelijck geseyt is) geordineert hadde/ om dat hy dies te beter de Stadt ouerheerschen mochte/ soo leyt hy de Staten van Brabāt op/ viermael hondert duysent Croonen/ die eensdeels tot opbouwinge des Casteels/ eñ eensdeels tot betalinge der Crijchsluyden soudē verstrect worden/ eñ als dit geschiet was/ so laet de Hertoch binnen t'Casteel oprichten eñ maken eenen schoonen Altaer/ waer op hy dede maecken zijn Contreseytsel van Metael/ onder zijn voetē hebbende liggen twee Heeren/ als den Grauen van Egmont eñ Hoorn/ waer van hier na breder verclaert sal worden/ eñ de Hertoch reyst weder nae Bruyssel.

Hierentusschen soo laet Coninck Philippus door den Generael Procureur in Brabant/ gelijck men hem plach te noemen/ Wilhelmen den Prince van Oraengien/ die al een tijtlanck wth Brabant geweken was/ ende sick inden Graefschappe tot Nassouw wederom begeuen hadde/ op den 19. dach Januarij door een oepenbaer mādaet citieren/ wiens inhoudt alsoluydt.

Zijne Māt'. sy berichtet gheworden door den voorñ Procureur/ na dien dat Wilhelm de Prince van Oraengien met groter Eeren van Carolo den vijfden hoochloflicker ghedachtenis/ ende van zijne Māt. selfs bewesen is geworden/ dat hy vā haer beide tot een Ridder des guldē Vliesses gekoren sy/ eñ inden Raet der Staten op eñ angenomen sy/ eñ met hogen Eeren eñ Offitien begaeft is geworden/ als te weten/ dat hem de administratie eñ regeringe vā Borgondien/ Hollant/ Zeelant/ eñ der Stadt Utrecht sy ouergegheuen ende beuoolen is gheworden.

Daer

Daer wt men wel ofnemen mach/die affectie eñ geneechden wille/ die zyne Mā'. tegen hem geuatet hadde/eñ ter contratie zyne grote ondancbaerheyt/ gelyck hy sick anders gehouden heft/ als eenēn bromen eñ getrouwen Leenman toestaet. Voorts dat die Prince van Oraengien/ zyne Eere/Eedt/eñ des Coeninckliсken mātsʼ toegeseyde trouwe vergeten hebbende / een anfanger/oorsaker/helper/beschermer eñ opnemer der Rebellen/oproerischen/geworden sy: Maer soo balde als de Coeninck afscheyde wt Brabant/so heft die van Oraengien voorsz met sommige andere, alle wegen eñ middelē gesocht/ dat sy de regeeringe van Brabant/ gantz eñ an sick mochten brengen/eñ alle gewalt sick inruymen: Daerbeneuens soo heeft hy nae veel gehoudene practycken/onaengesien trouw eñ geloue/ sick onderwunden met geweer en wapens tegen zyne Coe'. Māt op te staen/ om Brabāt wt te rouen/eñ dese zyne voornemen is door geen ander oorsake achter gebleuen/dan door zyne onvermogelickheyts haluen: Niet dies te weyniger soo heft hy heymelick by zyne Mātsʼ Onderdanen gepractiseert/dat hy haer van die plicht eñ gheneichden wille/ soo sy voortyts eñ haere Voorvaders zyne Māt'. geleystet hebben / om afuallich te maken/ Jae dat haer oude gehoorsaemhz tot een grouwel verandert sy / soo heft die van Oraengien voors. zyne Onderdanen daer heen geraden eñ dat onder schyn vande Religie ende verdeckte listen/ als woude zyne Māt. de Spansche Inquisitie in Brabant inuoeren/ waerom de Onderdanen haer ter weere souden stellen/ eñ te voeren heft die van Oraengien dat meeste deel vande Ridderschap aengeritst eñ beweecht dat sy sick met een ander verbonden hebben/ eñ toesamen gesworen/eñ met Eedes plicht teghen

malcander

malcander versproken/ dat sy sick zijne Coen.' Māt. eñ zijne Insettingen/die duslange in Brabant gehouden gewordē zijn/wouden tegen setten eñ wederstaen: Dat die vā Oraengien vorñ oock heymelicke vergaderinghen in zijn eyghen Huysingen/beyde te Breda/eñ daer na te Bruyssel gehouden heft/ om malcanderen te helpen beschermen/eñ te troosten met assistentie/ welcke oock tegen zijne Coen. Māt. herwerts eñ derwaerts gewapent eñ opgemaeckt heeft. Daer ouer is Brederoede Capteyn geweest/nochtans met Raet eñ Daet van de van Oraengien toegestaen Vianen tegen zijne Māt. te beuestighen? Eñ het heft sick oock sien laten/ datmen in des Coe. Māts. toebehoorende Stadt Antwerpen/ Krijchsvolc veruoruen eñ angenomē heft/tegen die voerige gepubliceerde Mandaten/ eñ dat selue op Vianen toe/op den water/met alle voorsieninge is dat angenoemene Crijchsvolchen wech geuoert/ eñ de voorñ Brederoede is vādē Vorste van Oraengien sommige stuckē geschuts behandiget eñ toegesent geworden. Daerbeneuens heft die voorz Prince op sommighe plaetsen verbieden laten/datmen die Coeninclijcke Guardy niet opnemen sal/eñ heeft al so die Coe.' Māt. te water niet inlaten willen: Doen hy tot Antwerpen/om der Borger oproer te stillen/is affgesonden/soo heft hy voor sick genoemen/eñ tegen zijne beuolene Offitie toegelaten/dat daer alderley Secten ingereten zijn/ eñ dat der Ketters kercken ofte consistoorien sonder onderscheyt zijn opgerichtet/waer wt de boose onraet/ welcke eenē yegelicken wel bewust is/ zijnen oorspronck genomen heft/voorts so heft hy ooc geconsenteert/ dat daer gelt tot onderhoudinge eñ betalinge der Knechten is verschoeten/ eñ hy heeft noch veel meer angeuangen/het welcke zijner Māt. Pro-

cureur/ noch wijder tot zijner tijt eñ plaetse/ soo het die sake voordert declaren sal/ want dit alles tendeert daer heen/ op dat hy Brabant/ die doch zijne Mãt toebehoort/ inneme/ daer in hy seer tegen zijne Mat. sich vergrepen heeft/ waerom hy niet te verschonen is/ maer zijn verdiende straffe wercket/ om zijn delicten voor ooghen te stellen: Ten einde bidt de Procureur zijner Mãt. dat hy hem gevallen wil laten/ dat hy eene volmachtige malifitzische Citatie tegens die van Ghaen gien/ met den anhanck dat also zijn wille sy/ erkennen eñ beslupten: In behertenisse aller voer angetoghenen stucken beveelt eñ ghebiedt zijne Mat: dat een yegelick op anforderinge des voñ Procureurs/ met ghevoechlicke hulpe hem bystant doe in wat manieren sy dat ymmers doen kunnen/ eñ den Prince van Ghaengien gevanckelick angrijpen/ eñ den selven in sekere genoech same bewaringe te Bruyssel seynden tot dẽ Hertoge van Alba/ zijner Mat. lieven eñ getrouwẽ Neve eñ Commissarys/ welcken deese sake bysonder overgegeven eñ vertrouwt is ghewor den/ om nae verdiende straffe zijner mishandlinge eñ muytery/ na gelegenthey der saken mach ontfaen. Eñ so sy hem niet becomen mochtẽ/ dat sy hem alsdan door openbaere Edicten citieren/ by straffe der verklaringe vande Confiscatie aller zijner goederen/ dat hy sich binnen die naestcomende vijfthien daghen presenteere/ welcke daghen die eerste vijfthien/ voor dat eerste peremptoirisch/ die ander vijfthien voer dat ander gherekent sullen worden/ eñ die onerbijnende voer dat laetste hem sullen voorgeschreven zijn/ eñ dat te Bruyssel voor dẽ Hertoge van Alba/ ofte op eenẽ anderẽ plaetse in Brabant/ waer dat ymmer zijn mochte/ om te andtworden op die Articulen/ welcke zijner Majestaets Procureur gene-

ven

rael tegen hem sal voortbrengen: Waer so verre hy op bestemde tijt niet en compareert, dat als dan die Hertoge van Alba neuens hem na voorgaender verclaringe eenoudich, eñ sonder alle gebruyckelicke ordinantie des Gherichts voortgaert. Eñ dewijl hy, gelijck zijne Mãt. berichtet is, wt den Nederlant geweken sy, so is zijner Mãt. eyndtlick wille, dat die Citatie schriftelic, door een openbaer Edict te Bruyssel verkundiget worde, eñ daer na aen die Dueren des Raet huyses angeslagen worde: Voorts soo sondemen die voorñ Citatie inde Huysen eñ Steden aen die Kercken des plaetses anheffen, waer meede hy niet wat voorwende, dat hem sulckes onbewust is geweest. Dit alles sal so veel crachts hebben, als ofte het inde tegenwoordicheyt des Prince van Oraengien geschiet sy, eñ eyndtlick so is dese Citatie geconcludeert: Dattet sy met zijne Mãt. weten eñ wille gheschiet.

Op den seluen dach wort ooc in gelijcker manieren Anthonijs vã Lalain de Ezane vã Hochstraten, om sick te entschuldigen, door den Hertoge van Alba geciticrt: De general Procureur verteilt hem zijne misdaet oock, dat te weten, onangesien, die Heere van Hoochstraten in grooter Eeren van zijner Joeget off vande Coe. Mãt. verheuen sy, by sonder met de dignitevdt des gulden Vlieses, eñ die Hooftmanschap des Coninclicken Gelwaeder Ruyters, daerbeneuens die heerlicke Legationen aen Keyserlicke Mayestaet, eñ andere Potentaten, soo hem bevolen is geworde, waer wt hy de sondlinge goetwillicheyt, die de Coe. Mãt. neuens hẽ gedragẽ heft, konde ofnemẽ. eñ zijne Mã. hadde voergenomẽ, dat hy wolde in navolgẽde tijdẽ hẽ noch tot hoger Eeren eñ Offitten verheuẽ hebben: Dit alles heeft die vã Hoochstratẽ inde wijnt geslagẽ, eñ is vã zijn

der Voeruaders voetstappen/ die in alle wegen neuens haren natuerlicken Vorste/ gelück vrome eñ getrouwe Leenluyden/ sick hebben gehouden/ offgetreden/ eñ den Prince van Oraengien met alle macht angehangen/ eñ den seluen te wille ghewerst in alle zyne Raetslaen/ om die troublen te vorderen/ gelück voor twee Jaren in zyner Mãts. toebehoerende Nederlanden ghesien is geworden. Ten eersten soo heft die van Hoechstraten in zyn Slot met den Prince van Oraengien eñ zynen anhanck argewanige eñ oproerische Raetslagen te tracteeren geholpẽ/ door welcke zyne Coen Mãts Onderdanen swaerlic geargert zyn geworden/ alsoo dat den boosdaders inder Ooren is gegeuen/ om nieuwe practycken te beginnen/ welcke nae eene onergegeuene Supplicatie veele muytery met moetwille eñ vermetenheyt sy gesterckt geworden/ gelyck sulcks die gantsche weerelt oepenbaer genoech is: Desen Oproer heft die van Hoochstratẽ niet alleẽ niet gestilt/ eñ die Borghers daer off vermaent daer hy doch eygentlick wel wiste/ dat dit alles tegen die Coe. Mãt. sy/ maer hy heftse veel meer hier in gesterckt/ eñ haer oepenbaerlick Pancketten behandiget/ eñ in alle saken sick vernemen laten/ dat hy hare parthÿ toegedaen sy/ welckes hy ooc daer na metter daet beweesẽ heft/ midts dien dat hy haer geraden heeft/ dat sy die Supplicatie vernieuwen souden/ dat nadien men die wtterlicke wech eñ middel hadde opgericht/ welcke alleen die kunst was/ om Brabandt in gehoersaemheyt te behouden/ sy dies te vryer hare practyckẽ hebben angelanget. Naemaels oock/ als hy met die van Oraengien tot Antwerpen int Regimendt geseten heft/ daermen haer toe verordineert heft/ om dat Volck in trouwe eñ gehoorsaemheyt der Coen. Mãt. te behouden/ soo heft de vã Hooch-

straten

straten voerñ. voose eñ grouwelcke stucken voor gaen laten: Onder anderen om oepentlick dē Heren van Brederoe te beschermē/tegen zijne Coe. Māt. met zijne weten so is Crijchsvolck angenomen gheworden/eñ die selue te water met alle prouisie neuens Vianen afgesonden: Ick swijghe die grote affectie eñ gunst/die hy den gemeynen Man getoent heft/daer mede hy der Muytinierders parthije gehanthauet heft/hy hem seluē oock dat gewalt eñ autoriteyt ouer Coe.' Māt.' eñ die Hertoginne van Parma zijnen beminden Suster/die alsdoen Regentinne in Brabandt was/toegeschreuen/eñ sick tegen den seluen ooc onbehoorlick ghehouden/ mitds dien dat hy haer schuldige plicht vande eere niet bewesen heft. In summa hy heft sick also verheuē/dat hy tot Mechelen een Stadt de Coe.' Māt. toebehorich/een Edict sonder beuel eñ wille vande Hertoginne van Parma als Regentin/daer selfs heft wthgaen laten/daer door dat meeste deel des Volcks wilder geworden is/eñ heeft onderstaen alles te doen/ wat hem gelieuet ofte goet gedocht heeft. Eñ hy heft dat Volck also op gelocket/ om ongehoorsaem te zijn tegen zijne Coe:' Māt. bysonder gelijck daer blijckt aen die van Lier/dat sy de Coeñ. Guardynen niet opnemen souden/ na dien hy an haer geschreuen hadde/eñ sommige van die van Adel tot haer gesonden. Ten laetsten so heft hy ooc tot Teremont met die van Oraenghien eñ zijne consorten/sick beraden/hoe sy tegen die Coe. Māt. haer in dat geweer stellen soudē/daer mede zijne Coe.' Māt.' eñ zijn beuelhebber ofte Gouuernante mochte wt Brabant wech geschict eñ wt gesloten worden/welckes sy lange tijdt onder haer besloten hadden eñ dat alleen de Executie verbleuen is/ van weghen hare impotentie eñ onuermoegelicheyt. Alle dese stuckē/ eñ noch

andere meer/so men tot zÿner tÿt int licht brengen sal/zÿn handelinghen eenes ongehoorsamen Leenmans/ daer door hy in crimen lese Maiestatis sy gevallen ẽn daerom anderen ten exemple strafweerdich geworden sy. Met annexer bede/zÿne Mãt. wille in Gerichtlicken malesitz/ Proces tegens de voorsz Grauen van Hoochstraten erkennen laten.

Hierentusschen als die Hertoch van Alba vernoemen hadde vande Pacificatie in Vranckrÿck/ ẽn dat die Duytschen/ welcke den Princen van Conde gedient hadden/in Vlaenderẽ souden willen in vallen ẽn dit geroep brachte hem des Coenincks Legaet in Hispanien/waerom soo seyndt hy zÿn Spansche ẽn Italiaensche Heycracht tot Luyck toe/ ẽn des van Barlemont Soen met twee duysent walen/geeft voorts commissie om die Italianers/die de Conine van Vranckrÿck gedient hadden/ẽn daer van Oorlof hadden/ in bestellinge ante nemen.

Op den 20. dach Aprilis antwoorde Wilhelm de Prince van Oraengien/ẽn Anthonÿs vã Lalaing de Heere van Hoochstraten/op des Generaels Procureurs wt Brabandt volmachtighe Citatie also: Dat sy de schult der opgheresener Troublen/ Oorloghen/tweedrachten ẽn groter muyterië/van sick op de Ractuoerders der Hispanischer Inquisitien schuyuen/eũ sy haer by den Richters der verworpenen misdaden/ẽn ten aldermeesten des criminis lese Maiestatis ontsculdigen/dat sy den Hertoge van Alba hier meede/ daer sy hem inde Tÿranny berispen/soo seer vertoorenet hebben/dat hy haer beyder goederẽ publiceert/ẽn des vã Oraengien Soen /welcke een Graue vã Guerẽ is/ẽn te Loeuẽ studierde geuãckelic genomẽ/ẽn in Hispanië wechgesondẽ heft. Deser ontschuldingẽ inhout luydt alsoo.

Als

Aan beginne deser swarer tijt / als die Prince van Oraengien noch int Regiment is geseten / so heft hy alle neerstichept daer toe gewent / om alle die Troublen / de sich in Brabandt verheuē hadden / te stillen eñ in tranquiliteyt te brengē / eñ geeft den Leeser te beduncken eñ ouer te leggen den staet van Brabandt / hoe die voor eñ nae der Nederlantschen Oproer gelegen sy geweest: Voor der Oproer welcken grooten Krijch ende Oorloch beyde Keyser Carolus de V. Hoochlofflicker gedactenis / daer nae oock Coninck Philippus in Hispanien als Ouerste in Brabant / by nae inde thien Jaren teghen den Coninck in Vranckrijck wtgeuoert hebben.

Waer wat voor bloetuergieten in Vrancrijck sy geschiet / betuyget y enoechsaem de nederlaghe veeler duysent Menschen / Item de Fransoysche Heeren eñ Oorsten / ende ander Natien / die den Coninck Henrick bygheslaen / ende met Lijff / goet en bloet geholpen hebben: Daerbeneuens oock die ingenomene eñ verouerde Steden / Vastichеden / Sloten / eñ ander weerastige Huysen / die ten deele beter met besettinge waerzen besedt / eñ hebben haren eersten naetuerliken Heere verlaten / eñ eenen nieuwen gesworen / gehuldet / eñ gehoorsaemheyt gelevstet: Sommighe Steden en Sloten gantz vernielt eñ op den bodem affgebroken / die Steden tot opene Dorpen gemaeckt / de Inwoeners / Borgers / eñ andere jammerlicken geplaecht / beroeft / geplundert / eñ van haer goet in armoede eñ elēde verdreuē / also dat sy arme luiden gebleuē zijn / eñ alle de dagē haers leuēs troosloose personē geworde zijn: Dit zijn voorwaer alle de vruchtē des onsaligen Krijchs geweest / die (olacy) al te langhe geuoert is geworden.

Alsoo ist voortijdts in Brabandt ende die Ommelanden gheckaen / dat tot dier tijt / als

die voorñ. Krijch opghehouden heeft/dat volck weder eenige prosperiteyt crijgende/eñ het Lant een weynich weder begonnende te floreren/ soo zijn die Inwoeners van dese Nederlanden jammerlick beswaert geworden met die Spansche Inquisitie/die sick dagelicx vermeerderde/ van wegen het toenemen der Reformierder Religie/ datmen sick verwonderen moeste/dat die Inquisitie so lange geleden is geworden. Niet dies te minder so sy eenen yegelicken kenlick eñ oepenbaer dat der voorñ. Landen Onderdanen altijt bereyt zijn geweest/niet alleen alle behoerlijcke gehoorsaemheyt te toenen/maer oock haer eygē Lijff/leuen en Goet voor die Coe. Māt. te wagen. Daerbeneuens heft oock die van Adel zijn ampt/Manheyt eñ goetwillicheyt beweesen/ eñ die Staten hebben rijckelick tot onderhoudinge des Krijchs een ongelooflicke somma gelts verschoten/met so grote goetwillicheyt/datmē noyt een gedaente des tegē willes gespoert heft/maer datmen geloofweerdichlick offnemen kan/ dat het voorñ Landt also tegen die Con.'Māt.' ghesinnet is geweest/dat sy sick ghehouden hebben/ als vrome Onderdanen toestaet/ so veel die ghehoersaemheyt eñ Eerbiedinghe/ die sy de Coen. Mat.'schuldich zijn/belangt/op dat zijne Landē altijt verseekert mochten zijn tegen alle wtlandische Oorlogen, Eñ dewijl die Onderdanen/ bysonder die van Adel altijt dē Coeninck so dienstlick eñ gehoorsaemlick hebben bygestaen/ eñ zijn lanckduyrige krijgen totten eynde geuoert hebben/waerom die Onderdanen hooptē /dat de Co. Mat.'behertighen soude/ dat die voorñ Landen vant perijckel der inlantscher troublen mochten geurijt worden. Als de Onderdanen van haeren Ouersten anders niet gewaer geworden zijn dan alles goets/so zijn sy by haer trouwe eñ gehorsaemheydt

saemheyt tallen tyden volherdich gebleuen: Alsoo dat inde behertinghe des Staets in Brabandt/ welcke te voeren in alderley Coopmanschap seer florecrde/nochtans so hebben sy in voergaenden krygen groten noot geleden/en tot onderhoudinge des Oorlochs so zyn sy met een grote somme geldes beswaert geworden/ alsoo dat sick heft anlien laten/dat die Coninck versekert was tegen alle gewalt van eenige Potentaten/ en met zyn Wederparty versoent zynde/ soo en wort hy niet alleen van alle schulden/ die door doerloghe mochten opgheleyt zyn/beurydt/maer is ock in weynich Jaren tot die hoochste welvaert verheuen geworden. Daerom als die Coe.' Mät.' soo hooch verheuen was/ dat sick die Wtlandtsche Heeren voor hem vreesden/mits dien zyne Ondanen hem in grooten Eeren hielden/ soo is zyne Mät.' voor die machtichste Coninck geacht geworden/en dat so wyt/datmen nootwendich bekennen moet/dat die geene/ de sick dese geluckselicheyt te verhinderen onderstonden/van deese vereeninge onderdruct en te niete ghedaen worden/en dat alle de gene grote misdaet begaē hebben/tot nadeel en preiudicie vande Coen. Mät. en des gemeynen profyts/dat sy gewercket hebben/om haer/anderen ten exempele en waerninge/oepentlick voor eenen yegelicken te straffen/ die na alle ofgeleyde Oorloghen eenen nieuwen twist aengeuangen hebben: In gelycker gestalte gelooft die Prince van Oraengien gantzlic/ dat alle die geene/de Brabandt in dese wterlicke elende en dienstbaerheyt gebracht hebben/in ghelycker manieren behoeren gestraft te worden.

En dewyl dat die Prince vanden Procureur generael/inde pubblicerde Citatioons schrisft/ voor een anstifter der veranderinge/ die in Brabandt is ingereten/beschuldicht is geworden/so

wil hy die straffe/de daer in beghrepen is/ niet weygeren/ so verre dat waer sy/ welcke de Procureur voergeeft. Die selue Procureur affirmiert dat die Prince tot ambitie genegen sy/ eñ begeerte heft gehadt te regeeren/daer wt volgt/ dat hy ander Luyden beroep eñ offitie sonde annemen willen hebben/eñ dat het aller zyner handelingen eñ raetslagen begin eñ eynde geweest is: Om dese propositie te wederleggen/waer wt die accusatie des Procureus ontspruyt/ soo is sufficient/dat hy vande gheene sal verstaen/ die den Prince kennen/ofte hy opt tot begeerte van regeeren genegen sy geweest/ maer dat hy zyn goederen eñ Heerlicheyt/met welcke hy door de genade Gods begauet was/ dat hy die selue recht eñ wel angestelt heft/daer wt men groote macht eñ ansien om te helpen heft gehadt/ dan wt allen anderen onderwindingen. Het moet eenen yegelicken bekennen/dat die Prince/wanner hy zyn profyt hadde gesocht/ so soude hy veel groter eñ beter middel gehadt hebben/om Rijckdom te vergaderen/eñ door de selue sick een ansien te becomen/eñ dat die selue te behouden/ als te Hooue met groter kosten te gaen/om een autoorityt te hoepen van ander Luyden/waer om eenen yegelicken is kenlick des Princen doen eñ wesē, dat hy hier inne zyn eygen profyt niet ghesocht heft.

Eñ dies niet te min/so en heft de Prince/des Coe.' Mats.' Onderdanen/welcke altydt goetwillich tot hem geneicht zyn geweest/ noyt ghedacht off te trecken vande gehoorsaemheyt /de sy hem schuldich verplicht waren/daer hy ter contrarie haer inde selue geneychden ghemoet heeft begeert te houden/ maer dat sy hier van ghealieneert zyn/is die oorsake de Rigoreuschz der wtgegangen nieuwen Placcaten. Dit is alleyn die wech/daer door men seggen kan/dat die Prince

totten

totten eynde zÿn goede affectie/eñ gentechdē wil le neuens den Coninck/eñ zÿne Landen heeft beweesen: Eñ men moet noodwendich bekennē/ dat die Prince met geenerley wÿse den Coninc zÿne autoriteyt ontnemen heft gewilt/ende hem selfs toeeygenen gearbeyt/welcke soo sommighe meynē/dat sie genoechlicker met ruste soude mogen onderhouden worden/daer wt volgt: Dat des Princen intentie veel anders is geweest/ want die autoriteyts des Coninex en mocht met geenen trancquilliteyt geconserueert wordē/soude Brabant anders in zÿn voerige welvaert blÿuen/ofte hy moeste hem die strenghe Inquisitie wel gevallen laten hebben/want zÿne Roē naest Godt is/die selue Inquisitie tegen te staen/welcke alle zÿn handelingen betuygen/ dat hy tot geē Ambitie genegen sy/maer gants contrary beuōden is geworden. Waer hy heft lange tÿt te booren/zÿn Offitie so hy inden Raet der Staten is geweest/opgegeuen en gerefigneert/desgelÿcken ock die Roechdÿ des Coenincklicken Schats/ welcke doch dat voechlickste ampt ofte Offitie is die Staten te verbynden/eñ dat hem dat ghewalt aller dingen gepresenteert is / so hy het annemen hadde willen/daer andere Heerē met groten yuer nà gestaen hebben/maer die Prince heft so groten grouwel/ouermits Gods genade/vande Ambitie ofte eergierichеyt gehadt/dat hy dese beyde Ampten de Coe.'Māt.'gerefigniert heft/ doen hy gesien heft dat hy den Coninck weynich raetsaem zÿn konde/van weghen haerer sommiger Coopmanschap/ so hem inden weeghe lach: Doch niet dies te minder/als die Coe.'Mat. hem tot Raet angenoemen heeft/ soo heeft hy sick met alle eernst beneerstiget/dat hy het also bediende/ gelÿck zÿn Ampt toestaet/eñ zÿn gemoet betuyget eenen yegelicken meest vorderlic te zÿn/ daer

hy

hy naemaels met groter smerten gesien heft/ dat door eener ockte tween Heren list eñ practijc/ des Coenincx gemoet anders persuadeert synde verkeert is geworden. Waer als de Cuen. Wit. tot allen tijden des Princen van Oraengien getrouwen dienst eñ oprechticheyt gespoert heft/ eñ als die Cornick wt Zeelandt na Hispanien verreysen wolde/ soo heft hy den Prince by hem laten komen/ eñ hem seer anghestaen/ om syn Raedt te worden/ eñ hy heft nae lange ontschuldinge hem daer toe bewilliget. Doen die Prince nv gesien heft/ datmen na oude gebruyck handelde/ eñ veel anders als hem die Coe. Wit. bevolen eñ toegesept hadde/ soo heeft hy nae verscheenen twee Jaren wederom oorlof begeert: Daerom syn de vernieuwingen te meerder op die bane gecomen/ welcke vernieuwingen het so verre gebracht heb en/ datter groote Oproer van opgestaen is alsoo dat die Inquisitie eenichsins gemildert eñ nagelaten is/ eñ mits dien datmen dusz Cruchsvolc ingevoert heft welcke hulpe eñ bystant mē noot druftich achte/ so is vryheyt om openlic te predicken gegeven geworden/ beyde in Steeden eñ Cruchslegeren/ daer toe oock heymelick ond sommige an veelen plaetsen/ wtgenomen daer de reformierde Religie in allen omliggenden Landen alrede angenomen was/ die dienst der Kercken onderhouden is geworden: Daer deur die selue reformierde Religie in desen Volckrycken Landen altijt meer eñ meer in so korten Jaren opgewassen is/ dat eyndtlick die name der Inquisitie gehaet is geworden/ door welcke Inquisitie eē ontallicke menichte des Volcks/ Jae meer dan vyftich duysent menschen in Europa haer leuen is ontweldiget eñ geen minder ghetal der Menschen is gedwongen geworden haer Goet/ Ouderen/ Bloetuerwanten/ eñ voorts syn vrienden

ee

te verlaten/ eñ in eewighe elende haer leuen toe te brengen. Dit alles heft niet alleen veranderinge/ maeroock argernisse tegē die Inquisitie oorsake gegeuen/ dat aen veelen plaetsen sommighe Officieren die Inquisitie niet hebben doruen ter executie stellen/ maer hebben het heymelick int werck gestelt/ eñ dat niet sonder peryckel ofte vrese eenichs opruers: Het welcke sommige Officieren wel sullen betuigen/ als haer sommighe geuangen lieden wtharen handen ontnomē worden/ waerom hebben die gheene/ die dese dingen eruaren zyn lange voor heen gesiē/ dat dese vorñ Inquisitie oorsake soude gheuen vande eenighe Troublen/ so men niet voorsichtelick eñ by tydē daer voor en cauierde.

Vrouw Marry koniginne/ die doen ter tyt coe Regentinne in Brabandt was/ vruchtede oock seer voor desen ongeual. eñ is getogen Anno 50. nae Ausburgh tot haren Broeder Keyser Carolum den V. Hoochloflicker gedachtenis/ daer sie te weghe brachte/ datmen die rigoereusheyt des Trentschen Conciliums/ die doē ter tyt geconcipieert was/ offtae eñ milder met den Volcke soude leuen/ eñ datmen die Antwerpers eñ andere Brabantsche Volckeren/ die sulex niet onderworpen willen zyn/ vry eñ ledich vande Inquisitie late/ welcke sie oock verkregen/ eñ int werc gestelt heft.

Doe men nv een tytlanck stille vrede in Brabandt gehouden heft/ gelyck als door der Regētinnen gewalt eñ autoriteyt is geschiet/ desghelycken na den wille des Raets der Staten alle saken geregeert zyn geworden/ so heeft balde de generael Procureur naden afscheit des Coen.' Māts.' alleē/ ofte met sommige tyrannische Raden/ grootwichtige saken begost te tractieeren/ eñ gelyckelick die Coe.' Māt.' den Onraet de sie

begheuen

begheuen hadde/ te oepenbaren: waerom de Toe. Mãt.'een groot misual daer van gecregen heft/ eñ seer toornich is geworden/ dat die Inquisitie geen rechte voortganck en hadde/ nochtans soo hebben goethertige Luyden vanden Adel doechlijck begeert/dat zijne Mãt.' die verdienst ende weldaden/soo hem in voorgaenden Oorlogen vã zijne Onderdanen beweesen is/gelieuen wil ter herten nemen /eñ sick richten wil na Raetslagen eñ gelegentheyt der tijt/eñ na die Priuilegiẽ des Lants/alle nieuwicheden/te weten/die Bisdõmen/eñ de Inquisitie offschaffe/ want daer sommige snoede gesellen inden Nederlanden veranderinge gebracht hebben/die daer tegen de tijdt/ tegen alle Vrijheden eñ Priuilegien der Landtschappen waren/eñ dat de selue moegen wtgheroeyt eñ te niete gedaen worden/angesiẽ de Frãsoeysche Tumult eñ Oproer/welcke door Oorsake der Inquisiteuren/die euen gelijck het selue werck te volbrengen voor handen haddẽ/zijn orspronck genomen heft/is gestilt geworden eñ in trancquiliteyt gestelt/midts ophouden der seluẽ Inquisitie. Eñ dat dies te meer want de oprichtinge der nieuwe Bisdommen is tot nadeel ende preiuditie der wtlandischen Eertzbischoppen eñ Bisschoppen ingestelt/onder welcke Jurisdictie eñ Heerschappy dese saken behooren. Om dese eñ ander oorsaken wille/dat een yegelick na zijn goetduncken/eñ die Lantschappen bysonder alsulcke toeuersicht neuens zijne Mãt.'haddẽ geuatet /eñ in memorie nemende die verleden goede Regieringe/dat sy/nadien sy beswaret ende benaut zijnde/haer oepentlick dorsten by harẽ vors' Vorsteu eñ Heeren beclagen/ mits voort procedierende dat de vernieuwinge groot ongeual/ die hier wt ontspruyten/mochte/soo hier niet vroech genoech voorcomen worde/ in brenghen soude.

Van

Aan dies wegen heft de Regentinne/tsambt de voornaemste des Raets van Staten/ den Heere van Montigny/ een Ridder des gulden Vlies/te Poste de Coe. Mãt. afgesonden/met bevel dat hy zijne Mãt. den Staedt/ conditie eñ wesen van Brabant soude vercondigen/eñ de algemeyne argernisse/die wt dese vernieuwinghe al ontsproten was te declareren: Waerom sic ooc begeeren heft/dat die Adel in Brabandt/ om dat ongeval te vermyden/heft angestaen eñ gedwongen/bysonder haer begerte volbrengende, altijdt hoepende zijne Mãt. werde hare begheerte voldoen/ofte ten minsten de Borden eñ lasten/ daermede sy onderdruckt worden/verlichten: want bysonder de Prelaten eñ Abdijen/de te boeren in Brabandt gantz bloyende stonden/ wordẽ seer verhindert/waerom sy ock haer verordente tot de Coe. Mãt hebben heen geschickt/ gelinck oock die van Antwerpen, om tegen te staen de Inquisitie eñ insettinge der nieuwer Bisschoppen/hebben gedecreteert Welcke Legatie den voorñ lãden een tijtlanck van Oproer vrij gehoudẽ heft/ daer een yegelick hoepte/dat de selue Legatẽ soude de voor zijne Mãts. goede Raedt eñ conclusie ontfangen/dat die gelegentheyt der saken mochte vorderen eñ profijt schaffen. Oste al schoen die Reformeerde Religie van allen zijden so ingheworteit was/dat an sommige plaetsen openticke Predicacy is gehouden geworden/als te weten/te Valencyn/Tournay/eñ andere plaetsen: Welcken handel heft oorsake gegeuen/die Vrijheyt der Religie in Vranckrijck vergunnet zijnde/waerom die van Nederlant sick hebben vermeert/eñ gheneynt/ dat sy niet minder/dan die Fransoysen aen haren Coninck eñ zijne Presidenten/voerdient hadden/in dat exempel daer sy aen veelen plaetsen sulex bewesen hebben/soo behoerdemen

hoerdemen haer oock so wel de vrÿheyt der conscientien toelaten eñ vergonnen.

Men heft oogenschÿnlick gesien inde voerangetogene Landen / als met den lieden / die een ander Religie aenhangich waren / ende sick met Coopmanschap gheneeren moesten / eñ met haer Nabueren gemeynschap hebben / dattet onmoegelicken soude zÿn te houden die oude Insettingen der Roemscher Religie: Maer als de weder party onderstonde de Reformeerde Religie te dempen eñ wt te roeyen / dat sy daer door altÿdt meer eñ meer toegenoemen hebben / eñ gewassen zÿn. Niet dies te minder so is de Cardinael Granucile voortgevaren / eñ heft de voorsz Bisschoppen inde Possessie ingestelt / nadien hy dē Eertz-Bisdom te Mechelen gehouden heft (door welckers cracht hy gedachte een Metropolitanus te blÿven / eñ den Primaet te obtineeren / wtgenomen inde Abdÿ Afflingen) eñ die overblÿvende Abdÿen heft hy sommige ongeleerde gesellē mede ghedeelt.

Eñ ofte wel in sommighe Steden teghen alle hoope sulcke Innoveringen geschiet zÿn / so heeft nochtans een yegelick lichtelick den haet eñ nÿt van veele Menschen / die sy oogenomen hebben / spoeren kunnen / want sommige Steden hebben die nieuwe Bisschoppen niet annemen willē / eñ sulcx tegen gestaen / als te weten / die van Antwerpen / Remonde / Gronningen / Deventer / &c. Waer door so heft die Cardinael voorsz. autoriteyt / eñ gunst verkregen / om alle ampten eñ beneficien des Coninex wt te delē / also dat hy groote macht voor sick selfs / eñ zÿne Bisschoppen gehadt heft / want door sulcken middel eñ wech / om autoriteyt te verkrÿghen eñ te houden over des Coninex Landen / worden veel diverssche practÿcken geoeffent. Eñ op dat alle dingen / soo heerwaerts

waerts eñ derwaerts mochten verloepen/ hem mochtē berichtet worde/eñ hoe dat hy der naest woenender Coningen/Vorsten eñ Heerē gunst eñ fauoer mochte behouden/so heft hy gelyckelic in zyne macht gehadt/alle Commissarisen/ ende des Coenincks dienaers/onder andere ooc zynen lyeflicken Broeder / die Vranckryck daer heen brachte/die den wegen des gemeynen vredes/de Coeniginne/eñ Coenincklike Māt.'op dat vlytichste geboeden heft/datmen hem wederom derwaerts tot haer beroepen soude.

Soe yemant daer op sien wil/ mach hy lichtelick oordelen/wie hem die macht eñ autoriteydt ouer die Coe.'Māt.' sick heeft toegheschreuen/ waer wt dat alle dese swaricheden gecomen zyn: Daerom soo heeft de Prince van Oraengien wt alle dese voorangetogene vernieuwinghen/niet dan hertzeer/becommernissen/eñ moeyelicheden geuatet/eñ niet eenmael/maer oock dickwyls dat Offitie inden Raet der Staten/ eñ des Coen.' Schatz Roechdē opgegeuen/eñ niet anders begeert/dan dat dese nieuwicheden mochten ofgestelt worden: Eñ als die Prince voorsz. vermerkte/datmen met alle ernst sick desen beulytighet/ dat Brabandt in volcomene gehoorsaemheyt gedwongen worde/daer mede eñ dat geen Oorsake ontspruyte/daer in strydich te worden/ dewyl dat niet tot nadeel vande Coen. Māt.eñ des gemeynen profyts tendeerde/ soo heeft hy daer op met grooter ernst eñ neerstigheyt angestaen/dat hy mochte van zyn voorñ Offitien ontlast worden/daer mede hy zyn eygene sakē te beter mochte waernemen/eñ anden Onraet/die hy te voorē gesien hekt/onschuldich mochte kekent worden. Daerom heft hy veel eñ dickwyls beyde by Coe. Māt.eñ daer nae byde Hertoginne van Parma/ als Gouuernante/aengestaen/om van zyn Offi-

tien ontslaen te worden/nadien die Verbondts-verwante hare Supplicatie overgegeué hadde/ van welcke die wederpartij veel ende diuersch clappen: Voorwaer/ als die Prince soo seer zijn Eere gesocht hadde/eñ stck hadde willen toeeygenen die autoriteyt vande Coe. Mãt. soo en is niet gelooflick/dat zijne Mat. hem Oorlof te geuen/geweygert soude_ hebben/ veel minder dat hem wtdruckelijck soude beuolen worden hebbẽ/ dat hy in zijn Officien soude blijuen eñ voortuaren. Want het eens Lants kundich Recht is/dat men die Heeren van zijne Regiment offettet/die men ambitieus ofte Eergierich spuert/ want hy alsoo ten laetsten alle des Coninex Landen ouer weldigen soude/eñ hem selfs toeeyghenen/ maer het is contrary alles wat die Procureur voergeeft/ want hier door wort ghenoech verclaert/ dat die Prince noch voor noch nae des Coninex affscheyden in suspitie is geweest van Ambitie/ dat hy hem soude willen die autoriteyt vandẽ Coninck toeeyghenen/ ofte Brabandt voor sick te houden/dewijl claerder als die Middachs Sonne blyckt/dat de Prince anders niet begheert en heft/dan van zijn Officie ontladen eñ beurijt te zijn/maer die gheene sullen anders ghedencken/ welcke betrachten/dat nae den affscheydt van de Coe. Mat. alle macht/gewalt eñ autoriteyt inde handen des Cardinaels van Granuelle is ghe-weest: welcke men warachtich met veele ghe-tuychenissen eñ Exemplen mach bybrengẽ/doch men laet het om veele Oorsaken wille/after wegen/maer men kan dat selue niet voorby laeten gaen/dat die Heer toginne van Parma na den af-scheyt des voorñ Cardinaels bekent/dat haer bin nen weynich Maenden meer verkundiget is ge-worden vande Brabantschen saken eñ Handelin gen/dan die gantsche tijt wt/doen die Cardinael

dat

daer selfs present is geweest.

Ende als naemaels die Hertoginne inden laetsten Oproer van Bruyssel te ontwycken inden sin heft gehat/ende sie weberom ouer dat Alpgeberchte te voegen voorghenomen hadde/daer mede sie den geenen ontruemen ende plaetse gheuen wilde/die een groter autoriteyt/dan die hare gheweest is/eyschten/so heft die Prince t'samt andere Heren seer drengende aengestaen ende gebeden de Hertoginne van Parma/dat sy haer selfs niet deese onbilicheyt/noch die Coe.' Mat. de smaetheydt anden soude. Waer mede gantz klaer beweesen is geworden/ dat alle des Princen doen ende wesen/alle Eergiericheyt contrarij ende enteghen is geweest. Soe verre die Prince alle gewalt ende autoriteyt hem toeeygenen hadde willen/so en hadde hem geen beter Oorsake ter handen ghestaen/dan dat hy ghesien hadde/dat des Hertoghinnen voornemen ende wille volbracht hadde geworden/maer hy heeft gantz anders gesint geweest/waerom hy nae zyn vermoeghen het selue heeft voorghecomen/ende des Hertoginnen voornemē offgeschaft.

Ende dewyl dat die Coe.' Mat. geradē is geworden/dattet sick profytelick aensien lact/soo men die Raet der Staten met Edele ende geleerde Luyden/de van een sonderlinge aensien waren/vermeerderde/daer mede men alle discoort ende oneenicheydt voorcoome/ende dies te beter alle saken handelen mach/bysonder datmen die erkentenisse ende settinghen des Raedes naesette/ende die selue met grooter ernst inden executie drenghe/ ende eyndtlyck dat men allen Oorsaeken offschaffe/dat een yeghelyck sick alle tweespalt na zynen goetduncken ende welghevallen onderneme/ ofte zyn eyghen profyt soecke inde

gemeyne goederen. Daer op die Prince ooc van de Hertoginne van Parma is angelanghet ghe-worden/dat hy haer sommige Persoonen soude angeuē/die hier toe bequaem/eñ weerdich mocht ten zijn/om dese Offitien te bedienen: Maer op dat hy niet in suspitie coeme/ als ofte hy hier in zijn profijt socht/soo hekt hy desen handel gantz eñ al der Coe. Māt. goetduncken eñ welgeual-len bzy gelaten/het welcke was een teecken/dat hy zijn eygen profijt van hem gegeuen heft/daer wt volgt/dat die saken veel anders gestelt zijn/ dan dat hy soude geneycht zijn tot ambitie/ ofte begeerte soude hebben gehadt om te regheren/ gelijck hy beschuldicht is geworden.

Dewijl nochtans der Ergierighen naeture eñ eygenschap is/dat sy ghemeynlick alleyn/an-dere wtghesloten/te heerschen begheerich zijn/ maer zijn opinie is gantz contrarij geweest/ wāt zijn Intentie was/datmen die Raet der Staten vermeerē/eñ dese autoziteit veele mede deelen sou de: Voorts heft hy oock angeboden/dat hy sich te huys begeuen woude/daer mede anderen een steede eñ plaetse ingeruymet soude worden/ van desen sal die Hertoginne/eñ andere Raden moetē getuychenisse geuen: Is dacrom niet dan noode/ datmen schijnbaerlicker eñ gewisser Oorsaeken deser Troublen voortbzenge/eñ datmen hier toe ter herten nemet/ dat die Brabanders begeerich zijn/hare bzyheden met veuer te beschermen/eñ te defendeeren/die sy duslange gebzuyckt hebben in kracht der vereeninge/so sy met haer Borsten aen allen zijden ingegaen zijn/eñ om haer Prin-legien/met welcke sy een deel van dese Borsten/ daer nae oock vanden Keyser selfs van outs off begaeft zijn geweest/voor te staen eñ te houden/ bebreest zijnde/dat sy vande Prinlegien mochtē beroeft worden/so sy met wtlandischen Volcke-

en beladen souden worden. Maer als die Cardinael Granuelle in zijn voornemen perseuereerde/ eñ in zijn afwesen zijne aenhãgers voorts inde sake procedeerden/ soo is daer corts wederom alle discoort verweckt/ diemen niet teghenstaen konde/ van weghen der tweespalt/ die onder die Voornaemste Raden/ als te weten/ der Staten/ des kleynen Rades/ desgelijcken ooc der Pencrinc meysteren/ welcke door den Cardinael ende zijne Vorsten geregiert worden/ maer met de gestalte/ dat sy nimmermeer met een ander vereenigen konden.

Eñ nae dien dese eñ dierghelijcke saken veele tweedrachten voortbrachten/ soo heftmen voor goet angesien (daer mede eñ dat niet meer ongeual/ so daer nakende was/ ontspruyten mochte) datmen den Grauen van Egmondt tot die Coen. Mãt. heft afgesonden/ daer door namaels in zijn wedercoemst een yegelicken met grooter hoepeninge/ eñ clare beduydinge vande beteringhe aller dingen/ desgelijcken met vermilderinghe der Inquisitien vertroostet is geworden. Eñ datmẽ Anno 1565. een vermilderinghe treffe/ zijn op die tyt daer toe drie Bisschoppen/ drie Theologi/ drie Doctores der Rechten/ eñ oock soo veel Canonisten toesamen gecomen/ welcker Conclusie eñ meyninge vande vermilderinge der Inquisitie tot de Coe.' Mãt.' is geschickt/ maer sie is niet toegelaten eñ voortgebracht gheworden. Hierenboue heft zijne Mãt' int eynde des Jaers wtdruckelick geboeden/ datmen sonder alle wederspreken de nieuwe Bisschopen in voeren/ eñ die Decreten des Concilij tot Trenten publiceren/ eñ den Inquisiteuren haren gewalt/ die haer so wel dat wereltlicke/ als dat Geestelicke Recht toegekent heft/ soude ouergheuen/ eñ dat die conclusie des Conciliums tot Trent met alle

rigoreuſheyt van ſtonden aen inde executie ghebracht ſoude worden.

Die Copien deſes Mandaets zijn van ſtonden aen in alle Steden ouerghesent ghsworden/met beuel van dien/dat ſy haer na dat Mandaet ende Placcaet des Coninex ſick ſouden ſchicken ende regulieren: Dit is die anderde voornaemſte Oorſake geweeſt/waer door deſe veranderinge ende Onract/gelyck volgt/is opgereſen.

Daerom de wijl die Inquiſitie byſonder vande Coe. Mat. ſelfs wt drucklick is beuolen geworden/van wegen de argernis eñ oproer/ſo volght daer wt te concluderen: dat hem ſelfs eñ niemant anders die ſchait des verloopenen onracts toe te reckenen ſy: Soo en is oock de waerheyt niet ghelyckformich/dat door des Princen van Oraengē ingeuen eñ anſtiften/die Onderdanen tegen zijne Mat. zijn aengehitſt/eñ dat hyle eerſt ouoert eñ geraden/eñ het meeſtedeel des Volcks opgerockēt heft/dat ſy met malcander verbondē zijnde/muyterij angenangen eñ toeſamen geſworen hebbē/dat ſy tallen tyden tegen die Coe. Māt.' eñ zijne Ordinantie/diemen van anbeghinne ghehouden heft/ſick weerē eñ beſchermē willē: Eñ dat ſy deſe vergaderinge ofte Cōciliūm beyde in zijner Huiſerē eñ Houē te Breda eñ te Bruyſſel ghehouden hebbēde/ſy dat Hooft/de anuanger eñ Faucteur geweſt/waerō hy der Rebellē eñ Halsſtarcken muytemaker eñ bredesſtorer genaēt mach worden: Daermen doch gheen oproer ofte tweedracht aen dē Prince neuens zijne Mat. begangē/ende daerō niet ſchuldich is om angeclaecht ofte geaccuſeert te worden: Voorts dat die voorñ Conſpiratie niet door zijne ingheuen ſy gheſchiet/maer van weghen der beſwaerniſſen/die wt de Inquiſitie opgheſtaen is/ ende datmen teghen die erſcheenen beloſften iſſen: Anno 1550. An. 1555.

Anno

Anno 1562. eñ 1565. ende oock in volgende tijden ghehandelt heft/gelijck bouen bewesen ende verhaelt is. Daerom affirmeert die Prince van Oraenghien/dat door den voorsi verbondt ende klaechreden/ende anders/soo hier op geuolghet is/sick euen dat selue toegedragen heeft/het welcke in eenen gantschen vergaderden Raet/de Hertoginne voor heen gheseyt heft/dat te weten/die verclaringhe vande rigoreusheydt der Placcatē/van weghen zijne Mat. wtgheganghen/oorsake geuen soude van een groote veranderinge/dewijl veel Lieden grote hope gheuatet hadden door de vertroostinge des Grauen van Egmont/wt Hispaniē vande Coninck weder gecomē zijnde.

Naemaels is oock gheschiet/d at den Hertoginne is toeghelchreuen/ghelijck sy selfs in haer Antwoort bekent heeft/dat die declaratie vande wtgheganghen Placcaten des Coe. Māts./een Oorsake sy aller veranderingen/welcke Placcaten/(ghelijck verclaert is) die schult der verbinghe/soo tegen haer wille eñ weten gheschiet is/toe te eygenen is. Waer als hare Hoocheydt die selue declaratie vijfthien dagen voor heen behandiget is geworden/eñ den inhoudt van die vōstaē hebbende/eer de Bontghenoten haer Concilium opt Raethuys gehouden haddē/so heft sie oopentlijck wt geseydt: Dat haer dese declaratie voors. niet in alles wel heeft beuallen/eñ haer bedunct niet: Dat die Rigooreusheydt der Placcaten een wech ende middel soude zijn/om vrede ende eenicheydt inden Landen te conserueeren. Haere Hoocheydt heeft Voorwaer dat voernemen der Bondtghenoeten niet voor oproerisch gehouden/dewijl dat sie standtastichlijck betrouwet/dat die Bontgenoten niet willen tegen zijne Co. Māt.

Mãt.'/eñ dat gemeyne Vaderlant begaen/ ofte dat sy yetz sonden attenteren/ dat tot preiuditie vande selue Landen soude zyn/ eñ datmen oeyentlick gesien eñ vernomen heft/dat wt de Inquisitie dese veranderinge van verleden trouble opgestaen is: Men behoert te aenschouwen die Exemplen in Duytzlant/in Vrancryck/ Engelant/eñ Schotlandt/maer men moet bekennen/ dat zyne Mãt.' met zyne rigoeruse Placcaten anders niet te kennen wil geuen/dan dat hy met ter tyt Vzabandt gantz eñ al te gronde op den bodem wil vernielen. Hier en tegen/dat inde Lãt schappen/daer die vzyheyt der Religie/ofte oock ten minsten de vzyheyt der consciencien vergunnet eñ geoozloft is/eñ daer die Inquisitie gheen plaetse heft/ dat altydt daer vzede eñ eenicheydt woent: Waer mede wozt betuyght/datter groot onderscheit/eñ veel anders is/sonder Inquisitie in vzyheydt der consciencien te leuen/ dan in alle boosheyt eñ moetwille sonder straffe eñ correctie. Het souden oock de duytsche Vorsten/ofte andere/die hare Landen eñ Onderdanen in vzeede eñ welvaert begeeren te houden/eñ haer daer an niet minder gelegen sy/als zyne Mãt. de vzyheit der Religien/ofte der consciencien niet toegestaen hebben/so verre daer ongehoorsaemheydt te bevzuchten hadde geweest.

Eñ zyne Mãt. is oock dies te meer indemeyninge gesterckt gewozden/ouermits dat de Vót genoten haer gantz niet obstinaet ofte halsstarck getoent hebben/ofte met gewalt haer begheeren te verheuen zyn bedacht geweest/ maer sy hebbẽ alleyn begeert/dat zyne Mat.' haer clagen eñ biden audientie geuen wil/eñ hier ouer dat bedunken der Staten anhoeren/met eerbiedinge/dat sy daer nae/gelyck die voorñ Staten in Religiens saken beslupten sullen/leuen willen. Eñ so van dies

dies swegen een ongehoorsame/ Oproerder ofte muytemaker mochte opstaen/dat die selue ghestraft worde na eysch der saken/ maer die Bontgenoten begeeren alleen/datmen haer suppliceren wil anhooren/ofte datmen de voorn Staten daer ouer beroepe: en na dat sick dese handel in Brabant begeuen heft/ soo was het noodsakelick ghewees/datmen dese wichtige sake by die Staten aenbrengen/welcke tallen tyden om sulcke Oorsaken wille/nae luyt hare Privilegien en vryheden/van Keyser Carolo den V. hoochloflicker gedachtenisse in Religions saken tesamen beropen en geordineert zyn geworden/om te concluderen na die Ordinantien/gelyck inden Text bevonden wort/ Anno Domini 1531. oepentlick uytgeganghen.

Daerom hebben de Bontgenoten gedacht/het ware niet verboden sulcx ootmoedichlick te suppliceren/gelyck om sulcke saken te begeeren al tot gebruyck is geweest: Ghelyck men beuyndt goede en heylige Verbindinge inde H. Schrift/ als te weten/inder Machabeen Boecken/ daer de Machabeen tot vorderinghe van Gods eere/ welvaert der Regenten en Oversten/en tot geluck en heyl des gemeynen Vaderlants haer verbonden hebben: In gelycker ghestalte meynt die Prince van Oraengien/ dat die Verbontenisse vanden Adel voor geen Rebellie tegen zyne Mat geacht mach worden/maer so veel dat belangt/ dat die Bontgenoten malcanderen hulpe en bystandt tegen die Inquisitie belouende geconspireert hebben/uytgenomen dat sulcke conspiratie/ op die wyse/gelyck verclaert is/soude kunne ofgeschaft worden/mits dat zyne Mat. mochte bevonden hebben/dat die Inquisitie alle vreede en eenicheyt contrarn sy/so hebben die Bontgenoten oock gepresenteert/sy willen van haer voor-

men ende begheerte offstaen/ ende zijne Mãt al le ghehoorsaemheydt leytsen/ begherende haer te reguleeren na die alghemeyne besluytinghe ende concilium vande ghemeyne Staten.

Daer nae heft haer ooc de Hertoginne geshict/ welcke voor der Bõtgenotẽ ãcoemst gesept heft: sie sy in wille gewest dat Besluyt ofte Cõclusie der Coe. Mãt. vã de Inquisitie wegen te milderẽ/ eñ heft sic inde name vãde Coe. Mat gesimuleert/ dz sy Brabãt vãde Inquisitie heft ontvrijẽ willẽ/ maer sy heft vãdẽ beginne tot dẽ eynde als sie wt het Nedlãt scheyde sic anders getoẽt wãt sie heft de v̄bindinge eñ de angegeuẽ Supplicatie voor eẽ ongehorsaẽhz eñ oproer gehoudẽ/ alhowel sie te vorẽ met woordẽ eñ met werckẽ sic anders geueynset hadde. Dese simulatie/ eñ Hypocrisie heft haer de Prince voor ogẽ stellẽ willẽ/ nz dat hyde selue v̄bõtenisse opẽbaert ofte angeft/ de zijne persoẽ nz ãgaet/ maer dz hy hiermede bewist dat sy haer voecht na het goetdunckẽ vande Coe. Mat. die de Bontgenotẽ voor Rebellen eñ Oproerischen houdet.

Ende doen die Hertoginne wt beuel des Coenincks ende wt erkentenisse aller Raden/ dat begheeren eñ suppliceeren der Bondtgenoten hadde toegestembt ende gewillecoort/ soo wijt datse met haer eyghen handtgeschrift eñ seghel beloeft heft/ dat sie van weeghen des verbonts/ eñ alles wat hier op volget/ die Bondtgenoten niet souden beschuldicht worden/ so heft zijne Mat. geen billicke oorsake ghehadt/ noch oock die Hertoginne selfs/ dat sy die Bondtgenoten booser toe vertrouwen/ ende segghen doruen/ dat die Hertoginne hebbe dat op een ander Intentie eñ meyninge gedaen/ om die gheene te stillen/ de geen eerbaerheydt gedragen/ ende die Beelden gestormt hadden/ het welcke al teghen haer wille misdaen

was

was. Men mochte nochtans wel seggen/dat des Hertoginnen ende zyner Coninclicker Māt. meyninghe een ander contrary zyn/daer sie doch accoordeeren ende ouer een coemen/ want haer beyder Intentie is anders niet geweest/om der Bondtgenoten vrientschap te houden/ waer me de veel meer gheuordert/ dan gehindert worde het weluaren vande Mat/soo sy meynen: want der Coninclicker Mayestaet ende des Hertoginnen Declaratie heft het soo verre ghebracht/dat ter suffitient is om te ontschuldighen vande opgheleyde accusatie/ende dewyl die Bondtghenoten niet voor oproerisch vande Cōinclicke Mat. Mayestaet ende die Hertoghinne zyn gheachtet gheworden/ te weten/inde opneminge der Bont genoten/soo mach men hier wt considereren/hoe variabel der Ouerheeden gedachtē zyn. Voorts soo heeft die Mayestaedt op dese meyninghe met zyn eygen handt gheschreuen in den Dogstmaēt/ na ende voor dat die voornoemde Verbondteniſſe met die anghegeuen Supplicatie ghedaen is geweest/dat zyne Mayestaet wel met des Princen van Oraengien dienst content is/ende wat sick verlopen mochte hebben/niet was achtende/eñ dat die Prince sick niet door andere reden soude persuaderen laten/ zyner Oprechticheydt haluen: Zyne Mayestaedt hebbe een gheweisse vertrouwen aen hem/op dat hy niet zyner Misgunners smaet reden gheloue gheue/ van welcke hy schryft dat sy misdoen.

Hier wt is te verstaen/ dattet heest gheen schyn/datmen den Prince voorsz. een Capteyn/ anfanghер/ Fauteur ende Oproerder noemet/ de wyl men niet en beuynt/ dat hy de selue Bontghenoten opghenoemen/ opgehouden ende beschermdt heeft/ soo en kan men ock niet bybrēgen/dat hy sommighe wt die Bontgenoten/ ofte

ock

oock andere te beschermen opgenomē heft / waer om hy soude beschuldiget eñ angheklaecht wor den: Daerbenevens so klaechtmen oock op hē / dat sommige Ontgenoten sick in dat geweer ge stelt hebben in sommige plaetsen / eñ geens dincs reeckeninge gedragen / waerom die Prince niet schuldich is / sick te verantwoorden ouer het gene / welcke andere gesondiget hebben / eñ men de hoorde hem ooek daer mede niet beswaren / dat sommige wt die Ontgenoten naemaels onghe hoorsaem eñ oproerisch zijn geworden / eñ dat al le het geene / wat hier mede ondergelopen heeft / niet alleene sonder zijn beuel eñ geboth / maer ooc met zijnen grooten hertzen leedt sick begheeuen heft. Beneuens dien so is dit alles in zijn absen tie geschiet / daer hy selfs om sick eñ niet anders waerom Trijchsvolck hebt annemen laten / daer contrarij zijn Wederpartij seyt: dat hy hem heeft willen dat ghewalt eñ autoriteyt vande Coen. Māt. toeeygenen / dewijl hy die Steden eñ Cas zelen onder zijn subiectie op dit tijt heft gehadt.

Waer die Prince is voorwaer niet anders ge sinnet geweest / als dat hy na het Beuel des Her toginnen / die voorñ Landtschappen / by sonder Hollandt / Zeelandt / eñ Utrecht (welcke zijne Gouuernemēt onderworpen was) mochte in vre de eñ trancquilitcyt brengen / eñ de selue ter teon we eñ hulden zijner Coninclicker Māt. conser ueeren / daer mede hy sick beneerstichde om zijne benolene Offitie trouwelick te bedienen: Van des sen suilen hem die Presidenten / Raedt / Staten / Officialen eñ Ouerheden der seluer Steedē heer licks ghetuychenis ghenen willen / eñ dat hy niet met yemant anders besproken heeft / maer dat hy beyde Partijen tot gehoorsaemheit / trouwe / eñ hulde van zijner Māt. heft vermaent / gelijck hy oock by de ander Luyden ghedaen heft daer hy

heerschappij

heerschappij gehadt heft: Het welcke men daer wt klaerlick ofnemē mach/ dat de Prince voors. met Gods hulpe geresisteert heft/dat in alle Tumult ofte Oproer/gheen Stadt ofte Dorp zijner Māt. toestandich/ beschadiget/ ouerweldiget/ ofte van zijne Coen. Mat. ofte des Hetoginnen gehoorsaemheyt is offgetroken geworden.

Eñ tot Refutatie/ofte wederlegginghe vande Citatie aen die van Hoochstraten ingebracht/dat die selue Heere hem oock eeniges eergierichetts voornemen soude geuallen laten hebben/voorts dat hy te Hoochstraten op zijn Slot eenige Raetslagen soude getracteert hebben/met die vā Egmondt en Hoorn te Teremont/ eñ desghelijcken met die Prince van Oraengien eenige conspiratie besloten soude hebben/ om sick tsambtlick in dat geweer tegen zijne Māt. te stellen/eñ den ancomst van Volcken in Brabandt met alle macht te verhinderen: Daerom protesteert die Prince voors. op die getuychenis der Heeren/welcke te Hoochstraten op die tijt by malcanderen zijn geweest/ofte sy daer wat anders ghehandelt hebben/als dat sy een ander besochten/eñ t'samen vroelick waren/midts sommige vremden Heren haer bloetwerwante ontfanghende/ eñ men sal nimmermeer bewijsen cunnē/datmen op de plaetsen yet wat besloten heft/welcke tot suspitie ofte nadeel van zijne Māt. mochte gerakē: So mach ofte kanmen niet probieren eñ bewijsen/ dat hy noch te Teremont/ofte op ander plaetsen eenige Raetslaghen heeft helpen houden/ om zijne Mats. ancoemst in Brabant te behinderē: Maer hy is wel bricht eñ geaduerteert geworden/dat alle zijne Handelingen by Co. Mat. op dat archste zijn wtgeleyt/ daer door zijne voorige genegentheyt neuens hem vermindert sy/soo is hem een Copij eens Briefs/die Franciscus vā Alaua/

na/Coen. Wat. Legaet in Vranckrijck aen die Hertoginne geschreuen zijnde/behandiget is geworden/welcke onder naamachtighe persoonen te verstaen gegeuen is: Men soude dese drie te weten den Grauen van Egmondt/den Grauen van Hoorn/ende den Prince van Oraengien te gelegener tijt ende plaetse nae haer verdiende loon/ Lijffstraffe ontfangen. Hier entusschen moeste mē met valsche angenoeme vrientlicheyt met haer omme gaen in welcken Brieff die Oproer so sick in Brabant verheuen hadde/haer lien toegherekent is geworden.

Dat is die voornaemste Oorsake/ waerom sy te Terremont toesaemen gecomen zijn: Maer de Heeren hebben op haer onschult sick verlaten/ ende niet anders besloten/dan den Inhoudt deses Briefks die Hertoginne voor te brengen/ende haer daer van te beuryen. Wat voorts daer meer gehandelt is/verhoopt hy/dat die gefangen Heren haer sulcx genoech ontdeckt ende verclaert hebbē.

Waer soo veel die andere puncten ende Artijcke len vande Citatie belangen/dat de Prince voorsden Heeren van Brederoede soude geraden hebben/die Stadt Vianen teghen die Coe.' Māt.' te versterckē: Het welcke gantz tegen die waerheyt is/maer dat hy voor sommighe Jaren selfs te Vianen is gheweest/daer hem de Heere van Breroe aengheseyt heeft: Dat zijns Heerē Maders laetste wille sy gheweest/om die angeuangene Veste van Vianen te volbrengen/ so hadde hy geantwoort dat sulcx geschien soude/waerom hy zijne laetste begeerte moeste volbrenghen/ maer vande Coe. Māt. is niet gesproken geworden/noch en is hem oock niet inden sin gecomē/ yet watt tegen hem te atenteeren: Want die van Adel in Nederlandt hebben tallen tyden de vry

heyt

heydt gehadt/om haer Heerschappÿ nae haer ghelieuen te verstercken: Alsoo is Mianen ock des Heren van Brederoe eyeghen goet/met alle zÿne gherechticheden/eñ alhoewel zÿne Voorvaeders daerom gepleytet hebbē/nochtans is Brederoede in possessy ghebleuen. Waerom hier wt geen Crimen lese Maiestatatis te concludeeren is/maer wat sy malcandezen gesprocken hebbē/ is geweest om die Stede voorss. te beuestighen/ eñ van des Conincks saken en is ghen mentie gemaeckt/ende is langhe tÿdt voor dese Troublen geschiet.

Beneuens dien datter noch voorghebracht wort: Die Prince soude die Heeren van Brederoe te wille Crÿchsvolck laten tot Antwerpen annemen hebben/t'sambt eenige Munitie al stilswÿghende nae Mianen gheschickt/teghen des Herto ginnen Wandaten: Wort tot antwoort gegeuen: Dat die Prince tot Antwerpen sy gecomen/om die Stadt vande opgeresen Troublen te brÿen/ eñ als hy sulcks vernomen hadde/ soo heeft hy den Marcgraue het selue gheaduerteert/ ende die Marcgraue daer nae soeckende/en heeft niemant gheuonden/dan die gheene de ter Tafelen hebben gheseten/welcke Commisie hadden om Crÿchslien aen te nemen/maer sy zÿn heymelÿc ontweken.

Ende het is waer/ dat die Prince voorss. met somige stuckē geschuts den Herē van Brederoede veert heft/die te Vtrecht gegoten gewordē zÿn/lange tÿt voor dese Troublē/ eñ is op die selue tÿt noch inde diēst vāde Māt. 'geweest/waerom hy hem die selue niet heft weygeren konnē/de swÿl Mianen niet swÿt van Vtrecht ghelegen is/ eñ hy sulcx van hem begeert heft.

Ouer de punctē in de citatie begrepē/dz d'Prince op

op sommige plaetsen eñ Steden van zijne Mat. verboeden soude hebben/ Besettinge aen te nemen/ bysonder in Zeelandt/ daer hy ooc Crijchsvolck heen geschickt heft/ om dat selue Landt in te nemen/ eñ die Coe. Mãt.' daer door vande Zee wt te slayten.

Soo veel die Besettinge belangt/ soo en is die Prince nopt sulcx inden sin ghecomen/ eñ wanneer het also ware/ so soudeu sy anzeg_hen: Tot welcker tijt/ wanneer/ ofte in wat plaetse: Niet dies te minder/ als hy int Eylant was/ dat Zeelant genoemt wort/ so seyt hy/ dat hem voorghecomen is/ dat voorhanden soude zijn/ dat Zeelant ingenomen soude worden/ wanneer sulcx geschien mochte/ daer veel aen gelegen is/ soo heft hy den Heeren van Bourtel affgheschonden/ eñ beuolen/ datmen geene besettinge annemen soude/ sonder zijne bewillinge/ gelijck sulcx allen Stadtholderen gebruyckelick is. Naemaels als hy door den Hooftman tot Seebuzch bericht is geworden/ het welck zijner heerlicheyt onderworpen is/ dat ter sy twee hondert Voetknechten vande Hertoginne aldaer gecomen/ die in dat Slot soudẽ willen/ maer het is haer sulcx vanden Hoofman affgeslagen/ maer hy besorgt dat een muytery onder haer opstaen mochte/ dewijl sy niet betaelt waren/ eñ daerenbouen was op die plaetse weynich prouiãdie voor handẽ/ eñ als hy sulcx vernomen hadde/ soo heft hy haer beuel gedaen/ sonder wyder bescheyt vande Hertoginne/ dat sy niemant op dat Slodt sonder zijn consent opnemen souden/ eñ die Hertoghinne als sy oock die sake vernoemen hadde/ heeft sie daer in verwilliget/ ende die besoldinge geschickt/ hoe wel die Hertoginne te voreu anders berichtet is geworden/ dewijl sie te Bruyssel/ ende hy te Antwerpen is gheweest: Eñ soo dese voorsz. Soldatẽ dat Slot

aen

aen sick getogen hadden/so moeste hy daer Redē eñ antwoort voor gegeuen hebben. Voorts soo hebben die van Antwerpen gebeden/men soude haer geen Crÿchsvolck oft besettinge inde Stadt voeren/sy begeeren tot allen tÿden den Coninck gehoorsaem te zÿn/Lÿff eñ Goet in zÿnen dienst niet sparen/eñ den Coninck nimmermeer in zÿne affayren verhinderen: Hoe wel sommige Schepen vol Soldaten van Antwerpen/der Stadt te ruste wtgemonstert zÿn/soo zÿn die selue in Zeelant angecomen/eñ vanden Inwoeneren aen dat Landt te schepe verhindert/wacrom sy moesten door hongers noot weder tot Antwerpen schepen/eñ dewÿl men seyde/ Dat sy in des Vredes roeden dienst geweest zÿn/so zÿn sy buyten Antwerpen/te Lande ghecomen zÿnde/ verslaghen geworden: Doen sulcx die Goesen tot Antwerpē gehoort hebben/so hebben sy haer opghemaeckt/ eñ den Soldaten willē te hulpe comen: waerom een groote alarm inde Stadt opgheresen is/doch door den Prince gestillet/sonder alle bloetbergiē ten der Borgers. Hier mede te kennen geuende/ dat hy noyt in Zeelant onderstaen heeft/yetz wat te attenteeren/daer mede die Coninck zÿn wech/ voornemen/ofte middel opgehouden mochte worden/maer dat hy geen Crÿchsvolck in Landen eñ Steden heft annemen willen/is geschiet/om alle twedracht te schouwen/ eñ vrede eñ eenicheyt onder die Onderseten te conserueeren. Hierom verwondert sick de Prince van dese persoonen/ die hoochgeleert eñ so treffelick gheachtet willen zÿn/eñ hebben dorpen voortdrenghen saken/die niet beweesen kunnen noch moegen worden.

Noch wort hier meer inden Artÿckel die inde Citatie begrepen is/verclaert: Dat die Prince tot Antwerpen geschickt is gheworden/om den Oproer te stillen/ maer dat hy dats toeghelaten

heft een vrije oeffeninge eñ exercitie aller Sectē sonder onderscheyt: waer hy op antwoort: Dat hy wtdruckelick inden Raet gesproken heft: Hē sy onmoegelick die Religie off te schaffen/doch so woude hy zijn beste met alle hoochste neerstichz/ sorge/eñ wille doen/eñ van wegen van desen so heft hem die gantsche Stadt gedanckt/dat door zijne Raet die Troublen ghestillet zijn/ maer die Prince hadde moegen gedōgen/dat een ander in zijn plaetse verordent hadde gheworden. Die Ouerheden selfs/eñ niet hy/hebben die Kerckē laten oprichten/eñ oeffeninghe der Religie gepermitteert/dewijl daer booser te besorgen was.

Die Consistorien zijn opgericht voor zijner toecoemst/ Ja voor dat die Predicacyē opentlic ghehouden zijn geworden/eñ om te verhoeden/dattet Volck/ niet voort meer tesamen loope/so heft hy een wtvlucht onder hem toegelaten/met welcke men alle circonstantien der sake handelē mochte/gelooft oock niet dat daer door de Coe.' Māt' eenige afbreuck is gheschiet/maer veel meer tot trancquiliteyt eñ vrede is dienende.

Den laetstē Artyckel/dat hy soude hebbē gelt/ Schattingen eñ Impositien gheboden/eñ die tot besoldinge der Krychsluyden angewendt hebbē: Daer op antwoort hy also: Hy en weet van ghene Schattinghe ofte opneeminghe van Gelde/ maer wat daer gheschiet sy/dat is voor zijn aencoemst ghebuert/den armen te goede/ende tot onderhoudinghe der Kerckendienaers/ende opbouwinghe der Kercken/ende daerom ist bewijslick/ dattet hem niet te profijte wtgestrect sy geworden: Waer wt ghenoechsaem is te verstaen dat hy gheene Schattinghen heeft opleghen willen/ dewijl hy vijfftich duysent Guldens/die hem tot een veeringhe zijnder diensten goetwillich aenghebodē worde/niet heeft annemen willen: Het

was

was onmoeghelick in sulcke groote Coopsteden/ als Antwerpen is/ sulckes ofgeschafft te wordē/ want daer in daghelicx gelt verschooten wort tot veele dinghen/ also wort hier door genoech bewesen/ dat geen hy autoer des Oproers is gewest.

Dese voorgaende Remonstratien zijn des Princen van Oraengien ontschuldinghen ghewest/ met welcke die excusatie des Heren van Hoocstraten accordiert/ wtgenomen/ dat hy op andere stucken/ gelijck verclaert is/ geantwoort heft.

Wy hebben duslange vertelt/ met wat gestalte die Hertoch van Alba zijn Crijchsvolck in dat Nederlandt gebracht heft/ eñ hoe hy sick aldaer gehouden heft/ oock hoe die Prince van Oraengien geweken is/ eñ om Crijchsvolck by eenen yegelicken te becomen/ sick voorsien heft/ om dat rasē eñ woeden vanden bloetdorstigen Tijran/ dē Hertoch van Alba tegenstant te doen. Welcke om sick te bewaren tegen den anslach zijner vianden/ hy niet alleen wtwendich/ maer ooc inwendich sick rustede/ desgelicken dede die Hertoch van Alba/ dewijl hy wel presumeeren mochte/ dat de Verdreuene Heeren/ eñ ander Ballinghen hem met Crijch versoecken willen/ so heft hy alle neersticheyt gedaen/ om zijne vianden een afbruecte doē.

Dewijl die Hertoge van Alba alle prouisie vā eenē toccomstigē Crijch gedaen hadde/ so laet hy confisqueren alle goederen/ schulden/ Recht ende gherechticheydt/ der Ballingen ende voorluchtigen/ daer toe verordent hebbende gewisse Commissarien/ die reden eñ antwoort moeten geuen/ voor den Ordinarijs Richter/ om dat Gelt den Crijchstresorier te ouerleueren/ dat hy het aenleggen soude/ om den Ruyteren/ diemen tot dē: oorloge vā nodē hadde/ tot besoldīge tegeuē/ het welcke was eē middel ō zijne wedpartijt'schadē

eñ den Coninck zijn gelt te sparen/beneuens dien so nam hy op groote schattinghen/eñ leende oock veel gelts op des Coninck Credijt/te betalē/om te onderhouden die besettinge van Crijchsvolck/ eñ oprichtinge der Casteelen/eñ tot versterckinge der Grensen eñ anstotēden Landen/eñ voc om gelt in Voorraet te hebben/so hem die noot beiegende.

Oyder anderen zijde heft die Prince van Oraē gien/wt zijne Lāden verdreuē zynde/eñ berooft van zijne beste goederen/ nadien hy niet doen en wilde/ghelijck die ander Grauen/ so en heft hy geen beter middel geweeten/dan sick tegen zyne Vorste eñ Coninck te ontschuldigen/eñ heft andere Vorsten als middelaers ende Onderhandelaers daer toe versocht eñ angesproken. Maer de wijl die Keyser selfs zijn beste hier in gedaē heft/ so en heft de Coninck nochtans niet hooren willen/maer heft den Prince gewesen tot den Hertoge van Alba/om daer onder hem te begheuen/ het welck den Prince te doen niet bequaem was. waerom hyde wapenen angrijpen moeste/ die hē zijne Vrienden/ Bloetverwanten/eñ goetgonners/in Hooch eñ Nederduytzlandt/ hebben toe gestelt. Beneuens dien so hebben die/welcke op zijne parthije verhardet/eñ onder die Spanghiaerts in Nederlant gebleuen waren/hem so veel gelts als haer moeghelick was opghebracht/op dat sy hare verlorene Vrijheyt weder becomen mochten. Als nv die Prince sulcken middel als geseyt is/hadde/so brachte hy met zijne Broeder den Graue Lodewijck sommige duysent Ruyters eñ Voetvolck te wege: Eñ op dat die Prince een beter Voet mochte hebben/so schrijft hy aen alle Vorsten eñ Heeren/eñ beclaecht sick seer neuens die van Alba zijn onbillicheyt eñ Tyrannie/dat hem zijn Goet benomen/zijn Lant berooft/ende

zijnen

zijnen jongen Soene die Graue van Bueren ontwaldicht in Hispanien wech ghesonden is. Die duytsche Vorsten waren quaelick te vreden/om die onderdruckinge des schoonen Nederlandts/ van eenen vreemden Spangiaert ouerweldiget zijnde/so quamen sy t'samen/eñ consultierden sic met wat middel sy den Prince te helpe mochten coemen.

Daer na inde Mey liep allenthaluen Volck tesamen/maer als sulcx die Hertoch van Alba vernomen heeft/so schaft hy Raedt eñ tocht in dat Velt/maer die welcke eerst an die Mase sic vergaderden/eñ daer nae by Dalen een Stedeken in Guylickerlant/van welcke Crijchsluyden de Here van Hoochstraten is Capteyn geweest/so zijn sy van des Hertogen van Alba volck ouerlopē geworden/eñ byde duysent Soldaten zijn verslagē eñ omgebracht geworden/ ongeachtet/dat sulckes in des Roomschen Rijcx gebiet eñ Heerlicheyt is geschiet/maer het is der Spangiaerts eñ Italianers aert eñ natuere/dat sy altijt hoemoediger eñ meer willen zijn/ als andere/ want het heft sick oock begeuen/dat oock die Gulijcksche Stadtholder vā Hiensberg/eñ zijn luitenant niet verschoont zijn geworden/die na Dalen getogen hebben/om die Verdreuene off te vermanen/dat sy van daer souden trecken/maer sy zijn in gelijcker gestalte/als die vyanden verslagen ghewor-den.

Maer de ouergebleuene/eñ andere/hebbē daer om nochtans haer herte niet verloren/maer zijn met Graef Lodewijc van Nassou in des Cōnicx Nederlandt gerockt/eñ om dat sy dat ghemeyne Volck eñ Popel tegen die Spangiaerts mochten verbittert maken/so hebben sy sick seer gesterct/ eñ lieten sick ouer al horen/betrachtende dit Oorloch te aenueerden van weegen die exercitie des

waren Religions/eñ der Priuilegien vande Lā den/eñ om die verdreuene Lieden weder in haer oude possessij te brengen/waerom sommige dese Spreucke in haer Vaendels hebben gheuoert? RECVPERARE AVT MORI. Dat is: Dat sy willen haer schade verhalen/ofte steruen eñ met den doot te betalen.

Waerom een grote Hoop volcx vergadert is vā allen zijden/alsoo dat Graeff Lodewijcks Heyrcracht seer versterckt geworden is/eñ heft veele Dorpen en plaetsen ingenomen/onder welcke de eerste was het Huys wedde/daer nae die Stadt den Dam in Gronigerlant: Als dit ter Ooren vā den Hertoge van Alba is ghecomen/ is seer vertoornt geworden/sorgende dat zijn gheluck ende voorspoet in ongeual veranderen mochte/soo en laet die Hertoch den Graue Lodewijck geen tijt toe om die selue voors. Stadt te versterckē/maer schickt van stonden aen daer na dat Sardinisch Regiment met zijn Veltouerste/drie Vaendels vanden Lomberdischen Reghimente/ ende vier hondert Italiaensche ende Spansche Peerden/ met den Graue van Meghen met een groot deel volcks: Voorts vijff Vaendelen van des Grauē van Arenborchs Regiment/maer alle dit Volck en mochte den Graue Lodewijck niet verhinderen want zijn hoop dagelicx vermeerderde,

Die Hertoch van Alba heft Johan vā Ligne/ Graue van Arenborch/die eerst wt Vranckrijck na den vrede was anghecomen/ met een Regiment Spangiaerts/eñ vijf Vaendels duytsche Knechten daer heen geschickt/die den eersten anual aen zijn vianden dede/ al eer die Graue van Megen hem te hulpe was ghecomen/ het welck hem/ghelijck volgt/grote schade heft gedaē: De eerste schermutsel is seer hittich gewest/op welcke plaetse duysēt Nassouscher Haecschuttē dē an

comst

comst van Arenborch hebben verwachtet/ ende als de nacht anqnam so zijn de Spangiaerts weder in haer Leger getogen/ eñ die van Nassouw hebben haer Leger inde nacht opgebroken: Doē nv dach ghewordē was/ meynden die Spangiaerts/ dat die van Nassouwen met zijn Volck Veltuluchtich ghewordē was/ eñ daerom soo hebben sy haer na geiaecht. Maer als de vā Nassouw gesien heft/ dat daer gheen Ruyters voorhanden waren/ dan Curtius Martinengo/ so heft die van Nassouw met drie hondert Peerden den Graue van Arenborch aengeuallen/ eñ heft thien Spansche Vaendels/ eñ vijf Vaendelen duytsce Knechten verslagen: Die Graue van Arenborch heft sick Manlick geweert/ eñ zijn Eere willen bewaren/ maer zijn Peert is hem eerst onder het Lijff geschoten ghewordē/ eñ nederuallende is hy van een Haeckschutte oueruallen eñ verslagē gewordē/ alhoewel hy riep: Ick ben eē Graue/ spaert mijn leuen/ maer ten mochte hem niet vorderen/ eñ heft also zijn eedele bloet gestort. Sommige Spanghiaerts zijn in dat naeste Clooster Heyliger Lee genaemt/ (al waer dese Slach/ te weten/ tusschen winschotē en Heyliger Lee is gebuert) geuluchtet/ meynēde haer liē daer inne sicte v̄bergē/ maer dat Clooster is bestormt geworden/ eñ inden eersten Storm is Graef Adolff vā Nassouw/ Graef Lodewijcx broeder eñ zijn Cāceler gebleuen/ die andere Spangiaets eñ ouergebleuene duytschē zijn in Gronigē geweken. De Hertoch vā Alba heft ses stucken geschuts/ met zijne toebehorende munitie verloozen/ daer thoe den Grauē vā Arenborch/ daer alle zijn troost op was. Daerbeneuēs so hebbē sy v̄lorē haer Schat van Gelt/ het welcke sy by haer hadden/ omme die Crijchsluyden te betaelen/ Silueere Credenttzen/ ende voorts andere schoone Buyten

De Graue van Arenborch wort verslageh.

Adolph vā Nassou comet om.

die de van Massou gewonnen eñ verkregen hebben. Dese Veltslach is geschiet den 23 dach May/ anno 68 tusschen Heyliger Lee eñ Winschoeten/ die Graue van Arenberch is inde Kercke vandt Clooster begrauen gheworden/ eñ Graue Adolff in een plaetse genaemt Welden ter eerden bestedighet is.

Den 29. dach May heft die Hertoge van Alba een Mandaet te Bruyssel laten wtgaen: Dat alle die geene/ welcke wt den Landen getogen swarē/ sick weder onder hare Overheyt stellen souden/ eñ int Lant comen/ by verliesinge aller harer goederen eñ aller genaden: Die voornaemste Ballingen zyn met haer eygen namen genoemt geworden/ maer men heft weynich sien weder koemen/ want een yegelick hoepte een beter middel/ ende tydt.

De geweke men sullen weer comē

Dese Nederlage heft den Hertoge vāAlba seer verdroten/ dat harer veel/ te weten/ van gevangene Heeren/ Edelluyden/ eñ andere vernoemde Borgers/ met haer leven hebben ontgelden moeten: Eñ by sonder so zyn den eersten dach Junij/ achthien van Adel te Bruyssel op die Peerdemarckt onthooft geworden/ eñ worden also ghenaemt: Gysbert eñ Diederick van Batenburch/ twee Ritmeesteren/ Peter van Andlot/ Philips van Winglen/ Maximiliaen Cock/ Philips Tristen van Gendt/ Johan vāBlais/ Bartolomeus van Mal/ Syeurt Weyma een Friesedelman/ eñ Hartman Galama ook een Friesedelmā/ Jacob van Pentan/ Ferdinant Pelettier/ Constantyn van Bruyssel/ Johan van Rumaul/ Lodewyck Carlier van Camerick/ Peter eñ Philips van Altz/ twee gebroeders. Eñ volgens den 2. dach Junij zyn dese navolgende Persoonen gedoot/ te weten/ die Heere van Villiers/ die Here van Duve die beyde by Dalen gevangen worden/ Quintyn

Benoit

Benoit/eñ een Predicant met name Cornelius N. een vernaemt Leeraer/dese alle (gelyck verklaert is) zyn altoesaemen op eenen dach ter executie vande Justitie gestelt/eñ hebbent met harẽ halse moeten betalen.

Den derden dach Junij heft die Hertoch van Alba den Graue van Egmondt/eñ Philips van Montmorency/Graue van Hoorn/Ridder en des gulden Vlieses/beyde van weeghen des Stammes eñ Afcomstes/Vermoegens/eñ ridderlicker daden wel bekent: Bysonder die Graue van Egmondt door die trouwe dienst/de hy den Coninck zynen Heeren bewesen heft/is so seer vermaert geweest/(gelyck sulkes die Slach op S. Laurentius dach geschiet/ghenoechsaem betuyghet/in welcke die Connestabel wt Vranckryck gevangẽ wort/eñ veel vande Fransoysche Adel gebleuen zyn) Alle dese eñ dergelycke getrouwe daden/die hy den Coninck te goede wtgericht heft/en mochtẽ hem niet profetieren/eñ die beyde Grauen zyn van Gendt wederom na Bruyssel gevoert/op een wagen sittende/zyn geconuoyeert met thien Vaendels Knechten/eñ een Vaẽdel Ruyters/eñ op die Marckt te Bruyssel tegẽ dat Raethnys ouer is een Huysinge/het welcke Brooohuys genaemt wort/so zyn sy na middach omtrent drie vren daer in gheloseert/eñ het Oordel/gelyck volgen sal/wort ouer haer wtgesproken.

Als door die Hoocheyt des Hertogen vã Alba/die Marcgraue te Vauren/Stadtholder eñ Reegerder/eñ ooc Ouerste principael inde naeme der Co. Mãt. onsers alder genadichstẽ Herẽ inde Nederlãdẽ genoechsaẽ ãkundiget heft/wt dẽ pynlickẽ Gerichte/in welckẽ hy ouerste Richter ende voluoerder is ouer de Co. Mãt. geuãgenẽ/oec wt de besichtinge der accusatẽ oft anclagingẽ eñ vã

dien Informatie/so altijt geschiet vanden voors. Ouersten Procureur/desgelicken wt schriften/ bewijsingen/ ouertuyginghen eñ Missijuen/soo als sy door den voorñ Ouersten Procureur ouer seyndet geworden is/bysonder wt der voors. ge uangene bekentenisse eñ voor geuen/ desgelickē oock wt die ontschuldinge eñ defentie/oock wt die Schriften/so zijn Parthie daer heft gbracht/ verhoopten die geuanghene Heeren/ dat sy daer door vrij gekent eñ los gelaten souden wordē.

Beneuens dien so wort te kennen gegeuen wt die gerichtlicke Proces des Procureurs voors./ waer mede hy die geuangene Heren an klaecht/ te weten/ dat die voors. Graue van Egmont sic een dootlick Lasteraer/ eñ een Oproerder ofte ongehoorsaeme Rebelleerder tegen zijne Māt. bewesen eñ sick getoont heft/bysonder in deesen/ als hy de Bontgenoten eñ muytemakers gehuldiget heft/eñ een medegenoet is ghewordē des verschrickelicken veruloeckten Rottinghe des Princen van Oraengien/eñ andere Statē meer/ die in Nederlandt daer in gesworen hebben. welcke ooc in bescherminge ghenomen heft den Adel vande gesworene Bontgenoten: In gelijcker gestalte so heft die Graue voors. veel quaets begangen inde Lantuoechdij Vlaenderen/ inde onderhoudinge onses Heyligen Catholischen geloofs/ eñ der seluer bescherminge tegens die Sectarisen/ Oproerderes eñ Rebellē der H. Roomscher eñ Catolischer Kerckē: Ooc wel bedacht hebbē de aller dingē/so inder rechueerdicheyt voortgebracht zijn/waerom zijne Hoocheyt na lange besloten/ Raet/met de geene/de zijne bysitters zijn erkēt/dat Besluyt des generaels Procureurs/ hier mede genoechsaē bewesē te zijn: Eñ daerō verclaert hy/dat die Graue van Egmondt hebb Crimen lese Maiestatis/ eñ Rebellionis begangen/

gen/ daerom sal zyne misdaet met de straffe des sweerts verbetert worden/ eñ zyn hooft in een gemeyne Strate op eenen hoogen plaetse sal gesettet worden/ op dattet van eenen yegelicken mach gesien worden/ anderen ten exemple/ ter tyt toe daer anders in geordineert wort: Eñ dat sal tot een beswyringe blyuen/ om des misdaets eñ quaden Feyts wille/ gelyck de voorñ. Graue bedzeuen heft/ eñ niemant sal zyn Hooft hen wech nemen by straffe des doots. Hy oordeelt oock wyder/ dat alle zyne liggende Goet eñ haue/ recht/ Gerechticheden/ Pzuutlegien eñ Leenen/ eñ alles wat hy mach hebben/ waer het mochte gheleghen zyn/ aen den Coninck verualien sullen.

Dit Oordeel is wtghespzoken den 4. Junij/ anno 1568. Ondergeschzeuen: Hertoch vã Alba. Eñ dit Oordeel is den Raet voorgheleesen/ inde pzesentie des Grauen van Egmont/ door dẽ Secretarium Pzatz.

Het Oordeel/ welcke tegẽ de Graue vã Hoorn sy wtgegaen/ is in alles/ weynich wtgenomen/ gelyckformich geweest/ te weten/ het artyckel vãde ophoudinge der Bontgenoten/ eñ bedzeuene stucken tegen dat oude Catholische gheloue. Als nu dit Oordeel wtgegaen/ eñ in Geschzifte veruaret was/ soo heeftmense beyde Grauen ouergegeuẽ.

De voornaemste Oorsaken/ die de Hertoge van Alba hier toe bewegen hebben/ zyn dese: Dewyl zyn Cryghsvolck een groot verschzicken gekregen heft van dese Nederlage/ als voor verclaert is/ soo heeft hy voor sick genomen in eygener persoon toe Velde te trecken/ om Oorloch te voeren/ nu en konde hy sulckes niet te weghe bzenghen/ maer het waere saecke/ hy zyn Cryghsvolck gantsch

VVaerom Egmondt eñ Hoorn gerichtzijn

gantz met hem voerde/eñ wanneer hy dan sulckes doen moeste/so besorgede hy voor een gewisse asual eñ veranderinge in dat gantsche Landt/ van wegen veel derley moert/bloetuergietē/ veruolgingē/eñ plunderingē/ so hy eñ de zijne bedreuen hebben: daer toe den grooten aensien deser twee Grauen/vresende dat het gemeyne Popel dese Heeren mochten wt de gheuanckenis verlossen/want een yegelick haer seer goet gunstich was: Eñ ofte hy al Soldaten om haer te bewaren daer hadde gelaten soo en hadden die halue Spangiaerts niet genoech geweest/ maer om alle vrese eñ perijckel wt zijn herte te verdrijuen/ so en heft hy geen beter wech geweten/dan dese twee Grauen vant leuen ter doot te brengen.

Des Princē Prophecie.

Men seyt: Dat die Prince van Oraengien hefe den Grane van Egmondt te voeren gheprophetеert/zijn doot/ op die tijt doemen vernomen hadde den ancomst der Spangiaerts wt Hispanien/daer hy sprack: Die Graue soude de Brugge zijn/daer ouer die Spangiaerts moesten treeden/maer die Brugge sal door die Spangiaerts wordē gebroken. Beneuēs dien so en heft de Graue voorsz niet wijcken willen/alhoewel het hem te voeren gebootschapt is geweest/ dat hy bedrogen soude worden/door schoone woorden/ grote geschencken/eñ gemaeckte hopeninge/ als hem toegesproken is/ doen hy laetstmael wt Hispanien weder was gecomen.

Die Graue vā Egmont antwoort op dat oordeel.

Maer op dat ick weder op mijn voerige Reden kome: Als de Graue van Egmont dese swaere Sententie oft Ordel gehoort hadde seyde hy: Voorwaer dat is een grouwelic swaer ordel/ick geloue niet/ dat ick de daghen mijns leuens den Coninck soo hooch vertoornt hebbe / dat ick soo een gruwelicke straffe hebbe verdient: Maer so ick mochte hebbē gefaillieert/so neme mijn doot

alle

doot alle mijne misdaden wech: op dat ick/ noch de mijne/ niet meer also onteert worden/ eñ mijn lieue Huysvrouwe/ eñ onnosele kijnderkens niet meer lijden mochten/ wanneer mijn Lijf eñ goet geconfisqueert souden zijn: Maer dit alles heeft mijn geleystede dienst wel verdient/ datmen my alsulcke genade bewijst/ maer dewijl het God den almachtigen/ eñ den Coninck mijnen Heeren also gelieft/ soo wil ick den doot met gedult verdraghen.

Op den auont voor zijn sterfdach/ omtrent elf vren inder nacht/ is de Bisschop van Yperen tot den Grauen gecomen/ eñ heft hem de Bijchte gehoort/ met hem gesproken eñ getroostet/ want hy en woude de Spansche gheestelicke Persoonen by hem niet ghedoogen. Hier nae schrijft hy den Coninck eenen Brief met dese woorden.

Egmonts schrijuen aen de Coninck.

Ick hebbe het Oordeel/ soo U. Coe. Mãt, behaechlich is/ gehoort/ alhoewel ick noyt heb voor my genomen/ ofte van meyninge gewest ben/ yet wat tegen uwer Mãts persoon/ dienst/ ofte oude Catholische Religie te doen ofte tracteren/ so drage ict alles met gedult/ dat de goede God gelieft/ eñ soo ick yet wat misdaen hebbe/ dewijl de Nederlantsche Troublen geduert zijn/ ofte wat toegelaten/ dat anderen eñ niet my gebeuren mochte/ so is dat selue altijt met getrouwer hertẽ/ God te eeren/ uwer Mãt ten dienste/ eñ na dat de tijt heft geeyscht/ geschiet: Bidde daerom uwe Mãt gelieuen wil my te vergeuen/ soo ick yet wat tegen v misdaen mochte hebbẽ/ eñ barmhertich zijn wilt mijn lieue Huysvrou/ onnosele kijnders eñ arme dienaers/ beuelende my in deser tijt Godts almachtige barmhertichеyt: Datum Bruyssel den 5. Junij/ Anno. 68. Ondergeschreuen.

Tot

Tot steruen gerustet Amurathes van Egmont.

Als de Graue van Egmondt den Brief gheschreuen eñ besloten hadde / soo heeft hy den seluen den Bisschop van Yperen gegeuen/daer mede begerende/ dat hy dē Brief de Coe. Māt. wil ouerscynden/het welcke de Bisschop op hoogher trouwe hem belooue nde/ volbracht heeft.

De Graue van Hoorn heft inden beginne zijn sonden den Bisschop niet willen bijchten/seggēde: Ick hebbe Gode al gebijchtet/ maer door het aendringen vanden bisschop/ soo heeft hy het ten laetsten gedaen/dat hy te voeren ofgeslagen hadde.

Des morgens op Pinexter auont/ begeerde de Graue van Egmont onuerlaecht/ men wilde zijne eynde beuorderen/ want het niet bequaē noch goet sy/dat eene/die gecondemneert is/ langhe in Cruyce/angst ofte noot blijue hangen: Als het omtrent middach geweest is/soo worde de voorñ Graue van Egmont op der Heren Merckt ghenoert/ met hem gaende de bisschop van Yperen/ eñ andere Geestelicke Persouen / eñ der Hispaniers Velthere volgt hem nae/ eñ de Hooftman Salines met negentien Vaendels Spangiaerts volgen oock nae/ eñ sy hebben haer inde Slachoorde gestelt/die ooc alle wel gerustet zijnde (oft daer eenich Opruer onder de borgers / om deser Grauen wille mochte oprijsen) souden haer ter gewere stellen/ eñ om also alle moeyte te stillen. De Graue voors. was niet ghebonden/ noch met Dienaers ofte Nachtrichters omcingelt/ want hy by zijne Ridderlike trouwe hadde belooft/dat hy sick selfs op de bestembde plaetse soude willen stellen.

Op de Marckt was een Stellagie ofte brugge opgerichtet / met swarten doeck allenthaluen

bedeckt

bedeckt/ eñ twee swarte kussens daer op: Item twee lange Stangen met yseren spitzen. Benevens de plaetse vant Gerichte stont de Prefoost/ met een roode Stock inde hant hebbende/ eñ op de Stellagie was de Scherprechter. Waer de Graue voorñ is heen op gestyghē/ met den Biecht vader/ eñ op een kussen geknielt zynde/ na dat hy een weynich met den Bisschop gesproken hadde: Eñ soo balde de Bisschop van den Graue sy opgestaen/ is gecomen de Scherprechter/ eñ na gewoonlicke wyse hem om vertyhinge van desen/ so hy doen moeste wt beuel/ gebeden heeft. Daer na soo heft de Graue selfs een Slaepmusse onder zyn Hoet voor de Oogen getogen/ eñ heft alsoo ock selfs zyn Kleederen ofgelept/ te weten/ een roode Damstaen Nachtrock/ ende daer ouer een Sammathynen mantel/ met guldē passement verciert/ eñ een Hoet met swarten eñ witten Vederen: Eñ zyn handen toesamen geuoecht ende dat Cruyce gekust hebbende/ so heft hy den doot met Gods genade gewachtet/ eñ zyn Lichaem is van stonden aen in een Kiste gelept/ eñ daer bloet gesprongen was/ daer worde het met swarten doeck bedeckt.

Daer nae heeftmen den Graue van Hoorn ooc voortgebracht/ welcke van God vergeuinge der sonden begeerde/ ende het omstaende Volck/ met wonschinge van geluck eñ Heyl vā God/ heeftse adieu gesept/ eñ zyn noesdoeck voor zyn oogen treckende/ na dat hy zyn Samathynen mantel ofgelept hadde/ eñ is op de selue wyse gericht.

Voortsteyen de Spangiaerts alof/ tot twee Vaendels toe/ welcke de hoofden bewaerden/ die op hoge stangen stunden/ tot drie vrē na middach daer na weder ofgenomen/ eñ by de dode lichamē gelept/ dat lichaem van Egmont in S. Clarissen eñ die van Hoorn inde Domkercke/ in haer voorouders begraefnisse.

De Dienaers des Grauen van Egmondt hebben zijn wapen/nae gewoonlicke lijcteecken aen den Pallays geslagen/maer de Hertoch van Alba heeft het van stunden aen ofrijten laten: Een yegelick is des Grauen afganck leet gheweest/ eñ heeft soo veel truerichеyt ingebracht dat daer van niet genoech te schrijuen is.

Dese beyde Grauen voorſ. hebben inden beginne als van eenen ondoechdelicken Richter geexcipieert/ tegen Johan van Boes generael Procureur/eñ volhardich daer op gebleuē/want dewijl sy Ridders des gulden Vliesz waren/soo en mochten sy van niemant als van Oordens Heeren verordelt worden/ onangesien deser soo is de Hertoch van Alba voortgeuaren/ eñ dat voorñ Oordeel wtgaen laten.

Wederkerende tot mijn voorgaende Reden: Na dien de Graue van Nassouw dat Velt tegē de Spaingiaerts behouden hadde/ so heft hy zijn Crijchsvolck in twee hoopen gedeelt/eñ de stadt Groningē op twee plaetsen belegert/ niet sonder groot verwonderen van eenen yeghelicken/ dat hy sonder alle munitie/eene soo stercke Satdt vā wallen/ ende die oock met prouiandie gantz wel voorsien was/dorfde angrijpen.

Belegering der Stadt Groningē.

De Graue van Megen lach inde Stadt Groningen/met acht Vaendelen duytsche knechten/ eñ duysent Spaingiaerts/ eñ Curtius Martinengo oock met drie hondert Ruyters: Sy hebben dickwijls een wtual gedaen/ eñ schermutzelingen gehouden/ bysonder den 22. darh Junij/ als de Belegerde een Schantzgrachte tusschen sommige grachten opgeworpen hebben/de Ruyters zijn daer door heen wt geschickt/als sulcx de Nassousche Crijchslieden verhinderen wouden/ geschiede daer een Schermutsel/ alsoo dat op die tijt by de twee hondert doot zijn gebleuen/eñ van

de Span-

dit Spangiaerts worden daer oock veel verslagen: Eñ Martinengo is in groot perijckel zijns leuens geweest/dewijl zijn Peert inden moras ch gestruyckelt hadde. Daer worde oock een vande Geusen gevanghen/die welcke die Stadt Groeningen aen veele plaetsen met vyer angheseken soude hebben/die welcke bekende/dat hy sulcx inden sin hadde/ eñ als die Borgheers die Stadt alsdan souden willen hebben gheleeght/so souden des Massous Volck die Stadt meynen in te nemen/maer hy is voorts vanden Albanischen Ouersten doen hangen.

Chiapin Vitelli heft hier en tusschen/dewijl dese dingen also verliepen/eñ die Hertoch van Alba sick rustede/also veel volcx als hem moeghelick was/toesamen gebracht eñ voor Groningē oock een Leger geslagen/om die vande Stadt te beschermen/ eñ Massous Volck off te drijuen/ maer het was al vergeefs: Doen ter tijt zijn veel schermutselingen geschiet/eñ veel Kruyghes list is toebereydet geworden: Graeff Lodewijck heft ten anderden male den Capteyn Vitelli een Slach angeboden/maer Vitelli heft het geweygert/eñ seyde: Ten ware noch geen tijt voor handen/want hy wachtede na den Hertoch eñ zijne Heyrcracht.

Die Keyser heft na veel schrijuens des Hertogen van Alba/den Graue Lodewijck geheboden eñ gebootschapt/also lieff hem des Rijcx gehoorsaemheyt eñ plicht sy/so gebiet eñ beuelt die Key Mãt. dat hy vande Stadt sal wijcken/ eñ dat Landt met zijn Heyrcrach op dat profijtelickste ruymen: Waer Graeff Lodewijck gheeft voor Antwoort/hy en konde sulckes niet doen/ voor eñ al eer hy den Prince van Oraengien/eñ andere Hoofden eñ Heeren zijne Bontgenoten doet advertesren/eñ dat hy alsdan in corten dagen/zijne Graef Lodewicx antwoort.

Mãt te antwoorden niet verweygerẽ sal. Waerom veele Heren/die het Rijcke onderworpẽ zijn/ van dit beuel een groot verschricken gecregẽ hebben/eñ zijn weder te huys getogen.

Doch heft die Belegeringhe voor Groninghen geduert tot den ancoemst vanden Hertoge van Alba/welcke Hertoch na dien hy sick grouwelic rustet/so laet hy eerst veel gheuanghens te Bruysselrichten/gelijck voor oock verclaert is geworden/reyst daer nae in Julio met seuenthien Vaendelen na Hertogenbosch/eñ neemt oock sommighe stucken geschuts van Mechelen mede/eñ coemt den 14. dach July int Leger by Groningen. Hier entusschen verlaet Graeff Lodewijck die Belegeringhe des Stadts voors. eñ schickt zijn Heyrcracht neuens Embden/verderuende alle dingen/midts of werpende die Bruggen/eñ te niete doende die passagien/den Viant tot een afbreuck eñ verhinderinge/doch niet sonder stadighe schermutselinghe. Die Hertoch van Alba heft die Ruyters met haren Ouersten den Hertoch Eerich inde Stadt Groningen geschickt/want het Lant vocht ende weeck was/ende en mochte die Peerden vande Ruyters niet verdragen/ende heft Graeff Lodewijc al na geiaecht/met verspien allenthalnen/op dat hy weten mochte waer hy te Lande wt woude. Ten lactsten verneemt die Hertoch voors./ dat Graeff Lodewijck te Jemminghe/in des Gra van Embden Landt/standt grijpt/ende zijn Leegher slaet/welcke een bequaeme plaetse was/om sick met een Wal te beschantsen/want het rijck van water was/ende aen dte ander zijde was geleghen die Schoone Stadt Embden/waer van daen haer die Victalie mochte comen.

Graef Lodewyc verlaet zijn Leger.

Als die Hertoch sulckes vernoomen hadde/

tocht

tocht hy Massouwes Volck wel twee Mylen onder ooghen/ende seyndt Hooftman Sancho van Avilo/ende Mentero voor heen/om schermutselinghe te beghinnen/ende Massouwes Volck wt zyn beste plaetse te locken: Daerbeneuens beuoelt hy Juliano Romero een Veltheere met vyfhondert Haeckschutten/ende drie hondert Musketiers. Noch schiet hy heen den Sancho dã Lodoigno met duysent haeckschutten/ende ordineert tot beyde vloeghels van desen Noctuolck Cesarem Gonsagam eñ Mertinengo met twee Vaendels Ruyters/eñ Alfenso van Vlloa/eñ Don Consalno van Bzacamondt voerden die andere reste van Crychslien/met wtdzuckelicken beuel mandiert de Hertoch voorst dat gheene van zyn Crychslien wt die plaetse wycken soude. Inden naetocht der Spangiaerden worden gestelt/ses duytsche Vaendelen/welcke noch volghden vyfthien Vaendels walen/daer na quamen die lichte Peerden/die eene na den anderen/want sy moesten door een enghe passagie/datmen op eene/ daer nae op die ander zyde reysen moet van weghen dat water/daer dat Landt dol van is.

Als nu dat Crychsuolck/van des Bzauen dã Massouwe/ heft ghesien den groeten Heyrcracht vanden Hertoghe van Alba/doemen die Vuyst gebruycken/die Manheyt toenen/ende een Crychsmans hert e behoor te bewysen/ soo riepen sy om Gelt/ende wouden niet slaen/ sick niet prysteerende als eerlicke/vromme Lieden/die van weeghen der Relighie ende niet om Gelt behoorden te stryden/eñ en dorsden niet voor haer Vaderlant/ noch voer de Religie haer leuen in perýckel stellē: Waer als die Hertoch van Alba die flaeumoedicheyt des Massouschen Crychsuolck hadde vernoomen/ soo valdt hy in zyne Leegher/ om

omtrent 10. vren voor middach/ eñ slaetse inde vlucht/eñ verneelt sommighe duysenden/eñ betaelt haer hare besoldinge/die haer Graue Lodewijck schuldich was gebleuen: Maer veel Soldaten zijn ontcomen met Schepen ouer die Eemse: Bysonder is Graff Lodewijck de vrome Helt met sommige vanden Adel ooc ontcomen wt des Tyrans handen/alhoewel hy tot die laetste Mã hem geweert heft/eñ dewijl hy sach dat zijn Soldaten niet wouden vechten/so heft hy hem gesalueert met groot perijckel zijns leuens/ met een cleyn Scheepken ouer die Emse varende. De Here van Hoochstraten is twee dagen te voeren wt den Leger getogen/maer Graue Joest vã Schouenborch is indẽ beginne des stryts met zijn meeste Ruyters ontcomẽ/dewijl hy sach dat de Crijcslieden niet tot vechten/dan tot Gelt te hebbẽ begeerich waren.

Hertoch van Alba brief.

Die Hertoch van Alba heft na zijn Victorieusen Slach geschreuen den 28. dach July/hoe sic die handel van desen gewonnen Slach begheuen heft/tot Johan Bisschop te Munster/als Ouerste des westphalischen Kreytz/in welcke Brieff die Hertoch sick beclaecht/ouer de onbescheydenheyt van Graef Lodewijc van Nassouw/de geen vrede hebben wil/eñ heft dat Keyserlicke geboth verachtet/eñ die Hertoch ontschuldicht sick/ dat hy het Graefschap van Embdẽ met Crijchstocht ouergetogen eñ schade ghedaen hebbe/eñ werpt alle schult op de Graue van Embden/dat hy die van Nassouw met prouiande gheholpen hebbe/ waer door hy des Conincx van Hispanien vyant wil worden/eñ sick daer door oock voor viandt verclaert/dewijl hy wt sommige Scheepen/doen die Slach gebeurde/heft onder die Spangiaerts laten schieten. Nae dese triumphante Victoorie reyst die Hertoch van Alba door Amsterdam nae

Utrecht/

Utrecht/al waer hy een Geuangen Capteyn van Nassou laet onthoofden.

Des Princē ontschuldinge.

Weynich daghen hier voor/te weten/den 20. July/verclaert die Pince van Oraenghien door oepene Geschriften/waerom eñ door wat Oorsaken/eñ door wat andere nootsakelicheden/ zijne Excel. met zijne medeuerwante Heren eñ vrienden/zijne tegenwoordige/onuermijdelick Defentie eñ Nootgeweer/tegen des Hertogen van Alba/eñ zijner Medeghenoten onchristelicke eñ ongehoorde Tyrannie eñ veruolginge/die hy tegen die arme eñ ontschuldige Bekenners des Godtlicken woorts/eñ des Heylighen Euangely/oock int gemeyn tegen alle Staten des lofflicken Nederlants/tot wtroynge eñ vernelinge der seluer heft voor genoemen/heft inde handt moeten nemen? Maer dewijl die selue Defentie menichfout in druck is wtgeghaen/soo hebbe ick die/ om des cortheyts wille/wtgelaten.

Hier voren heb ick verclaert/hoe die Prince van Oraengien hadde anghenomen veel Ruyters eñ Lants Knechten/eñ als die Heyrcracht gecoemen was by een Clooster Romerstorff inde Herlicheyt van Trier gelegen/so zijn sy daer een tijtlanck gebleuen/met groter onghelegenheydt des Lantvolcx/tot een eynde des Maents: Der Ruyteren Ouersten zijn geweest/ Frederick van Rolhuysen/Maerschalc wt Hessen/Anno. 1562. inde Fransoeysche Krijch wel bekent/ Diederick van Schoonborch/Graue Joest van Schouenborch/Graue Albert vā Nassouw/Graue Burchart van Barbie/Otto van Malsporg/Harmā Riedesal/eñ Adam weise Des Voetvolcx Ouersten warē. Nicolaus van Hatstadt/van een heerlick Adel eñ oude stamme/inden Oorloge wel geoeffent/ende vande Manlicke daden haluen wijt beroemdt/ Feyte Schooner/ ende Balthasar

van Wolnen. Onder den Fransoeysen waren die Capteyns/Jenlis/Moruillier/die Vrijbeere vā Rēty/Mouij/Autricourt/Esternaij/Frequiers La persone/eñ andere ouer die twalcff Vaendels Ruyters/ende twee duisent Haeckschuttē. Hoofman Poiet was oock een Ouerste ouer dat Voetvolck. Maer Graeff Lodewijck heft oock na zijn Nederlage tot Jemminge/sick tot dien nieuwen hoope Volcx geuoecht:

Des Princē heyrcracht

Inden beginne Septemb. is die Prince van Romerstorf/na dat die munsteringe was gehouden/ouer de Rijn getoghen/tot S'Vijt een Dorp hem selfs toebehorēde. Die Prince heft an Crijchsvolcke ouer al by hem ghehadt: Vier eñ veertich Vaendelen duytsche Landtsknechten/ vier duysent Fransoeyschen ende Walen meest Haeckschutten/ende soeuen duysent wel toegeruste Ruyters. Sommige vanden Crijchsuolcke hebben in haer Vaendels ende Velteeckens geschreuen ghehadt: PRO LEGE, GREGE, ET REGE, Dat is: Voor die Wett/Volck/ eñ den Coninck: Die andere voerden een Pellicaen/die van weghen hare liefde tot hare Jongen/bloet wt haren borste wtbyten/om hare Jongheskens daer meede te voeden. Op die Stormhoeden hadden sy Rosen/der Engellanders oude teecken/als ware die Conighinne haer mede bystandich geweest. Voorts hadde die Prince by hem thien stucken Geschuts/ ses Velt stucken/ende vier groote stucken/doch met weynich munitie versien/eñ daer en bouen was het inde Herfste/een tijdt gantz onbequaem eñ vochtich om wt te trecken met sulcken Heyrcracht.

Die Hertoch van Alba vernam dese nieuwe tijdinge te Vtrecht/eñ munsterde voorts zijn Volck. Die Capteyns vande duytschen waren/die Grane

ne van Ladron/Philips van Ouersteyn/daerbeneuens Veertich Vaendelen Spangiaerts/ende Veertich Vaendelen walen/behaluen die gheene de hy in Steeden eñ Casteelen hadde liggen/welcke meest Spangiaerts waren/want hy die meest betroude. Beneuens dien hadde hy vier duysendt Ruyters/soo wel Spangiaerts/ Italianers/ als duytschen/Burgundiers/ eñ andere/ Reyst daer voorts na Mastricht/om die passagie neuens die Mase te verhinderen/ende liet daer ouer oock een Brugghe maken met Scheepen/ ende wilde zijn vianden op alle weghe verhinderen/om zijn vianden die Prouiandie off te strijcken.

Die Prince van Oraengien veroeuert met gewalt Arenborch ende Eppen tusschen Collen eñ Dueren/eñ Hormeson/welcke Coninck Philippus toebehoert / ende verslaet daer die Coninckliche besettinghe/welcke een oorsake heft ghegeuen/dat die Hertoch van Alba niemandt v̄schoēt heft /ende dewijl dat die Prince voortgetogen is/ so en wiste die Hertoch niet/ofte hy in Vranckrijc tot den Prince van Conde/ofte in Nederlandt reysen soude willen/ende des Princen Volc reyst die Mase al opwaerts/ter tijdt toe hy te Stoccum ouer dat water is ghecomen/ om die van Alba onder ooghen te sien.

De Prince wint sommige Stedē

Hierentusschen laet die Hertoth van Alba een Mandaet te Antwerpen wtgaen? Dat alle de geene/wtlcke hebbē ofte weten der Geuser goederen/ die soude de selue den Gheneraeł Tresorier aensegghen/ofte den Ouerheyt indicieren/op de plaetse daer sie gelegē zijn/by straffe/dat die geene/welcke het verborghen houden / ofte laeeten heen weech voeren / sullen soo veele betaeelen /

als het selue goet soude weerdich zijn/waer van het eene dardendeel sal gegeuen worden/den genen/die het aenbrengt/eñ het ander deel sal bertuallen in handen vande Coe. Mät. eñ die geen vermoegen heft het selue te restituieren/ sal daerom met Lijfstraffe gecorrigiert worden/na het gelieuen eñ welbehagen vander Rechter daer toe verordineert: Dit selue Mandaet heft veel quaets ingebracht.

Int eynde des Herfstmaents/ tocht die Prince na den Hertoge vä Alba/neuens Mastricht: Die van Luyck wouden een passagie innemen/om dē Tocht te verhinderen/doch so heft des Princen Volck op een ander zijde gepasseert/ maer de vä Luyck/hoewel sy met haren Bisschop in tweedracht zün geweest/hebben sy nochtans wt gheneyne bewillinge ses Maendelen Knechten aengenomen/om die Stadt te beschermen.

Den 15. Octobris heft des Princen Volck/ den Hertoge van Alba sommige Maendelē Knechten nedergelept/

Maer als die Prince ouer die Mase gheweest is/so laet hy den 20. Octobris/ Tilemont by der rechter hant liggen/eñ tocht ouer den Vloet dat der Luyckscher/eñ Brabantscher gebiedt onderscheydet/waerom so soeckt die Prince alle wech eñ middel/om met zijn vlandt den Hertoghe van Alba te slaen/maer die Hertoch voorsz. en heeft het niet dorzuen bestaen/maer heeft sick by Mastricht doen begrauen/vresende voor des Princen gewalt: Maer Don Frederick van Toledo/des Hertogen Soen/is eens wtgeschickt geworden/ met ses Slangen van gheschuts/eñ vier duysent Haeckschutten/ende een hondert Ruyters/maer daer is niet wtgericht geworden/maer dat sy op sommige Schermutselen ten beyden deelen veele om gecomen zijn.

Nochtans

Nochtans na dien dat die Prince gesien heft den winter eñ koude voor handen te zijn, eñ die tijt te verlopen / eñ geen Slach met den Hertoge voors. konde angaen / na dat hy sick by Mastricht begrauen hadde laten / alhoewel te vorē des Princen Heyrcracht / des Hertoghen Volck wel hadde slaen moegen / so is dat door quads Raet den Prince ofgeraden / eñ het heft op die selue tijt den Heeren also niet belieft: want Godt die Heere heeft Nederlant noch meer straffen willen (gelijc ghy noch hooren sult) want Godt seer op die sonden des Volcx vertoornt is / want die sonden / die in Sodoma Heerschappij hadden / die selue hebben oock in Nederlandt geregneert: Die sonden Sodome zijn geweest (seyt die Propheet) Houerdie / versaetsaemheydt des Broots / oueruloedicheyt eñ ledicheyt / Vergelijcket nu die sonden vā Sodoma / by de sonden des Nederlants / also salmen sien dat Godt billick op ons verstoert is.

Eñ om te coemen tot onse Propooste: Dewijl de Prince schouwede alle ounutte costen van Prouiande / gelt eñ munitie / so heft hem geraden gedocht op desen tijt Nederlant te verlaten / eñ nae Vranckrijck te trecken: Maer die Maerschalck van Cosse volgede den Prince na met twee duyset Haeckschutten / eñ twee hondert Peerden / die welcke dede hem veel schade: Dit alles heft ghedaen die Maerschalck voors. doer begheerte des Hertoghen van Alba / eñ beuel des Coninckx wt Vrancrijck / eñ hy volgede den Prince na tot Cābresis toe.

Die Fransoeysen hadden geerne gesien / dat die duytsche Ruyters met haer in Vrancrijck soudē hebben getogen / maer die meeste deel / dewijl daer geen betalinge voor handen was / wouden weeder te huys reysen / zijn daerom door Campagne in Lotthringen gecomen / eñ daer na by Straes-

 borch

dorch van malcanderen scheydende/ zijn qualicken van wegen die betalinge te vreden geweest/ waer om die Prince te voeren haer onder de Oogen niet dorfde coemen.

Also heft die Krijch tusschen den Prince eñ den Hertoge van Alba een eynde gehadt/ waerom die Hertoch voors. triumpheerende/ zijn Tyrannie/ meer heft geburyckt/ te weten/ met veruolgingen/ moerden/ dooden/ hangen/ vangen/ branden/ goederen te confisqueeren/ Placcaten eñ Ordinantien off te lesen/ nieuwe Bisschoppen in te setten/ gelijc te Leeuwarden/ Anno 68. die eerste Bisschop Cunerus Petri is ingecoemen/ den 1. Februarij/ met groote solemniteyt/ eñ voorts in alle Prouintien der Nederlantscher Contreien/ eñ dit woeden ende rasen des Tyrans voors. heft voort van anno 68. daer wy nv van geschreuen hebben/ ghedueert tot het Jaer 72. op welcke tijt wy arme Nederlãders door die hulpe Gods verlichtinge hebben ghekregen/ want doen het opt alderhoochste noot was/ te weten/ met den eysch vanden thienden penninc/ het welcke een gouden Berch soude zijn/ daermen niet dan gout eñ Siluer soude wt smeedẽ/ om dat geen Coninck/ Vorst/ ofte Heere zijn Tyrannie soude tegenstaen/ maer die Gouden Berch (Gode sy loff) is in eenen Koeperen verandert: Alhoe wel Godt die Heere dese Nederlanden/ die te voeren in alle voerspoet floreerden/ den Tyran gebruict heft tot een Roede/ om die selue Landen te castiẽ/ daer mede God is te kennẽ genẽde/ dat doẽ wy Nederlãders in alle vrede met wellustichz leefdẽ/ den Herẽ te vresen/ eñ zijne Gebodẽ te wãderen hebbẽ vgetẽ/ dat wy als nu met dese Castynge/ ons van sondẽ offstaẽde/ in nieuwichz des leuens soudẽ wãderẽ wãt wtẽ God lief heft/ die Castijt hy/ wãt Nederlant niet alleene met dese straffe vãdẽ Tyrã is vrygegaẽ/ maer ooc mz grote Inundatie ofte water-

vloet/ daermede

mede Godt de HEere de meeste Nederlantsche Contreyen schier heft versoepen laten/ want hoe menich duysent Menschen/ Mans/ wijuen/ kijnders/ zijn in Vrieslant/ Hollant/ Zeelant/ Gelderlant/ eñ op ander plaetsen verdronken ghewor-den/ daer thoe de onredelicke Creatueren/ die tot des menschen nutticheyt zijn geschapen/ hebbent oock metten halse door dese Inundatie voors. moeten betalen/ also dat het getal van Menschen eñ van Koeyen/ Ossen eñ Peerden niet te reeckenen sy/ want geheele stucken Lants/ met huys eñ hoff zijn vande eene plaetse totten ander door dese Wateruloet gedreuen/ het welcke gheschiet is Anno 70. den 1. Nouembris/ op Alderhilligen Nacht. Dese straffe is voorby ghegaen/ (goetgunstige Leser) eñ de andere straffe vande Tyrannie des Hertogen van Alba is noch voor handen/ maer wy moeten hoopen/ ghelijck Phineus by den Apollonium in Argonauctico wijslick seyt/ eñ Stesichorus schoon schrijft: De Creatuerkens verschrickende int Velt/ ruysschen eñ vertellen der Tyrannen Laster/ begeerende van God wrake.

VVateruloet gheschiet anno 70. I. No.

Eynde des tweeden Boeck.